T.C.
ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
BİLGİ VE BELGE YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

ÖĞRENCİLERİN BİLGİ OKURYAZARLIĞI BECERİLERİNİ GELİŞTİRMEDE KULLANICI EĞİTİMİNİN ROLÜ: ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ

Ülkü ÖZGÜVEN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Prof. Dr. Coşkun POLAT

Çankırı – 2019

T.C.
ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
BİLGİ VE BELGE YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

ÖĞRENCİLERİN BİLGİ OKURYAZARLIĞI BECERİLERİNİ GELİŞTİRMEDE KULLANICI EĞİTİMİNİN ROLÜ: ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ

Ülkü ÖZGÜVEN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Prof. Dr. Coşkun POLAT

Çankırı – 2019

İÇİNDEKİLER

Sayfa

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ iii
ÖNSÖZ v
ÖZET vi
SUMMARY vii
KISALTMALAR viii
TABLO LİSTESİ ix
ŞEKİL LİSTESİ x

1.GİRİŞ 1
1.1. Konunun Önemi 1
1.2. Araştırmanın Amacı, Problem ve Hipotez 4
1.3. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi 5
1.4. Araştırma Yöntemi ve Veri Toplama Teknikleri 6
1.5. Araştırmanın Düzeni 10
1.6. Önceki Çalışmalar 10

2: BİLGİ OKURYAZARLIĞI 17
2.1. Giriş ve Tanım 17
2.2. Bilgi Okuryazarlığı Standartları 19
2.2.1. AASL & AECT Bilgi Okuryazarlığı Standartları 20
2.2.2. ACRL Bilgi Okuryazarlığı Standartları 22
2.2.3. ANZIIL Bilgi Okuryazarlığı Standartları 23
2.2.4. IFLA Bilgi Okuryazarlığı Standartları 24
2.3. Bilgi Okuryazarlığı Modelleri 25
2.3.1. Big6 Modeli 26
2.3.2. Yedi Sütun Modeli (Seven Pillars) 27
2.3.3. Alberta Modeli 28
2.3.4. ANZIIL Modeli 29
2.4. Bilgi Okuryazarlığı Becerileri 30
2.4.1. Bilgi İhtiyacının Farkında Olma 30
2.4.2. Bilgiye Erişme ve Bilgiyi Elde Etme 31
2.4.3. Bilgiyi Değerlendirme 31

2.4.4. Bilgiyi Kullanma 32
2.4.5. Bilgiyi Paylaşma 32
2.5. Yükseköğretimde Bilgi Okuryazarlığı 33
2.6. Üniversite Kütüphaneleri ve Bilgi Okuryazarlığı 35

3: VERİLERİN ANALİZİ 38
3.1. Katılımcılara İlişkin Demografik Özellikler 39
3.2. Deney ve Kontrol Gruplarının Ön Test ve Son Test Puanlarının Karşılaştırılması 43
3.3. Deney ve Kontrol Gruplarının Ön Test ve Son Test Değerleri ve Bulguların Yorumlanması 45

4: SONUÇ VE ÖNERİLER 57
4.1. Sonuç 57
4.2. Öneriler 64

KAYNAKÇA 68
EKLER 73
ÖZGEÇMİŞ 90

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Yüksek Lisans tezi olarak hazırladığım *Öğrencilerin Bilgi Okuryazarlığı Becerilerini Geliştirmede Kullanıcı Eğitiminin Rolü: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Örneği* adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlanmasına kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

17 / 06 / 2019

İmza

Ülkü ÖZGÜVEN

ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Ülkü ÖZGÜVEN tarafından hazırlanan *Öğrencilerin Bilgi Okuryazarlığı Becerilerini Geliştirmede Kullanıcı Eğitiminin Rolü: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Örneği* başlıklı bu çalışma, *17/06/2019* tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda *oybirliğiyle* başarılı bulunarak jürimiz tarafından *Bilgi ve Belge Yönetimi* Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ (Unvanı, Adı ve Soyadı)

Danışman	: Prof. Dr. Coşkun POLAT	İmza: ……..
Üye	: Prof. Dr. Hüseyin ODABAŞ	İmza: ……..
Üye	: Prof. Dr. Özgür KÜLCÜ	İmza: ……..

ONAY

Bu Tez, Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun ...../..../ 201.. tarih ve ..... sayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Yüksel ÖZGEN
Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Bu çalışmanın hazırlanmasında desteğini, ilgisini, yardımlarını esirgemeyen, her zaman yanımda olan danışman hocam Prof. Dr. Coşkun POLAT'a; tezin yazım aşamasında ve tashihinde katkılarını esirgemeyen başta Öğr. Gör. Dr. Fatma Sönmez ÇAKIR olmak üzere Öğr. Gör. Dr. Güneş Günay SEZER'e, Öğr. Gör. H. Altuğ TANCA'ya ve eğitim hayatım boyunca yetişmemde katkısı olan tüm hocalarıma teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim.

Çalışmanın uygulanması ve veri toplama aşamalarında verdikleri destekten dolayı Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı'na ve Eğitim Fakültesi İngiliz Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği Bölümü öğrencilerine teşekkürlerimi sunarım.

Çalışmamı tamamlamam konusunda moral ve motivasyonumu üst düzeyde tutmama yardımcı olan aileme şükranlarımı sunarım.

17/06/ 2019

Ülkü ÖZGÜVEN

Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tez Özeti

Tezin Başlığı : Öğrencilerin Bilgi Okuryazarlığı Becerilerini Geliştirmede Kullanıcı Eğitiminin Rolü: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Örneği
Tezin Yazarı : Ülkü ÖZGÜVEN
Danışman : Prof. Dr. Coşkun POLAT
Anabilim Dalı: Bilgi ve Belge Yönetimi
Bilim Dalı :
Kabul Tarihi : 17.06.2019
Sayfa Sayısı : x (ön kısım) + 89 (tez) + 1 (ekler)
Eğitimli ve sağlıklı her bireyin sahip olması gereken okumak, yazmak ve bilmek gibi temel bilgi ve beceriler günümüzün rekabetçi dünyasında başarılı olmak için yeterli değildir. Bilgi toplumu, bilgi çağı, teknoloji çağı gibi özelliklerle nitelenen günümüz dünyasında kişilerin başarılı olabilmesi için bilgi temelli gelişim ve değişim becerilerine, diğer bir ifadeyle bilgi okuryazarlığı becerilerine sahip olması zorunlu hale gelmiştir. Bilgi ihtiyacının farkında olma, arama, erişme, değerlendirme, kullanma ve paylaşma becerilerini kapsayan bilgi okuryazarlığının bireylere kazandırılmasında üniversite eğitiminin hedeflerine bilgi hizmetleri aracılığıyla katkı sağlayarak, eğitim-öğretim ve araştırmaları destekleyen üniversite kütüphanelerinin rolü yadsınamaz. Bu çalışma, üniversite öğrencilerinin bilgi toplumuna hazır olmaları için üniversite kütüphaneleri tarafından verilecek olan planlı, programlı ve sistematik bir bilgi okuryazarlığı programının önemine dikkat çekmeyi amaçlamıştır. Bu amaçla bir bilgi okuryazarlığı programı oluşturulmuş ve Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi öğrencilerinden seçilen örneklem gruba uygulanmıştır. Uygulanan bilgi okuryazarlığı programının sonunda öğrencilerin başarı değişim düzeyi ölçülmüş ve elde edilen veriler doğrultusunda üniversite kütüphanelerinde verilen kullanıcı eğitiminin amacı ve içeriğine yönelik öneriler geliştirilmiştir.
Anahtar Kelimeler: Bilgi okuryazarlığı, bilgi becerileri, kütüphane eğitimi, **k**ütüphane kullanıcı eğitimi**,** yaşam boyu öğrenme, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Çankırı Karatekin University Institute of Social Sciences Abstract of Master's Thesis

Title of the Thesis: The Role of User Education in Developing Information Literacy Skills of Students: The Case of Çanakkale Onsekiz Mart University	
Author	**:** Ülkü ÖZGÜVEN
Supervisor	**:** Prof. Dr. Coşkun POLAT
Department	**:** Information and Records Management
Sub-field	**:**
Date	**:** 17.06.2019
Page count	**:** x (ön kısım) + 89 (tez) + 1 (ekler)

The basic knowledge and skills, such as reading, writing and knowing, which every educated and healthy individual must have, are not enough to be successful in today's competitive world. In order to be successful in today's world characterized by information society, information age and technology age, it has become compulsory to have knowledge-based Development and exchange skills, in other words, information literacy skills. The role of university libraries that support education and research cannot be denied by contributing to the goals of university education through information services in providing individuals with information literacy, including the skills of being aware of the need for information, searching, accessing, evaluating, using and sharing. This study aims to draw attention to the importance of a planned, programmed and systematic information literacy program to be given by university libraries to be ready university students for the information society.

For this purpose, an information literacy program was created and applied to the sample group selected from Çanakkale Onsekiz Mart University students. At the end of the applied information literacy program, the level of achievement change of the students was measured and in line with the data obtained, suggestions for the purpose and content of user education given in university libraries were developed.

Keywords: Information literacy, information skills, library education, library user training, lifelong learning, Çanakkale Onsekiz Mart University

KISALTMALAR

AASL	American Association of School Librarians
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
ACRL	Association of College & Research Libraries
AECT	Association for Educational Communication and Technology
ALA	American Library Association
ANZIIL	Australian and New Zealand Institute for Information Literacy
BÖTE	Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Bölümü
ÇOMÜ	Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
IFLA	International Federation of Library Associations and Institutions
ILL	International Library Loan
NFIL	National Forum on Information Literacy
PASW	Predictive Analytics Software Statistics
SCONUL	Society of College, National & University Libraries
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
YÖK	Yükseköğretim Kurulu

TABLO LİSTESİ

Tablo No **Sayfa**

Tablo 3. 1: Katılımcılara ilişkin genel bilgiler ve özellikler (N=69) 39
Tablo 3.2: Deney ve kontrol gruplarının ön-test son-test t-testi değerlerinin karşılaştırılması 44
Tablo 3.3: Deney ve kontrol gruplarının "bilme aşaması" becerilerine ait ön-test son-test değerleri 46
Tablo 3.4: Deney ve kontrol gruplarının "erişim" becerilerine ait ön-test son-test değerleri..... 48
Tablo 3.5: Deney ve kontrol gruplarının "kütüphane kullanımı" becerilerine ait ön-test son-test değerleri..... 49
Tablo 3.6: Deney ve kontrol gruplarının "bilginin değerlendirilmesi ve paylaşılması" becerilerine ait ön-test son-test değerleri 51
Tablo 3.7: Deney ve kontrol gruplarının "bilginin kullanılmasındaki yasal ve etik kurallara" yönelik becerilerine ait ön-test son-test değerleri 53

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil No **Sayfa**

Şekil 2.1: Big6 modeli 26
Şekil 2.2: 7 Sütun modeli 28
Şekil 2.3: ANZIIL modeli 29

1.GİRİŞ

1.1. Konunun Önemi

En belirgin özelliği sürekli değişim olan bilgi toplumu, bilginin niteliksel ve niceliksel olarak değerinin artmasına neden olmuş ve bugünün toplumlarının da bilgi temelli olarak yeniden yapılanması gereğini ortaya çıkarmıştır. Yaşanan ekonomik, sosyal ve teknolojik gelişmelerden etkilenmeyen disiplin, meslek ya da birey yoktur. Sürekli gelişen bilgi teknolojileri karşısında bireyin sosyal, mesleki ve akademik yönden başarılı olabilmesi için bilgi temelli gelişim ve değişim becerilerine sahip olması zorunlu hale gelmiştir.

Sahip olunan ve durağan bilgi birikimi günümüzün rekabetçi dünyasında başarılı olmak için yeterli değildir. Özellikle 1950'li yıllardan sonra yaşanan ve "bilgi patlaması" olarak ifade edilen bilgi miktarındaki artış, teknolojik gelişime koşut olarak bilgi erişim ve paylaşım araçlarında çeşitliliğe neden olmuştur. Bu çeşitlilik toplum ve birey için hem fırsat hem de tehdit anlamına gelebilmektedir. Kurumların veya bireylerin, bu toplumun tehditlerini fırsata dönüştürmesinin yegâne yolu, bilgi temelli sürekli gelişimdir. Başka bir deyişle, karar almada ya da sorun çözmede gereksinim duyulan bilgiye erişim ve bu bilgiyi etkin kullanım bireyler için ortak becerilerdir. Bu beceriler literatürde bilgi becerileri ya da bilgi okuryazarlığı becerileri olarak ifade edilmiştir. Bilgi okuryazarlığı becerileri bilgi temelli düşünme ve öğrenme sürecinin önkoşulu olarak tehditleri fırsata dönüştürme aracıdır (Tamdoğan, 2006: 1).

Bilgi çağının başarılı bireyleri yaşam boyu öğrenme ve öğrenmeyi öğrenme becerilerine sahip olarak mevcut bilgilerini sürekli yenileyebilirler. Bu kişiler, bilgi ihtiyacını bağımsız ve sürekli karşılayabilen, böylece teknolojinin getirdiği yeniliklere uyum sağlayabilen ve kendi kendine öğrenebilen kişiler olarak nitelendirilmektedir (Kurbanoğlu ve Akkoyunlu, 2002: 21). Çağın gerektirdiği insan profilinde bilginin etkin kullanımı bağlamında doğru ve güvenilir bilgiyi tespit etme, etkin olarak erişme, amaçlar doğrultusunda kullanma ve toplum yararı adına bu bilgileri paylaşma bilgi okuryazarı bireylerde bulunması gereken temel özellikler olarak ifade edilmektedir. Aynı zamanda doğru ve güvenilir bilgiye en kısa zamanda, en az emekle erişim, bilgi okuryazarı bireylerde bulunması gereken özellikler arasında yer almaktadır.

Bilgi okuryazarlığı etkin ve yetkin bilgi kullanımı bağlamında bilgi çağı ile birlikte ortaya çıkan bir kavramdır. Çoğu zaman bilgi becerilerine sahip kişi temelli yapılan bilgi okuryazarlığı tanımlarından en yaygını 1992 yılında Doyle tarafından yapılmıştır. Buna göre bilgi okuryazarı birey; "doğru ve eksiksiz bilginin akıllı karar vermenin temeli olduğunu kabul eden, bilgi ihtiyacının farkında olan, bilgi ihtiyacına göre sorular oluşturan, bilgi kaynaklarını belirleyen, etkili arama stratejileri geliştiren, teknoloji araçlarını kullanarak bilgi kaynaklarına erişen, bilgiyi değerlendiren, yeniden kullanmak için bilgiyi düzenleyen, yeni bilgiyi mevcut bilgi birikimine dâhil eden, eleştirel düşünme ve sorun çözmede bilgiyi kullanan kişi" olarak tanımlanmıştır (Doyle, 1994: 3).

Bilgi okuryazarlığı becerilerinin bireylere kazandırılmasında ve sürdürülebilir olmasında bireylerin kendilerini sürekli geliştirmeleri, yaşamboyu devam edecek bir öğrenim sürecinde olmaları önemlidir. Eğitim kurumlarında uygulanacak ulusal bir politika kapsamında bu bilgi ve beceriler bireylere sistematik ve programlı bir öğretim programı çerçevesinde kazandırılabilir. Eğitim kurumları; bireylerin yaşam boyu öğrenme, öğrenmeyi öğrenme, eleştirel düşünme gibi becerileri kazanmasında rol alması gereken baş aktör olarak görülmektedir. Bilgi okuryazarlığı becerilerinin kazanılmasında en büyük sorumluluk örgün ve yaygın eğitim kurumlarına düşmektedir. Gelişmiş ülkelerde bu konunun üzerinde önemle durulmakta, bilgi okuryazarlığı standartları belirlenmekte ve bilgi okuryazarlığı becerilerinin bireylere kazandırılması için modeller geliştirilmektedir. Ülkemizde ise bu konuda bireysel girişimler olmakla birlikte, henüz ulusal düzeyde bir politika benimsenmemiş, sadece kütüphaneler tarafından yerel girişim örnekleri görülmektedir. Eğitim sistemimizde üniversite öncesi eğitim döneminde hâlihazırda uygulanan zorunlu bir bilgi okuryazarlığı eğitimi bulunmamaktadır. Oysa eğitim kurumları, bireyin alışkanlıklarının şekillenmesinde önemli bir aktördür. Bilgi okuryazarlığı becerilerinin de bu dönemlerde verilmesi bilgi toplumunun gerektirdiği bilgi temelli değişime bireyin uyumunun kolaylaşmasını sağlayacaktır.

Üniversiteler, örgün öğretimin son aşaması olarak bireyin toplumsal rolünün büyük ölçüde belirlendiği, çağın gereğine uygun bireylerin yetiştirildiği eğitim kurumlarındandır (Polat, 2006: 255-256). Ülkemizdeki eğitim sisteminde var olan problemler nedeniyle, üniversiteye gelinceye kadar ki eğitim-öğretim döneminde bilgi

okuryazarlığı becerilerini kazanamamış bireylerin, söz konusu becerilere sahip olması için son durak olarak üniversiteler gösterilebilir. Üniversite eğitimi çerçevesinde kazandırılacak bilgi okuryazarlığı becerileri, bireylerin eğitim-öğretim dönemi boyunca pekiştirilip kalıcılığı ve sürekliliği sağlanabilir, kazandırılması planlanan beceriler bireylerin ihtiyaçlarına ve çağın gerekliliğine göre yeniden gözden geçirilip düzenlenebilir. Böylece, üniversite eğitiminde öğrencilerin akademik anlamda verimli ve başarılı bir dönem geçirmesine katkı sağlayarak üniversite eğitiminin amaçlarına ulaşmasını da destekler.

Üniversite eğitiminin hedeflerine bilgi hizmetleri aracılığıyla katkı sağlayarak, eğitim-öğretim ve araştırmaları destekleyen üniversite kütüphanelerinin bilgi okuryazarlığı becerilerini üniversite öğrencilerine kazandırılmasındaki rolü yadsınamaz. Araştırma ve geliştirmeye dayalı bir eğitim-öğretim amacı güden üniversitelerde, bireylere bilgi okuryazarlığı becerilerinin kazandırılması kütüphanelerin asli görevleri arasındadır. Güvenilir bilgiye erişimde temel başvuru merkezi olarak görülen kütüphanelerde verilen kullanıcı/ kütüphane eğitimlerinin, bilgi okuryazarlığı becerilerini kapsayacak içerikle, uygun ortam ve araçlarla yeniden yapılandırılması da üniversite kütüphanelerinin eğitim öğretime katkı işlevini layıkıyla yerine getirmesinde önemlidir.

Bu çalışma üniversite öğrencilerinin bilgi toplumuna hazır olmaları bağlamında üniversite kütüphaneleri tarafından verilmesi gereken planlı, programlı ve sistematik bir bilgi okuryazarlığı programının önemine dikkat çekme amacını taşımaktadır. Bu amaçla, bireylerin; üretken, aktif ve katılımcı, teknoloji kullanma becerilerine sahip, analitik düşünebilen, araştıran, analiz ve sentez yapabilen, problem çözebilen, grup çalışmasına yatkın, kendi kendine öğrenebilen, bilgiye nereden nasıl ulaşacağını bilen, bilgi sürecindeki etik ve yasal kurallara hâkim, topluma ve çevresine duyarlı vb. vasıflara sahip kişiler olmasının hedeflendiği bir bilgi okuryazarlığı programı oluşturulmuştur. Üniversite öğrencilerinden seçilen örneklem gruba uygulanan bilgi okuryazarlığı programının sonunda öğrencilerin başarı değişim düzeyi ölçülmüş ve elde edilen veriler doğrultusunda üniversite kütüphanelerinin kullanıcı eğitiminin amacı ve içeriğine yönelik öneriler geliştirilmiştir. Çalışma, ülkemiz üniversitelerinde kütüphane kullanıcı eğitimi kapsamında hak ettiği yeri çok da bulamamış olan bilgi

okuryazarlığı becerilerinin kazandırılması eğitimine yönelik oluşacak farkındalığa yaptığı katkı nispetinde amacına ulaşacaktır.

1.2. Araştırmanın Amacı, Problem ve Hipotez

Bu araştırmanın temel amacı bilgi okuryazarlığı becerilerinin kazandırılmasında üniversite kütüphanelerinin rolüne ve önemine yönelik farkındalık oluşturmaktır. Bu bağlamda araştırmanın alt amaçlarını şöyle ifade etmek mümkündür:

1-Bilgi toplumunun temel kavramlarından olan bilgi okuryazarlığı becerilerinin, öneminin, kapsamının ve bireylere kazandırılması yöntemlerinin literatüre dayalı olarak ortaya konması,

2-Üniversite öğrencilerine bilgi okuryazarlığı öğretiminde üniversite kütüphanelerinin öneminin mevcut uygulamalar ışığında ortaya konması,

3-Üniversite öğrencilerine yönelik Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi (ÇOMÜ) özelinde bir bilgi okuryazarlığı programı oluşturarak kütüphane kullanıcı eğitimi kapsamında örneklem bir grup üzerinde bu programın uygulanması,

4-Uygulanan bilgi okuryazarlığı programının başarısını değerlendirerek, kalıcı ve etkin bir bilgi okuryazarlığı programının ÇOMÜ özelinde ülkemiz üniversite kütüphaneleri için önerilmesi.

Üniversite eğitimi araştırma ve inceleme temellidir. Bu eğitimde en üst düzeyde yararın elde edilmesi, derslerde anlatılan konuların pekiştirilmesi, araştırma projelerinin ve ödevlerinin hazırlanması, farklı bilgi kaynaklarından elde edilen çok çeşitli bilginin analiz edilmesi ve sentezlenmesi ile mümkündür. Teknolojiye koşut olarak bilgi erişim, depolama ve paylaşım araçlarının çoğaldığı günümüzde, bu ortamlardan doğru bilginin etkin ve yetkin biçimde elde edilebilmesi tüm bireyler için ek beceriler gerektiren bir sorun olarak görülmektedir. Bu nedenle dünyada pek çok üniversite kütüphanesi, kütüphane kullanıcı eğitim programlarını bu becerileri kapsayacak biçimde genişleterek ve hatta "bilgi okuryazarlığı eğitimi" adı altında yeniden yapılandırmıştır. Ülkemizde ise üniversite kütüphanelerinin öncülüğünde geliştirilen bilgi okuryazarlığı eğitim programları olması gerektiği ölçüde değildir. Hâlbuki bireyin mesleki ve sosyal rolünün büyük ölçüde şekillendiği üniversitelerin,

bilgi toplumunun gerektirdiği becerilerin kazandırılmasında önemli bir sorumluluğu vardır. Bu doğrultuda araştırma; "Üniversite öğrencilerinin ortaokul ve lise eğitiminde bilgi okuryazarlığı becerileri eğitimi almamış olmaları, araştırma ve incelemeye dayalı üniversite eğitiminin hedeflerine ulaşmasını engellemektedir" sorunu ile yola çıkmıştır. Soruna bağlı olarak araştırmanın temel hipotezi; "ÇOMÜ Kütüphanesi öncülüğünde bilgi okuryazarlığı becerilerini kapsayan bir kütüphane kullanıcı eğitim programının olmaması, üniversite kütüphanesinin öğrenciler tarafından etkin ve aktif kullanılmamasına neden olmaktadır" şeklinde belirlenmiştir. Temel hipoteze bağlı olarak çalışmanın alt hipotezleri ise şöyle belirlenmiştir:

1-Üniversite öğrencileri kütüphaneyi sık kullanmamaktadır ve kullananların ise öncelikli amacı ders çalışmaktır.

2-ÇOMÜ öğrencilerinin kütüphane kullanıcı eğitimi ile ilgili bilgi düzeyleri yeterli değildir.

3- Öğrenciler kütüphane ve bilgi kaynaklarını yeterince kullanmamasındaki en önemli neden, ÇOMÜ öğrencilerine yönelik etkin bir kullanıcı eğitim programının olmamasıdır.

4-ÇOMÜ öğrencilerinin bilgi okuryazarlığı beceri düzeyleri düşüktür.

5-Kütüphane öncülüğünde yürütülecek bir bilgi okuryazarlığı programı bilgi kaynaklarının ve kütüphane hizmetlerinin öğrenciler tarafından etkin kullanımına yönelik farkındalık oluşturacaktır.

1.3. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırma, üniversite kütüphanelerinin bilgi okuryazarlığı öğretimindeki önemine dikkat çekme amacı taşıdığından araştırmanın kapsamını ülkemizdeki tüm üniversite öğrencileri olarak belirtmek mümkündür. Bu amacın gerçekleştirilmesinde ÇOMÜ çalışma alanı olarak tespit edilmiş ve ÇOMÜ Eğitim Fakültesi İngilizce Öğretmenliği Bölümü örneklem olarak belirlenmiştir. ÇOMÜ özelinde gerçekleştirilen bu araştırma kapsamında yapılan değerlendirmeler ve sonunda yapılan öneriler ülkemizdeki tüm yükseköğrenim kurumlarını ve kütüphanelerini kapsayıcı niteliktedir.

Bu durumda araştırma evrenini, ÇOMÜ Eğitim Fakültesi öğrencileri oluşturmaktadır. Bilgi okuryazarlığı programı uygulanarak sonuçlarının değerlendirildiği örneklem grup ise, 2013–2014 eğitim-öğretim yılında ÇOMÜ Eğitim Fakültesinde eğitim gören öğrencilerdir. Örneklem grubunun eğitim fakültesi öğrencilerinden seçilmiş olmasının amacı, bu öğrencilerin ileride öğretmenlik mesleğini icra edecek olmaları, dolayısıyla kazanmış oldukları bilgi okuryazarlığı becerilerinin öneminin farkındalığıyla, ilk ve ortaöğretim düzeyinde öğrencilere aktarma olasılığının bulunmasıdır.

Bu örneklemden 28'er kişilik kontrol ve deney grubu olmak üzere iki grup oluşturulmuştur. Öğrencilerin bilgi okuryazarlığı beceri düzeyinin anlaşılmasına yönelik başta oluşturulan anketin güvenilirlik ve geçerliliğinin belirlenmesinde ise, deney ve kontrol gruplarına dâhil olmayan 19 eğitim fakültesi öğrencilerinin görüşlerinden yararlanılmıştır.

1.4. Araştırma Yöntemi ve Veri Toplama Teknikleri

Araştırmada, konuyla ilgili altyapı bilgilerin verilmesi ile terimlere ilişkin açıklamalarda "belgesel tarama" yönteminden yararlanılmıştır. Belgesel tarama, Seyidoğlu'na (2000: 44) göre; "bir konu hakkında diğer kişi veya kurumlar tarafından yazılmış, hazırlanmış veya yaratılmış çeşitli yazı, belge, yapım veya kalıntının toplanması ve incelenmesi"dir. Belgesel taramayı Can (2014: 8) ise; "*araştırmacının, sorununun çözümü için gereksinim duyduğu (daha önceden elde edilerek arşivlenmiş, düzenlenmiş ve belge haline getirilmiş) verileri, kütüphane, internet ve benzeri kaynaklardan bir arşiv araştırması sonucu toplayıp düzenlediği araştırmalar*" olarak açıklamaktadır.

Araştırma verilerinin elde edilmesi, değerlendirilmesi ve sonuçların ortaya konmasında ise betimleme yönteminden yararlanılmıştır. Betimleme yöntemi "olayların, objelerin, varlıkların, kurumların, grupların ve çeşitli alanların "ne" olduğunu betimlemeye, açıklamaya çalışan" yöntemdir (Kaptan, 1998: 59).

Araştırma verilerinin elde edilmesinde "belli bir konuda belirlenmiş hipotezlere ya da sorulara bağlı olarak, bir evren ya da örneklemi oluşturan kaynak kişilere sorular yöneltmek suretiyle sistemli veri toplama tekniği" (Şahin, 2010: 122) şeklinde tanımlanan anket ve test tekniklerinden yararlanılmıştır. Araştırmada anket tekniği

kullanılmasının amacı, öğrencilerin bilgi okuryazarlığı becerilerindeki eksiklikleri tespit ederek, eksik oldukları ve ihtiyaç duydukları bilgi okuryazarlığı konularını kapsayan bir eğitim programı oluşturmak ve uygulamaktır. Bu bağlamda, iki bölüm ve toplam 80 sorudan oluşan bir soru grubu oluşturulmuştur (Bkz. Ek 1). Sorular oluşturulmadan önce literatüre bakılmış, özellikle Polat (2005) ve Özel (2013)'in doktora tezlerinde kullanılan ölçekler incelenmiş ve alana hâkim uzman kişilerin görüşü alınmıştır. İlk bölümde 10 sorudan oluşan deneklerin demografik bilgileri ile bilgi okuryazarlığı becerileri düzeylerini etkilemesi muhtemel olan etkenlere ilişkin sorular yer almaktadır. İkinci bölümde ise toplamda 70 sorudan oluşan bilgi okuryazarlığı standartlarında geçen bilgi okuryazarlığı becerilerine ilişkin öğrencilerin başarı düzeylerini ölçmeye yönelik test soruları bulunmaktadır. Test soruları için form üzerinde herhangi bir bölümlemeye gidilmemiş olmasına karşın, bulguların değerlendirilmesinde bilgi okuryazarlığı kapsamındaki konular ilgili standartlarda geçen konular doğrultusunda ayrı ayrı ele alınmıştır.

-Olgusal sorular (cinsiyet, öğrenim gördüğü bölüm vb.), kütüphane ve bilgisayar kullanım sıklıkları, daha önceki eğitim öğretim hayatlarında bilgi okuryazarlığı eğitimi alma ve ÇOMÜ kütüphanesi tarafından verilen oryantasyon programına katılım bilgileri (1-10),

-Bilgi gereksiniminin ifade edilmesi, etkili bir araştırma sorusunun ve anahtar kelimelerin oluşturulmasına yönelik bilgi ve becerileri (11-20),

-Bilgi kaynağı türleri ve özellikleri (21-37),

-Gereksinim duyulan bilgiye erişilmesi (38-46),

-Kütüphane hizmetleri ve kütüphanede bulunan bilgi kaynağı türlerinin özellikleri (47-64),

-Erişilen bilgi kaynaklarının değerlendirilmesi (65-67),

-Bilginin elde edilmesi, kaynakça hazırlama, paylaşma ve bilginin etik/yasal şartlarda kullanılması, konularında sorular sorulmuştur (68-80).

Oluşturulan testin güvenirliğini test etmek, hata ve eksikliklerinin belirlemek amacıyla 3-19 Şubat 2014 tarihinde 19 lisans öğrencisi üzerinde bir pilot uygulama yapılmıştır. Alınan sonuçlar değerlendirildikten sonra gözden geçirilip düzenlenen test, 26 Şubat-28 Mayıs 2014 tarihleri arasında belirlenen örneklem grubuna uygulanmıştır. Örneklem grubuna uygulanan ön testten elde edilen veriler doğrultusunda, örneklem grubunun bilgi okuryazarlığı ve kütüphane kaynaklarından/hizmetlerinden yararlanma becerilerindeki eksiklikler belirlenmiş ve bunlara dayanarak bir bilgi okuryazarlığı eğitim programı geliştirilmiştir.

Hazırlanan bilgi okuryazarlığı eğitim programının içeriğinde ACRL (Association of College & Research Libraries) yükseköğretim bilgi okuryazarlığı standartları çerçevesinde,

1. Bilgi ihtiyacının belirlenmesi-farkında olunması,

2. Bilgi arama stratejilerinin belirlenmesi, işe yarayacak kaynakların saptanması,

3. Bilgiyi bulma ve elde etme,

4. Bilginin kullanımı,

5. Elde edilen bilginin sunulması, sentezlenmesi,

6. Bilginin elde edilme sürecinin değerlendirilmesi,

7. Bilgi erişimi, paylaşımı ve kullanımı konusunda etik ve yasal konular,

8. Kütüphane kaynakları ve kütüphane kullanımı,

9. Kaynakça hazırlama, konuları üzerinde durulmuştur.

Oluşturulan bilgi okuryazarlığı eğitim programının örneklem grubu üzerindeki etkisini ortaya koymak için "deney" ve "kontrol" grubu olmak üzere iki grup oluşturulmuş, her iki gruptan elde edilen veriler deneysel yöntem metotlarından "ön-test / son-test örneklem ve kontrol gruplu metot" (Kaptan, 1998: 87) uygulanarak test edilmiştir.

Ön test uygulaması, deney grubuna verilen bilgi okuryazarlığı eğitim programından önce her iki gruba yönelik olarak 26 Şubat-18 Mart 2014 tarihleri arasında uygulanmıştır.

Oluşturulan bilgi okuryazarlığı eğitimi programı deney grubuna toplam 10 haftalık (5 Mart-21 Mayıs 2014 tarihleri arasında) yüz yüze dersler (teorik ve uygulamalı) olarak uygulanmıştır. Eğitim, ÇOMÜ Merkez Kütüphanesi'nde katılımcılara önceden ilan edilen gün (her hafta Çarşamba günü) ve saatte (14:00-15:30) verilmiştir. Ders sürecinde, verilen eğitimin ve hazırlanan bilgi okuryazarlığı programının kazanımlarının ölçülmesi amacıyla testler uygulanmıştır. Eğitim sürecinin sonunda ise belirlenen hedeflere ulaşılıp ulaşılmadığını belirlemek için deney grubuna yönelik olarak ön-testteki sorulan sorulardan oluşan, 28 Mayıs 2014 tarihinde son-test uygulaması yapılmıştır. Yine aynı şekilde kontrol grubuna da ön-testte sorulan sorulardan oluşan hatırlatma testi (son-test) uygulanmıştır.

Uygulanan bu yöntem sayesinde, bilgi okuryazarlığı eğitimi alan (deney grubu) ve almayan (kontrol grubu) bireyler arasındaki farklar ortaya çıkartılmıştır. Araştırmanın bu aşamasında izlenilen yöntem şöyledir:

-Örneklem grubunun en çok hangi konuda bilgi gereksinimi olduğunun tespit edilmesi ve bilgi okuryazarlığı becerilerinin düzeyinin belirlenmesi amacıyla genel bir ön test uygulaması yapılmıştır,

-Bu test sonucuna göre eğitim programının içeriği oluşturulmuştur,

-Her modülün ne kadar süre verileceğine ilişkin zaman planlaması yapılmıştır,

-Verilen her modülün sonunda başarı testi uygulamaları yapılmıştır,

-Eğitimin sonunda araştırmanın hipotezinin ispatına yönelik deney grubuna ön-test uygulamasında sorulan soruların aynısını kapsayan son-test uygulaması yapılmıştır,

-Kontrol grubuna son olarak hatırlatma testi yapılmıştır,

Elde edilen veriler, PASW Statistics 18 (Predictive Analytics Software) programına aktarılıp, gerekli değerlendirilmeler ve puanlamalar yapılıp araştırmanın bulgular ve yorumlar kısmı oluşturulmuştur.

1.5. Araştırmanın Düzeni

Araştırma dört bölüm, kaynakça ve eklerden oluşmaktadır.

Birinci bölüm tezin giriş kısmını oluşturmaktadır ve bu bölümde araştırmanın önemi, araştırmanın amacı ve hipotezi, araştırmanın evreni ve örneklemi, araştırmada kullanılan yöntem ve veri toplama teknikleri, araştırma düzeni ve önceki çalışmalar hakkında bilgi verilmiştir.

İkinci bölümde, bilgi okuryazarlığı kavramının tanımı ve okuryazarlık türleri, bilgi okuryazarlığı standartları, modelleri ve bilgi okuryazarlığı becerileri konuları ele alınmış; araştırmamızın hedef kitlesine uygun olarak yükseköğretimde bilgi okuryazarlığının önemi ve yükseköğretimde bilgi okuryazarlığı uygulamaları konuları irdelenmiştir. Bu konular hakkında literatüre dayalı açıklamalar yapılmıştır.

Üçüncü bölümde, araştırma kapsamında uygulanan anket ve ön/son testlerden elde edilen bulgular değerlendirilmiştir.

Son bölümde de, araştırma bulgularına dayanarak ulaşılan sonuçlara ve bu sonuçlara dayalı olarak geliştirilen önerilere yer verilmiştir.

1.6. Önceki Çalışmalar

Bilgi okuryazarlığı 1974 yılında Amerika'da Kütüphaneler ve Bilgi Bilimi Ulusal Komisyonu (National Commission on Libraries and Information Science)'nun hazırladığı bir raporda ilk olarak Zurkowski tarafından tanımlanmıştır (Kurbanoğlu, 2010: 723). Zurkowski (1974) bu raporda bilgi okuryazarlığının tanımını yaparak bilgi okuryazarı bir bireyde bulunması gereken özellikler üzerinde durmuş ve Komisyon'un gelecek on yıl içerisinde evrensel bilgi okuryazarlığı programının oluşturulmasına öncelik vermesini önermiştir.

İlerleyen yıllarda bilgi okuryazarlığı kavramının çeşitli tanımları yapılmış, bilgi okuryazarlığı programları oluşturulmuş, kavram birçok kişi ve mesleki kuruluş tarafından ele alınmıştır. 1987 yılında Kuhlthau tarafından yapılan bir çalışmada da yine bilgi okuryazarlığı kavramının tanımları ve özellikleri üzerinde durulmuş; yöneticilere, kütüphanecilere ve öğretmenlere yol gösterici olması açısından

uluslararası bilgi okuryazarlığı programları incelenmiş ve bilgi okuryazarlığı kavramı yaşam boyu öğrenme kavramı ile ilişkilendirilmiştir (Kuhlthau, 1987).

Amerikan Kütüphane Derneği (American Library Association [ALA], 1989)'nin hazırladığı raporda bilgi okuryazarı kişinin tanımı yapılmış, demokratik ülkelerde ve bilgi toplumlarında kişilerin bilgi edinme hakkına sahip olduklarını, bunun için de başkalarına bağlı kalmadan kendi kendine öğrenen bireyler yetiştirilmesi gerektiğine değinilmiş, teknolojinin gelişmesiyle bilgi miktarının hızla arttığı gerçeği üzerinde durulup bu durumun kişileri bilgi okuryazarı olmaya mecbur kıldığı söylenmiştir. Söz konusu raporda öğrenen değil öğrenmeyi öğrenen kişilerin yetiştirildiği yeni bir eğitim modeli önerilerek, Amerika Birleşik Devletleri'nin bilgi çağının faydalarından yararlanmasını sağlayacak eylemler sunulmuştur.

Doyle (1992) Ulusal Bilgi Okuryazarlığı Forumu (National Forum on Information Literacy [NFIL])'na üye 46 kuruluştan temsilcilerin katılımıyla yürüttüğü çalışmasında bilgi okuryazarlığının kapsamlı bir tanımını oluşturup kavram için sonuç ölçütleri geliştirmeyi amaçlamıştır. 1990 milli eğitim hedeflerinin çerçeve olarak kullanıldığı çalışmada; tüm çocukların okula gitmeden önce öğrenmeye hazır olmaları gerektiği, ilkokul ve ortaokul öğrencilerinin bilinçli kararlar vermek için nasıl öğreneceklerini öğrenmeleri gerektiği ve yetişkinlere istihdam ve vatandaşlık için gerekli olan okuryazarlık ve diğer becerilerin sağlanması konuları tartışılmıştır.

1998 yılında Amerikan Okul Kütüphanecileri Derneği (American Association of School Librarians [AASL]) ve Eğitimsel İletişim ve Teknoloji Derneği (Association for Educational Communication and Technology [(AECT]) (AASL/AECT, 1998) tarafından bilgi okuryazarlığı, bağımsız öğrenme ve sosyal sorumluluk konularını içeren, dokuz standart ve yirmi dokuz göstergeden oluşan bir çalışma yayınlanmıştır. Çalışmada bilgi okuryazarı öğrenciyi tanımlayan kavramsal bir çerçeve oluşturulmuş ve öğrencilerin bilgi okuryazarı olmaları için uzman olmaları gereken bilgi süreçleri açıklanmıştır.

Amerikan Üniversite ve Araştırma Kütüphaneleri Derneği (Association of College and Research Libraries) tarafından 2000 yılında yükseköğrenim bilgi okuryazarlığı standartları yayınlanmıştır (ACRL, 2000). Yayınlanan standartlar bilgi okuryazarlığı

becerilerinin de temelini oluşturan, bilme, erişim, değerlendirme, kullanma ve paylaşma adımlarını içeren beş temel başlık ve yirmi iki göstergeden oluşmaktadır.

UNESCO (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization)'nun desteğiyle Amerika Ulusal Kütüphanesi ve Bilgi Bilimi Komisyonu ve Bilgi Okuryazarlığı Ulusal Forumu tarafından 2003 yılında Prag'da düzenlenen Bilgi Okuryazarlığı Uzmanları Toplantısı'nda temel bilgi okuryazarlığı ilkeleri oluşturulmuş ve bildiri olarak yayınlanmıştır (The Prague declaration …, 2003). Yayınlanan bildiride bilgi okuryazarlığı; yaşam boyu öğrenmenin en temel parçası ve bilgi toplumu olmanın önkoşulu olarak görülmüştür.

Uluslararası Kütüphane Kurum ve Dernekleri Federasyonu (International Federation of Library Associations and Institutions [IFLA]) tarafından 2006 yılında yaşam boyu öğrenim için bilgi okuryazarlığı kılavuzu yayınlanmıştır (IFLA, 2006). ALA'nın daha önce belirlediği bilgi okuryazarlığı standartlarını temel alan kılavuzda uluslararası bilgi okuryazarlığı standartları tekrar ele alınmış, bilgi okuryazarlığı becerilerinin yaşam boyu öğrenme için hayati öneme sahip olduğu belirtilmiştir.

Bilgi okuryazarlığının tanımı, önemi, standartları ve modellerini açıklayan birçok çalışma 1970'li yıllardan itibaren literatürde yer almıştır. Türkiye'de ise 2000'li yıllardan itibaren bu alanda çalışmalar görülmeye başlanmıştır. Bilgi okuryazarlığı kavramını inceleyen, önemini vurgulayan, örnek modeller sunan, çeşitli eğitim kurumlarında pilot uygulamaların yürütüldüğü birçok çalışma yapılmış olsa da bilgi okuryazarlığının uygulanabilirliği konusunda hala somut bir çalışma hayata geçmemiş olup ulusal bir politika belirlenmemiştir. Başlangıçta okuryazarlık kavramı ile ilişkilendirilen bilgi okuryazarlığı kavramı, Gürdal (2000)'ın "Yaşam boyu öğrenme etkinliği: Enformasyon okuryazarlığı" adlı çalışmasında enformasyon okuryazarlığı adı altında ele alınmış ve Gürdal bu çalışmasında enformasyon okuryazarlığının önemine değinerek enformasyon okuryazarı toplum yaratılmasında kütüphanecilerin rollerine değinmiştir.

Yalvaç (2001) tarafından yürütülen "21. yüzyılda enformasyon profesyonellerinin eğitim ve öğretiminde enformas-yon okuryazarlığı standartları" adlı çalışmada; enformasyon okuryazarlığı ve enformasyon teknolojisi ilişkisi üzerinde durulup

yükseköğrenimde öğrenci yetiştirmede enformasyon okuryazarlığı standartlarının etkisi incelenmiştir.

Yapılan tanımlarda bilgi okuryazarlığı kavramı bir beceriler bütünü olarak ele alınmış ve bu becerilerinin bireylere kazandırılması için birçok bilgi okuryazarlığı modeli geliştirilmiştir. Kurbanoğlu ve Akkoyunlu'nun "Bilgi okuryazarlığı: Bir ilköğretim okulunda yürütülen uygulama çalışması" (2002) adlı makalesi bilgi okuryazarlığı becerilerinin bireylere kazandırılması için Türkiye'de yapılan ilk çalışmalara örnek olarak gösterilebilir. Bir ilköğretim okulunda yürütülen çalışmada öğrencilere bilgi okuryazarlığı eğitimi verilerek öğrencilerin bilgi okuryazarlığı becerilerini kazanmaları amaçlanmıştır.

Polat (2005a) "Bilgi okuryazarlığı ve üniversiteler" adlı çalışmasında bilgi okuryazarlığını yaşam boyu öğrenmenin anahtarı olarak değerlendirmiş ve bilgi okuryazarlığı becerilerinin bireylere kazandırılmasında üniversitelere büyük rol düştüğünü vurgulamıştır. Yine aynı yıl (2005b) yaptığı "Üniversite öğrencilerinin bilgi okuryazarlığı becerilerindeki zorlanma düzeyleri üzerine bir araştırma" adlı çalışmasında Polat, bilgi okuryazarlığı becerilerinin üniversitede öğrencilere kazandırılması gerektiğini söyleyerek bilgi okuryazarlığı programlarının geliştirilmesine değinmiş ve Hacettepe Üniversitesi'nde öğrenim gören bir grup öğrencinin bilgi okuryazarlığı becerilerini inceleyen bir pilot uygulama yapmıştır.

Polat (2006) "Bilgi çağında üniversite eğitimi için bir açılım: bilgi okuryazarlığı öğretimi" adlı bir diğer çalışmasında, bilgi çağında bireylerin etkin bir bilgi tüketicisi olduğunu, bu çağda bilgi okuryazarlığı becerilerine sahip yaşam boyu öğrenen bireyler yetiştirilmesi gerektiğini, bunun için de eğitim kurumlarına büyük sorumluluklar düştüğünü dile getirmiştir.

Tamdoğan "Enformasyon okuryazarlığı: 'değer' yaratma fırsatı" (2006) adlı makalesinde enformasyon okuryazarlığının bireylere, toplumlara kazandıracağı değerin önemine değinmiş ve enformasyon okuryazarlığı çalışmalarının ülkemizde biran önce başlatılması gerektiğini vurgulamıştır.

Bilgi okuryazarlığı kavramının geniş çaplı incelendiği "Bilgi okuryazarlığı: kavramsal bir analiz" adlı çalışma Kurbanoğlu tarafından 2010 yılında yayınlamıştır. Kurbanoğlu

(2010) bu çalışmasında, bilgi okuryazarlığı kavramının tarihsel gelişimini inceleyip, çeşitli bilgi okuryazarlığı tanımlarını, modellerini ve standartlarını analiz ederek bilgi okuryazarlığı kavramını oluşturan temel unsurları belirtmiştir.

Bilgi okuryazarlığı becerilerinin bireylere kazandırılması konusunda literatüre bakıldığında genellikle bilgi ve belge yönetimi bölümü ile eğitim fakültesinde öğrenim gören öğrenciler üzerinde pilot uygulamalar yapıldığı görülmektedir. Aldemir (2004); "Öğretmen adaylarının bilgi okuryazarlığı düzeyleri üzerine bir araştırma: Sakarya Üniversitesi örneği" adlı yüksek lisans tezinde, Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesinde öğrenim görmekte olan öğretmen adaylarının bilgi okuryazarlığı becerilerinin gelişmesinde mevcut durumun yetersiz kaldığını, öğretmen adaylarının bu konuda eğitime ihtiyaç duyduklarını ve bu becerilerin gelecek nesillere aktarılmasında eğitimcilerin büyük sorumluluk taşıdıklarını belirtmiştir.

Polat (2005c); "Üniversitelerde kütüphane merkezli bilgi okuryazarlığı programlarının geliştirilmesi: Hacettepe Üniversitesi örneği" adlı doktora tezinde; Hacettepe Üniversitesi'nde yüksek lisans yapan öğrencilerin bilgi okuryazarlığı becerilerine sahip olup olmadıklarını test ederek öğrencilerin zorlandıkları alanları tespit edip, Hacettepe Üniversitesi için bir bilgi okuryazarlığı program önerisi sunmayı amaçlamıştır.

Kızılaslan (2007)'ın; "Bilgi okuryazarlığı ve üniversite kütüphaneleri: bilgi okuryazarlığı planı hazırlama unsurları" adlı yüksek lisans tezinde; üniversite ve üniversite kütüphanelerinin bilgi okuryazarlığı ile ilişkisi incelenerek, üniversite kütüphaneleri için bilgi okuryazarlığı planı hazırlama adımlarına yer verilmiştir.

Bilgi okuryazarlığı becerilerinin bireylere kazandırılmasına yönelik bir çalışma da Özel (2013) tarafından literatüre kazandırılan "Araştırma görevlilerine bilgi ve iletişim teknolojileri bağlamında bilgi okuryazarlığı becerilerinin kazandırılması" adlı doktora tezidir. Özel; Ankara Üniversitesi araştırma görevlileri kapsamında yürüttüğü çalışmasında, bireylerin bilgi okuryazarlığı beceri düzeylerini belirleyerek bir bilgi okuryazarlığı eğitim programı uygulamış ve bu eğitimin katılımcıların bilgi okuryazarlığı beceri düzeyleri üzerindeki etkisini ölçmüştür.

Çalışma kapsamında daha önce ortaya konmuş olan yerli ve yabancı kaynakları elde etmek için basılı ve elektronik kaynaklarda çeşitli anahtar kelimeler kullanılarak taramalar yapılmıştır. Tez kaynaklarına ulaşmak için ProQuest Tez veritabanı ve YÖK (Yükseköğretim Kurulu) Tez Merkezi'nden yararlanılmıştır.

Literatür taramasında kullanılan diğer kaynaklar şöyledir:

-ERIC (Education Resources Information Center)

-JSTOR

-EBSCO

-ScienceDirect

-Wiley

-Springer

-E-LIS (Eprints in Library and Information Science)

-ALA (American Library Association)

-ACRL (Association of College and Research Libraries)

-DOAJ (Directory of Open Access Journals)

-Google Scholar

-Google Books

-EDS (EBSCO Discovery Service) Toplu Tarama Kataloğu

-Türk Kütüphaneciliği Dergisi

-Bilgi Dünyası Dergisi

-Türkiye Makaleler Bibliyografyası

-Açık Anahtar Dizini

-ULAKBİM Veritabanları

-TO-KAT (Ulusal Toplu Katalog)

-YORDAM Kütüphane Kataloğu

Literatür taraması yaparken “bilgi okuryazarlığı, enformasyon okuryazarlığı, bilgi okuryazarlığı standartları, bilgi okuryazarlığı modelleri, kütüphane eğitimi, kütüphane oryantasyonu, kütüphane kullanıcı eğitimi, bilgi teknolojileri, bilgiye erişim” anahtar kelimeleri sıklıkla kullanılmıştır. Tez raporunun yazım aşamasında ise Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kılavuzu kullanılmıştır.

2: BİLGİ OKURYAZARLIĞI

2.1. Giriş ve Tanım

Bilgi, "insan zekâsının çalışması sonucu ortaya çıkan düşünce ürünü, kurallardan yararlanarak kişinin veriye yönelttiği anlam" (Türk Dil Kurumu, 2019) olarak ifade edilmektedir. Geçmişte kişilerin bilgi ihtiyacını gidermek veya bilgi edinmek için sadece okuryazarlık becerisine sahip olması yeterli iken, bilişim teknolojilerinin gelişmesiyle ortaya çıkan bilgi patlaması sonucu kişilerin ihtiyacı olan bilgiye erişmek, eriştiği bilgiyi değerlendirip kullanabilmek için birtakım becerilere de sahip olması gerekmektedir. Bireylerin sahip olması gereken bu bilgi ve beceriler günümüzde bilgi okuryazarlığı, enformasyon okuryazarlığı, kütüphane okuryazarlığı, bilgisayar okuryazarlığı, internet okuryazarlığı, dijital okuryazarlık, teknoloji okuryazarlığı gibi kavramlarla ifade edilmektedir. Bu kavramlar farklı olsa da birbiriyle ilişkilidir; bilgi okuryazarlığı kavramı ise diğer tüm kavramları da içinde barındıran bilgi ve beceriler bütünüdür.

Bilgi okuryazarlığı kavramı 1970'lerde ortaya çıkmış ve ilerleyen yıllarda başta bilgi bilimi olmak üzere pek çok tür alanyazında sıkça yer almıştır. 1974 yılında hazırlanan bir raporda Zurkowski tarafından bilgi okuryazarlığı kavramı ilk kez kullanılmış olup; raporda bilgi okuryazarı kişinin tanımı yapılarak, bu kişiler için; "sorunlarını çözmede çeşitli bilgi kaynaklarını kullanma tekniklerini bilen, bu bilgi ve becerilere sahip eğitilmiş kişilerdir" ifadesi kullanılmıştır (Polat ve Odabaş, 2008: 4). Kavramın çeşitli kişiler, kurum ve kuruluşlar tarafından birçok kez tanımı yapılmış olup; en çok şu iki başlık altında yoğunlaşılmıştır: Bunlardan birincisi bilgi okuryazarlığı kavramının ne olduğu, ikincisi ise bilgi okuryazarı kişilerin özellikleri üzerine yapılmış tanımlardır (Kurbanoğlu, 2010: 724-725).

Bilgi okuryazarlığı kavramı üzerine yapılan ilk tanımlar genellikle bilgi toplumuna uyum sağlama, karar verme ve karşılaşılan sorunları çözmede bilgi kaynaklarını kullanma gibi konuları kapsarken; daha sonraki dönemlerde yapılan tanımlar bilgi okuryazarı kişilerin özelliklerini açıklayarak; bilgi ihtiyacının farkında olma, bilgiyi bulma, kullanma, iletme gibi bir takım bilgi ve becerilere sahip olma konularını kapsamıştır.

1989 yılında ALA tarafından hazırlanan raporda bilgi okuryazarı bir kişinin tanımı: "bilgiye ihtiyaç duyduğunu anlayabilen, ihtiyaç duyduğu bilgiyi bulan, değerlendiren ve etkin bir şekilde kullanma becerisine sahip olan kişiler bilgi okuryazarıdır" şeklinde yapılmış ve daha sonra yapılacak olan bilgi okuryazarlığı tanımlarına da örnek teşkil etmiştir (ALA, 1989).

Doyle tarafından 1992 yılında yapılan bir çalışmada bilgi okuryazarlığı "çeşitli kaynaklardan oluşan bilgilere erişme, değerlendirme ve kullanma yeteneği" olarak ifade edilip; bilgi okuryazarı bir kişi:

- Bilgi ihtiyacının farkındadır,
- Doğru ve eksiksiz bilginin akıllı kararlar vermede önemli olduğunun bilincindedir,
- Bilgi ihtiyaçlarına göre sorular oluşturur,
- Bilgi kaynaklarını tanımlar ve aralarındaki farkı bilir,
- Etkili arama stratejileri geliştirir,
- Çeşitli teknolojileri kullanarak bilgi kaynaklarına erişir,
- Bilgiyi değerlendirir,
- Bilgiyi organize eder,
- Yeni edindiği bilgileri mevcut bilgi birikimine dâhil eder,
- Bilgiyi eleştirel düşünme ve problem çözmede kullanır; şeklinde tanımlanmıştır (Doyle, 1992).

Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmelerle birlikte bilgi okuryazarlığı kavramının tanımı bir dizi teknolojik becerileri de kapsayacak şekilde genişlemiştir. Bruce (1997) bilgi okuryazarlığını; "genellikle bilgiyi bir dizi amaç için etkili bir şekilde bulma, yönetme ve kullanma yeteneği" olarak tanımlamış ve bilgi okuryazarı bir kişiyi, "çeşitli bilgi teknolojilerini kullanarak bilgiye etkili bir şekilde erişir ve bilgiyi kullanımı konusunda bir takım bilgi ve becerilere sahiptir" şeklinde ifade etmiştir.

Yapılan tanımlara bakıldığında bilgi okuryazarlığı kavramı başlangıçta problem çözme odaklı iken zaman içinde bilgiye erişme, bilgiyi kullanma, eleştirel düşünme ve teknolojik becerileri de kapsayan birçok beceriyi işaret etmektedir. Özellikle son yıllarda yapılan tanımlarda bilgi okuryazarlığının faydalarına değinilerek bireyler ve toplumlar için yaşam boyu önemine vurgu yapılmıştır. Kişilerin sosyal, mesleki ve kültürel gelişimi; işletmelerin, bölgelerin ve ulusların gelişen dünyada rekabet avantajı için bilgi okuryazarı olmanın temel insani bir hak olduğu ve tüm ulusların katılımının gerekliliği üzerinde durulmuştur (Alexandria Proclamation, 2005).

Literatür incelendiğinde birbirinden farklı ve birbiriyle ilişkili birçok bilgi okuryazarlığı tanımının yapıldığı görülmüştür. Bilgi okuryazarlığı kavramı; bilgi çağı olarak nitelenen günümüz dünyasında bilgi kayıt ortamlarının çeşitliliğinin artması, üretilen ve paylaşılan bilgi miktarındaki hızlı artış, bireylerin birtakım teknolojik becerilere de sahip olmasını, eriştiği bilgiyi sentezleyip değerlendirmesini, eleştirel düşünme yeteneği ve bilginin kullanımı konusunda bazı etik ve yasal sorumlulukların bilincinde olunması gibi birtakım bilgi ve becerileri de kapsayacak şekilde gelişim göstermiştir.

2.2. Bilgi Okuryazarlığı Standartları

Bilgi okuryazarlığı tanımlarından ve bilgi okuryazarı bir kişide bulunması gereken özelliklerden yola çıkarak, bilgi okuryazarlığı programları yürüteceklere rehber olması amacıyla çeşitli kurum ve kuruluşlar tarafından bilgi okuryazarlığı standartları oluşturulmuştur. Bilgi okuryazarlığı standartları, ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretim düzeylerine yönelik bilgi okuryazarlığı becerilerinin kişilere kazandırılması konusunda belli bir çerçeve çizmek amacını taşımaktadır. Literatüre bakıldığında başta ABD (Amerika Birleşik Devletleri) olmak üzere birçok ülkede bilgi okuryazarlığı standartları üzerine çalışmalar yapılmıştır.

Bu çalışmalardan ilki, AASL ve AECT (American Association of School Librarians / Amerikan Okul Kütüphanecileri Derneği ve Association for Educational Communication and Technology / Eğitimsel İletişim ve Teknoloji Derneği) dernekleri tarafından 1998 yılında ilk ve ortaöğretim düzeyine yönelik oluşturulan bilgi okuryazarlığı standartlarıdır (AASL/AECT, 1998). Üç kategori, dokuz standart ve yirmi dokuz alt göstergeden oluşan standartlarda, öğrencilerin bilgi okuryazarı olarak

kabul edilmeleri için öğrenmeleri gereken bilgilerle ilgili içerik ve süreçler tanımlanmaktadır. İkincisi, ACRL (Association of College and Research Libraries / Kolej ve Araştırma Kütüphaneleri Derneği) tarafından 2000 yılında yükseköğretime yönelik geliştirilen bilgi okuryazarlığı standartlarıdır (ACRL, 2000). ACRL standartları, beş temel başlık, yirmi iki gösterge ve birçok performans çıktısından oluşmaktadır.

ANZIIL (Australian and New Zealand Institute for Information Literacy / Avustralya ve Yeni Zelanda Bilgi Okuryazarlığı Enstitüsü) tarafından 2004 yılında geliştirilen bilgi okuryazarlığı standartları da ACRL standartları gibi yükseköğretim öğrencilerini hedef almaktadır (ANZIIL, 2004). ACRL standartları temel alınarak geliştirilen ANZIIL standartları; bilgi okuryazarlığı eğitimi konusundaki yerel ve uluslararası anlayışları içerecek şekilde altı temel standart ve on dokuz göstergeden oluşmaktadır.

2006 yılında IFLA (Uluslararası Kütüphane Dernekleri ve Kurumları Federasyonu / International Federation of Library Associations and Institutions) tarafından yayınlanan (Guidelines on Information Literacy for Lifelong Learning) kılavuzda uluslararası bilgi okuryazarlığı standartları ele alınmış ve bu standartlar; bilgiyi bulma, değerlendirme ve kullanma olmak üzere üç temel başlıkta toplanmıştır (IFLA, 2006).

Bilgi okuryazarlığı standartları; ülkeden ülkeye ve hitap ettiği hedef kitlelere göre farklılık gösterse de, temelde bilgi erişimi, elde etme, değerlendirme, kullanma ve paylaşmaya ilişkin becerileri kapsamakta ve göstergeler, performans çıktılarıyla bu becerilerin kapsamlarını ayrıntılı olarak tek tek ele almaktadır. Literatürdeki temel bilgi okuryazarlığı standartları alt başlıklar altında incelenecektir.

2.2.1. AASL & AECT Bilgi Okuryazarlığı Standartları

AASL ve AECT'nin ilk ve ortaöğretim düzeyine yönelik hazırladığı bilgi okuryazarlığı standartları; bilgi okuryazarlığı, bağımsız öğrenme, sosyal sorumluluk başlıklarından oluşan toplam üç kategori ve dokuz alt göstergeden oluşmaktadır. Standartlar, bilgi okuryazarı olan öğrenciyi tanımlamak için kavramsal bir çerçeve ve detaylı bir kılavuz görevi görmektedir.

Hazırlanmış olan standartlar bilgi okuryazarı bir öğrencinin sahip olması gereken bilgi ve becerileri şöyle sıralamaktadır (AASL/AECT, 1998):

1. Bilgi okuryazar bir öğrenci; bilgi ihtiyacını bilir, bilgiye erişmek için sorular formüle eder, tarama stratejileri geliştirir, çeşitli bilgi kaynaklarını tanımlar, bilgiye etkili ve verimli bir şekilde erişir,

2. Eriştiği bilgilerin doğruluğunu, geçerliliğini, alaka düzeyini, bütünlüğünü ve tarafsızlığını eleştirel ve yetkin bir şekilde değerlendirir, yanlış ve yanıltıcı bilgileri tanımlar,

3. Bilgiyi düzenler, yeni bilgileri mevcut bilgisiyle birleştirir, bilgiyi uygun formatta üretir ve iletir, bilgiyi doğru ve yaratıcı bir şekilde kullanır.

4. Kişisel ilgi alanlarına yönelik bilgilere erişmek, değerlendirmek ve kullanmak için bilgi okuryazarlığı ilkelerini uygular,

5. Çeşitli formatlarda sunulan bilgilerden yaratıcı bir şekilde anlam çıkarır, yetkin ve kendini motive eden bir okuyucudur,

6. Kendi ürettiği bilgiyi gözden geçirmek, geliştirmek ve güncellemek için stratejiler geliştirir, bilgi aramada ve bilgi üretmede kendini geliştirme için çaba gösterir,

7. Demokratik bir toplum için bilginin önemini bilir, bilgiye erişimin demokrasinin işleyişi için temel olduğunu anlar, bilgiye eşit erişim ilkesine saygı duyar,

8. Entelektüel özgürlük ilkesine ve fikri mülkiyet üreticilerinin haklarına saygı gösterir, bilgi ve bilgi teknolojisi ile ilgili etik davranışlar sergiler,

9. Bilgiyi başkalarıyla paylaşır, başkalarının fikirlerine saygı duyar ve başkalarıyla işbirliği yapar.

AASL ve AECT tarafından oluşturulan bu göstergeler, öğrencilerin kendi kendine öğrenen bireyler olarak eğitim öğretimde yer almalarını, bilgiyi aktif kullanmalarını ve sosyal sorumluluk bilinci kazanarak etik davranışlar sergilemelerini desteklemektedir.

2.2.2. ACRL Bilgi Okuryazarlığı Standartları

ACRL tarafından yükseköğretim öğrencilerine yönelik 2000 yılında geliştirilen bilgi okuryazarlığı standartları beş temel başlık, yirmi iki gösterge ve birçok performans çıktısından oluşmaktadır. Yüksek Öğretim İçin Bilgi Okuryazarlığı Yeterlilik Standartları (Information Literacy Competency Standards for Higher Education) adı altında listelenen standartlar bir bilgi okuryazarı öğrenciyi tanımlamaya yarayan belirli göstergeleri sıralamaktadır.

Söz konusu standartlar şu şekildedir (ACRL, 2000):

1. Bilgi okuryazarı öğrenci; bilgi ihtiyacını tanımlar, ihtiyaç duyduğu bilgilerin niteliğini ve kapsamını belirler, genel bilgi kaynaklarını araştırır, çeşitli kaynak türleri ve kaynak biçimlerini tanımlar, birincil ve ikincil kaynaklar arasında ayrım yapar, ihtiyaç duyduğu bilgileri elde etmek için genel plan ve zaman çizelgesi hazırlar,

2. Bilgi okuryazarı öğrenci; ihtiyaç duyduğu bilgiye etkin ve verimli bir şekilde erişir, bilgiye erişmek için en uygun araştırma yöntemlerini seçer, bilgi erişim sistemlerinin kapsamını ve içeriğini inceler, etkili arama stratejileri oluşturur ve uygular, bilgiye erişim için anahtar kelimeleri ve ilgili terimleri tanımlar, bilgiyi düzenlemek için bir sistem oluşturur ve araştırma sürecinde referans olabilecek ilgili tüm alıntı bilgilerini kaydeder,

3. Bilgi okuryazarı öğrenci; eriştiği bilgileri ve kaynakları eleştirel bir gözle değerlendirir, elde ettiği bilgiyi mevcut bilgi birikimine dâhil eder, çeşitli kaynaklardan eriştiği bilgileri güvenilirlik, geçerlilik, doğruluk, güncellik bakımından inceler ve karşılaştırır,

4. Bilgi okuryazarı öğrenci; bilgiyi etkili bir şekilde kullanır, bilgiyi etkili bir şekilde başkalarına iletmede çeşitli bilgi teknolojilerini kullanır,

5. Bilgi okuryazarı öğrenci; bilginin kullanımında ekonomik, yasal ve sosyal sorumluluklarını bilir, bilgiye etik ve yasal olarak erişir, fikri mülkiyet ve telif hakkı ile korunan malzemelerin adil kullanımına dikkat eder, alıntı yapma ve intihal konularına hâkimdir,

Teknolojik değişimin hızlı olduğu ve bilgi kayıt ortamlarındaki çeşitliliğin arttığı günümüzde bilgi okuryazarlığı becerilerine sahip olmanın önemini vurgulayan ACRL bilgi okuryazarlığı standartları, kütüphanelerdeki uygulamalar dikkate alınarak yükseköğrenime yönelik oluşturulmuştur.

2.2.3. ANZIIL Bilgi Okuryazarlığı Standartları

ANZIIL bilgi okuryazarlığı standartları ACRL standartları temel alınarak Avustralya ve Yeni Zelanda Bilgi Okuryazarlığı Enstitüsü tarafından geliştirilmiş ve yükseköğretimde bilgi okuryazarlığını hedef almıştır. Altı temel başlık ve on dokuz göstergeden oluşan standartlara göre bilgi okuryazarı kişi (ANZIIL, 2004):

1. Bilgi ihtiyacını tanımlar ve gerek duyduğu bilginin niteliğini ve kapsamını belirler, genel bilgi kaynaklarını araştırır, araştırma soruları formüle etmek için temel kavramları ve terimleri tanımlar,

2. İhtiyacı olan bilgiye etkin ve verimli bir şekilde erişir, bilgiye erişmek için en uygun yöntemleri ve araçları seçer, bilgi erişim araçlarının kapsamını ve içeriğini araştırır, bilgi erişim araçlarını tanımlamaya yardımcı olmak için kütüphanecilere ve diğer bilgi uzmanlarına danışır, etkili arama stratejileri oluşturur ve bunları kullanır, bilgi ve iletişim teknolojilerindeki değişikliklerin farkındadır, bilgilerini güncel tutmak için liste ve tartışma gruplarına abone olur,

3. Bilgiyi ve bilgi arama sürecini eleştirel olarak değerlendirir, bilgiyi değerlendirmek için gerekli kriterleri bilir, bilgi arama stratejisini ve bilgi erişim araçlarını gözden geçirir,

4. Eriştiği bilgileri yönetir, organize eder (sıralar, sınıflandırır, saklar), bilgileri ve kaynakçalarını kaydeder, tüm bunları düzenlemek ve yönetmek için bir sistem (EndNote, Zotero, Mendeley vb.) kullanır,

5. Yeni edindiği bilgileri önceki bilgileriyle karşılaştırır ve birleştirir, bilgiyi etkili bir şekilde iletir, bilgiyi hedef kitleye en iyi şekilde iletebileceği bir iletişim ortamı ve formatı seçer,

6. Bilgiyi kullanır, bilgi kullanımında kültürel, etik, ekonomik, yasal ve sosyal sorumluluklarını bilir, tüm bilgi kaynaklarını yasal olarak edinir, saklar ve yayar, sansür ve ifade özgürlüğü ile ilgili konuları anlar, tüm kullanıcıların erişim haklarına saygı duyar ve bilgi kaynaklarına zarar vermez, metin, resim veya sesleri yasal olarak kullanır, saklar ve dağıtır, fikri mülkiyet ve telif hakkı konularına saygı gösterir,

ANZIIL standartlarında, sanayi sonrası 21. yüzyılın en önemli özelliği bilgi miktarının bol ve çeşitli olması olarak ifade edilmiştir. ANZIIL standartlarına göre, bilgi kaynaklarının sürekli çoğalması ve değişken bilgi erişim yöntemlerinin giderek artması nedeniyle bilgi okuryazarlığı becerilerinin bireylere kazandırılması son derece önemli görülmüştür (ANZIIL, 2004).

2.2.4. IFLA Bilgi Okuryazarlığı Standartları

IFLA tarafından 2006 yılında yayınlanan Yaşam Boyu Öğrenme İçin Bilgi Okuryazarlığı Rehberi'nde uluslararası bilgi okuryazarlığı standartları; bilgiyi bulma (erişim), değerlendirme ve kullanma olmak üzere üç temel başlıkta ele alınmıştır.

Bilgiyi bulma; bilgi ihtiyacının tanımlanması, bilgi bulmak için bir şeyler yapmaya karar verme, arama stratejileri belirleme, bilgi kaynaklarını tanımlama, arama, bulma ve erişme adımlarını içermektedir. Değerlendirme; erişilen bilginin eleştirel ve yetkin bir şekilde değerlendirilmesi, bilginin seçilmesi, sentezlenmesi, yorumlanması ve düzenlenip, sınıflanması aşamalarını içermektedir. Kullanma; bilginin doğru, etik ve yasal kullanılması, sunulması, alıntılama standartlarının bilinmesini içermektedir (IFLA, 2006).

Bilgi okuryazarlığı standartlarına baktığımızda; bilgi okuryazarlığı becerileri olarak nitelenen bilgi arama, bilgiye erişim, değerlendirme, paylaşma, yasal ve etik konulara önem verildiği; bireylere/öğrencilere birtakım bilgi ve becerilerin belirli bir standartta verilebilmesi için detaylı göstergeler ve performans çıktıları hazırlandığı görülmektedir.

Standartlarda belirtilen bilgi okuryazarlığı becerileri, oldukları gibi benimsenebileceği gibi ülkelere, kurumlara ve bireylere göre de uyarlanabilir. Bilgi okuryazarlığı standartları temel alınarak oluşturulacak bir bilgi okuryazarlığı programının başarılı

olabilmesi için; tüm ilgili taraflar (kütüphaneciler, eğiticiler, yöneticiler vb.) planlama sürecine dâhil edilmelidir. Ayrıca, hitap edilen hedef kitlenin ihtiyaçları göz önünde tutularak geliştirilecek bir bilgi okuryazarlığı programının da başarılı olması kaçınılmazdır.

2.3. Bilgi Okuryazarlığı Modelleri

Bilişim teknolojilerinin hızlı gelişimine bağlı olarak sürekli değişim ve dönüşümün yaşandığı bilgi toplumuna uyum sağlamanın ön koşulu, gereksinim duyulan bilgiye en hızlı, en kolay ve en etkin erişebilmektir. Bilgiye dayalı gelişim bireysel, sosyal ve mesleki yaşama uyum sağlama ve başarılı olma anlamına gelmektedir. Bu nedenle bilginin üretildiği, depolandığı, iletildiği ve tüketildiği her tür ortam ve aracın etkin kullanımı becerileri önem kazanmıştır. Bilgi okuryazarlığı kavramı ile vücut bulan bu becerilerle kastedilenlerin ne olduğuna yönelik yerel, ulusal ve uluslararası çok fazla standart üretilmiştir. Önceki başlıkta en bilinen ve en çok başvurulanları üzerinde durulmuştu. Standartlar, bilgi okuryazarlığı becerileriyle kazandırılmak istenen becerilere ilişkin genel çerçeve çizmekle birlikte, hedef kitle ve yerel özellikler, uygulamada bu genel çerçevenin somut olarak ortaya konmasını zorunlu kılmıştır. Bu nedenle, bilgi okuryazarlığı standartlarında belirtilen becerilerin öğretiminin planlanması ve uygulanmasına ilişkin bazı modeller geliştirilmiştir. Bu modeller, bilgi okuryazarlığı becerileri ile ilgili içerik tanımlaması yanında, bu içeriğin öğretiminde kullanılacak strateji, planlama, araç ve yöntemlerin ne olması gerektiğine ilişkin farklı yaklaşımları ifade etmektedir.

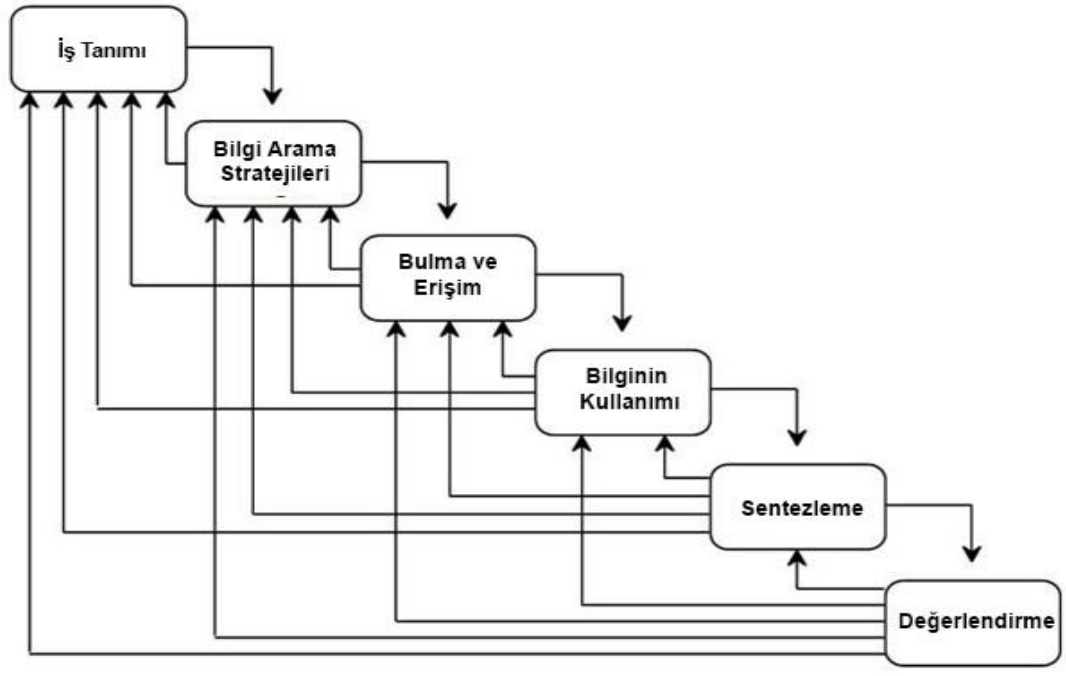
Literatürde çeşitli kurum, kuruluş ve kişiler tarafından geliştirilmiş birçok bilgi okuryazarlığı modeli bulunmaktadır. Bu modeller bilgi okuryazarlığı becerilerinin kişilere kazandırılmasında sistematik bir yol çizerek rehber görevi görmektedir. Modellerin bazısı problem çözmeyi bilgi okuryazarlığının merkezinde tutarak, bilgi erişimi ve kullanımının problemin çözümüne katkısı bağlamında alt konular ortaya koymaktadır. Bazı modeller, teknolojiyi sorun çözme ve karar verme sürecinin ana unsuru kabul ederek, bilişim teknolojileri aracılığıyla bilginin hızlı ve kolay elde edilmesinin kişisel ve mesleki gelişime katkısına yönelik yöntem, içerik ve uygulamalara rehberlik etmektedir. Bazı modeller ise bilgi becerilerini araştırma süreci ile özdeşleştirerek, araştırma sorusunun tanımlanmasından bilgi arama, elde etme, değerlendirme ve kullanma gibi araştırma sürecinin unsurları bağlamında bir

bilgi okuryazarlığı öğretimi önermektedir. Bilgi okuryazarlığı modellerinden bazılarıyla ilgili temel bilgiler aşağıda verilmiştir.

2.3.1. Big6 Modeli

1999 yılında Eisenberg ve Berkowitz tarafından bilgi problemini çözmeye yönelik oluşturulan model altı adımdan oluşmaktadır. İlk ve ortaöğretimde sıklıkla kullanılan modelin ilk adımında; bilgi problemi tanımlanıp bilgiye ihtiyaç duyulduğunun farkına varılır ve gerekli bilgi türleri belirlenir. İkinci adımda; bilgi problemi formüle edildikten sonra bilgi kaynakları göz önünde bulundurularak bilgi arama planı geliştirilir. Üçüncü adım bilgiye erişim adımıdır. Bilgi kaynakları ve yerleri belirlendikten sonra arama stratejileri kullanılarak çeşitli bilgi kaynaklarından bilgiye erişimin anlatıldığı adımdır. Dördüncü adım, yararlı kaynaklar bulduktan ve ilgili bilgiler çıkarıldıktan sonra bilginin kullanılmasına yönelik adımların anlatıldığı aşamadır. Beşinci adım; erişilen bilginin sınıflanması, sentezinin yapılması ve çeşitli bilgi paylaşım platformları kullanılarak başkalarına iletilmesi, bilginin paylaşılması adımlarını içermektedir. Son olarak altıncı adım, çalışmanın beklentiyi karşılayıp karşılamadığının ve problem çözme sürecinin ne kadar iyi yerine getirilip getirilmediğinin değerlendirildi kısımdır (The Big6, [2019]).

Şekil 2.1: Big6 modeli

Kaynak: Eisenberg ve Berkowitz, 2003: 6

Bir sorunu çözmeye yönelik adımları içeren Big6 modelinde, öğrencilere birtakım görev ve sorumluluklar verilerek sonuca başarılı bir şekilde ulaşmaları istenmektedir. Amerikan eğitim sisteminde uygulanan bu model birkaç dile çevrilerek bilgi okuryazarlığı literatürüne kazandırılmıştır.

2.3.2. Yedi Sütun Modeli (Seven Pillars)

Kolej ve Üniversite Kütüphaneleri Derneği (Society of College, National & University Libraries (SCONUL)) tarafından 1999 yılında İngiltere'de yükseköğretime yönelik hazırlanan bu model yedi aşamadan oluşmakta ve bilgi okuryazarlığı literatüründe Yedi Sütun (Seven Pillars) modeli olarak bilinmektedir. Model, kütüphane ve teknoloji becerilerini kapsayacak şekilde iki temel beceri üzerine kurulmuş olup, modelde yedi aşamada verilen bilgi becerileri şu şekildedir (SCONUL, 2011):

1. Tanımlama: Bilgi ihtiyacının tanımlanması, bilgiye gereksinim duyulduğunun farkına varılması, bilgi eksiğinin belirlenmesi,

2. Kapsam: Bilgi türleri ve kaynaklarının belirlenmesi, uygun kaynakların seçilmesi,

3. Plan: Bilgiye erişmek için arama stratejilerinin geliştirilmesi, sorgu cümlesi ve anahtar kelimelerin belirlenmesi,

4. Erişme/ Bulma: Elektronik ve basılı kaynaklara erişilmesi, açık erişimli ve ücretli kaynaklar arasındaki farkın bilinmesi,

5. Değerlendirme: Erişilen bilgi kaynaklarının; ilgi, kalite, doğruluk, uygunluk ve güvenilirlik ölçütleri bakımından değerlendirilmesi,

6. Organize etme: Sentezlenen bilgi kaynaklarının kaydedilmesi, bibliyografik verilerin yönetilmesi, kaynakçalarının oluşturulması, telif hakkı, intihal ve fikri mülkiyet konularında dikkat edilmesi,

7. Paylaşma/ İletme: Elde edilen bilgilerin mevcut bilgi birikimi ile birleştirilmesi, yeni bilgilerin ortaya konması, bilgiyi paylaşmak için uygun iletişim ortamlarının bilinmesi,

Şekil 2.2: 7 Sütun modeli

Kaynak: SCONUL, 2011: 4

1999 yılında SCONUL tarafından yayınlanan "Yükseköğrenimde Bilgi Becerileri" (Information Skills in Higher Education) raporunda tanıtılan bu model, öğrencilerin bilgi okuryazarlığı becerileri edinmelerine yardımcı olmak amacıyla kütüphaneciler ve eğitimciler tarafından kabul görmüş ve uygulanmıştır.

2.3.3. Alberta Modeli

Öğrenme ve araştırma odaklı geliştirilen bu model, Kanada Eğitim Bakanlığı tarafından eğitim öğretim programı ile entegre edilerek öğrencilerin okul kütüphanesinden etkili bir şekilde yararlanmalarını hedeflemektedir. Planlama, erişim, bilginin işlenmesi, paylaşılması ve değerlendirilmesi olmak üzere beş adımdan oluşan modelin detayları şu şekildedir (Oberg, 1999):

1. Planlama: Öğrencilerin tüm araştırma sürecini genel olarak değerlendirmesi, anlaması; konu seçiminin yapılması ve konuyla ilgili mevcut bilgi birikiminin gözden geçirilerek eksik noktaların saptanması, bilgi kaynaklarının belirlenmesi,

2. Erişim: Bilgiye erişim için gerekli stratejilerin belirlenmesi, ihtiyaç duyulan bilgi kaynaklarına erişilmesi, kaynakların toplanıp gözden geçirilmesi,

3. Bilginin İşlenmesi: Erişilen bilgilerin gözden geçirilip sentezlenmesi, ilgili bilgilerin seçilip kaydedilmesi,

4. Paylaşım: Hedef kitleye uygun iletişim yolları seçilerek ortaya çıkan verinin paylaşılması, sunulması,

5. Değerlendirme: Araştırma sürecinin ve ortaya çıkan verinin değerlendirilmesi,

Modelde, araştırma sürecine öğretmenler, kütüphaneciler ve öğrenciler dâhil edilerek eğitimde geleneksel öğretim anlayışının dışında araştırarak öğrenme süreci desteklemektedir

2.3.4. ANZIIL Modeli

ANZIIL tarafından hazırlanan hem model hem de ulusal bir standart dokümanı olarak oluşturulan bilgi okuryazarlığı becerileri; genel beceriler, bilgi becerileri, değerler ve inançlar becerileri başlıkları altında ele alınmaktadır (Şekil 1.3). Genel beceriler; problem çözme, işbirliği ve takım çalışması, iletişim ve eleştirel düşünme becerilerini kapsamaktadır. Bilgi becerileri; bilgi arama, bilgi kullanımı ve bilgi teknolojilerini kullanma becerilerini içermektedir. Değerler ve inançlar ise; bilgiyi akıllıca ve etik olarak kullanmayı, sosyal ve toplumsal sorumluluk becerilerini içermektedir (ANZIIL, 2004).

Şekil 2.3: ANZIIL modeli

Kaynak: ANZIIL, 2004: 7

ANZIIL modeli de Yedi Sütun modeli gibi kütüphane ve teknoloji becerilerini kapsayacak şekilde yükseköğretime yönelik olarak hazırlanmıştır. Modelde problem çözme becerisinin yanı sıra eleştirel düşünme, takım çalışması, sosyal sorumluluklar ve toplumsal katılım becerileri de ön plana çıkartılmıştır.

2.4. Bilgi Okuryazarlığı Becerileri

Literatürde yapılan bilgi okuryazarlığı tanımlarına ve bu tanımlardan yola çıkarak geliştirilen bilgi okuryazarlığı standartlarına baktığımızda bilgi okuryazarlığı kavramı bir beceriler bütünü olarak ifade edilmektedir. Bu beceriler, her bilgi okuryazarı bireyin sahip olması gereken bilgi ihtiyacının farkında olma, bilgiye erişme, erişilen bilgiyi değerlendirme, mevcut bilgi birikimine yeni edindiği bilgileri dâhil edip bilgiyi kullanma ve son olarak da paylaşma aşamalarından oluşan beceri setidir.

2.4.1. Bilgi İhtiyacının Farkında Olma

Bir araştırma sürecinin başlangıcını oluşturan bu adım, kişinin bilgi eksikliğinin farkında olması ve bunu telafi etmek için adım atması, araştırmaya ve öğrenmeye merak duyması, neyi bilip neyi bilmediğini ve ne bilmek istediğini sorgulaması ile başlamaktadır.

ACRL (2001) bilgi okuryazarlığı standartlarında "bilgi ihtiyacının tanımlanması" olarak nitelenen bu adım; kişinin bilgi ihtiyacını ifade etmesi, genel ve özel bilgi kaynaklarının araştırılması ve arasındaki farkın ayırt edilmesi, bir araştırma sorusu ve araştırma konusuyla ilgili anahtar kelimeler oluşturulması becerilerini kapsamaktadır.

Kurbanoğlu ve Akkoyunlu (2001: 82) bu beceriyi; bir problemi çözmenin ilk adımı olarak görmekte ve kişinin bilgi ihtiyacı sorununu tanımlayıp, ne tür bilgiye ihtiyaç duyduğunun farkına varması olarak ifade etmektedir.

Bilgi okuryazarlığı literatüründe; planlama, tanımlama, farkına varma gibi çeşitli isimlerle nitelendirilen bu aşama bilgi okuryazarlığı sürecinin ilk basamağını oluşturması bakımından oldukça önemlidir. Bu aşamada bilgi okuryazarı bir öğrenci; bilgiye sahip olmanın önemini fark eder, bilgi ihtiyacını karşılayacak soruları nasıl oluşturacağını ve bilgiyi nerede arayacağını bilir.

2.4.2. Bilgiye Erişme ve Bilgiyi Elde Etme

Bilgi teknolojilerinin gelişmesiyle ortaya çıkan bilgi miktarındaki artış ve bilgi kirliliği ile birlikte kısa sürede güvenilir ve doğru bilgiye erişmenin önemi her geçen gün artmaktadır. Bilgi okuryazarlığı becerilerinden ikincisi olan bu adımda uygun tarama yöntemleri geliştirilerek ihtiyaç duyulan doğru bilgi en kısa sürede elde edilir.

SCONUL Yedi Sütun modelinde (2011: 6) "bilgi bulma ve erişme yeteneği" olarak tanımlanan bu adım; uygun arama tekniklerinin geliştirilmesi, çeşitli iletişim ve bilgi teknolojilerinin kullanılması, araştırma ile ilgili uygun dizin ve veritabanlarının kullanılması becerilerini kapsamaktadır.

IFLA bilgi okuryazarlığı standartlarında (2006: 16), bilgi okuryazarı bir kişi bilgi ihtiyacını fark edip tanımladıktan sonra bilgi kaynaklarını tanımlar ve bilgiye etkili ve verimli bir şekilde erişmek için arama işlemlerini başlatır.

Bilgi okuryazarlığı becerilerinin ilkinde bilgi ihtiyacının farkına varan kişi bu adımda araştırma planı oluşturup, konunun kapsamını belirleyip, ilgili anahtar kelimelerle en uygun arama stratejilerini kullanarak ihtiyacı olan bilgiye erişir.

2.4.3. Bilgiyi Değerlendirme

Bilgi okuryazarlığının bu adımı, araştırma için gerekli olan bilgilerin elde edildikten sonra analiz edilmesi, organize edilip kaydedilmesi becerilerini içeren kısımdır. Çeşitli kaynaklardan elde edilen bilgiler doğruluk, güvenilirlik ve daha birçok açıdan gözden geçirilip sentezlenir. Bu aşamada bilgi okuryazarı birey; eriştiği bilgi kaynaklarının ilgi düzeyini ve konuya uygun olup olmadığını belirler, eleştirel bakış açısıyla sentezini yapar, bilginin doğruluğunu, tarafsızlığını ve niteliğini sorgular. Ayrıca bu aşamada; erişilen bilgiler düzenlenir, sınıflanır, organizasyonu yapılıp hangisinin en iyi, en faydalı bilgi olduğu belirlenir.

Bilgi kaynaklarının değerlendirilmesi aşaması literatürde "sentez yapma" olarak da tanımlanmakta ve bu adım elde edilen bilgilerin bir araya getirilerek bütünleştirilmesi, yeniden düzenlenmesi becerilerini kapsamaktadır (Kurbanoğlu ve Akkoyunlu, 2001: 82).

IFLA standartlarında (2006: 17); bilginin değerlendirilmesi ve bilginin organizasyonu olarak iki temel başlık altında ele alınan bu aşama; bilginin analiz edilmesi, incelenmesi, yorumlanması, ayıklanması, gruplandırılması, sınıflanması ve düzenlenmesi becerilerinden oluşmaktadır.

2.4.4. Bilgiyi Kullanma

Bilgi okuryazarlığının bu aşaması, erişilip gözden geçirilen bilgilerin özümsenip mevcut bilgi birikimi ile birleştirilerek ortaya yeni bir ürün çıkarılması, bilginin etkin bir şekilde kullanılması becerilerini kapsamaktadır.

AASL/AECT (1998: 3) bilgi okuryazarlığı standartlarına göre, bilgi okuryazarı olan bir kişi bilgiyi yöneterek düzenleyip birleştirir ve etkili bir şekilde kullanır.

ANZIIL (2004: 22) bilgi okuryazarlığı modeline göre, bilgi okuryazarı bir kişi bilginin kullanımını kapsayan kültürel, etik, ekonomik, yasal ve sosyal kuralları bilir; bu kurallara uyarak bilginin kullanılmasına dikkat eder.

Bilgi kullanma becerisi olarak belirtilen bu adımda, bilgi okuryazarı bir kişi elde ettiği bilgiyi mevcut bilgi birikimi ile birleştirip doğru ve yaratıcı şekilde kullanır; fikri mülkiyet haklarını bilerek bilginin etik ve yasal kullanımına dikkat eder. Özellikle alıntı yapma, kaynakça verme ve intihal kurallarına uyma konusunda bilgi ve becerilere sahip olunması bu adımda dikkat edilmesi gereken en önemli noktadır.

2.4.5. Bilgiyi Paylaşma

Bilgi okuryazarlığı becerilerinin sonuncusu olan bilginin paylaşılması adımı, yeni üretilen bilginin uygun formatlarda kayıt altına alınıp ilgili kişilere iletilmesi ya da sunulması becerilerini içermektedir. Bu aşamada, araştırmanın sonucu olarak ortaya çıkan ürün hitap edilen hedef kitle göz önünde bulundurularak belirli bir formatta hazırlanıp en uygun bilgi iletişim ortamı seçilerek sunulur.

SCONUL tarafından hazırlanan Yedi Sütun modelinde (2011: 11), “mevcut ve eski bilgilerin sentezlenmesiyle oluşturulan yeni bilgileri çeşitli formatlarda hazırlamak, araştırmanın sonuçlarını başkalarına sunmak, yaymak” olarak ifade edilen bilginin paylaşılması adımında bilgi okuryazarı kişiler; bilgiyi sunmak için farklı yazılımlar

kullanabileceğini, bilgi ve verileri paylaşma/saklama konusunda kişisel sorumluluklarını (telif hakları ve yasal kurallar) ve dijital teknolojiler aracılığıyla geleneksel yayıncılığın dışında (wiki, blog vb.) başka platformlar kullanabileceklerini bilirler.

Bilgi teknolojilerindeki gelişmelerle birlikte yeni bilgi kayıt ortamları ortaya çıkmış ve iletişim araçlarının çeşitliliği artmıştır. Bu durum bir araştırmanın sonucu olarak ortaya çıkan ürünün kayıt altına alınıp başkalarına iletilmesinde kişilerin yeni beceriler edinmesini zorunlu kılmaktadır. Ayrıca bilginin üretilmesi/kullanılması aşamasında olduğu gibi paylaşılması aşamasında da etik ve yasal kuralların bilinmesi ve bu kurallara uyulması oldukça önemlidir.

2.5. Yükseköğretimde Bilgi Okuryazarlığı

Literatürde yapılan bilgi okuryazarlığı tanımlarına ve bu tanımlardan yola çıkarak geliştirilen bilgi okuryazarlığı standartlarına baktığımızda bilgi okuryazarlığı becerilerinin bireylere kazandırılmasında ve sürdürülebilir olmasında bireylerin kendilerini sürekli geliştirmeleri ve yaşamboyu devam edecek bir öğrenim süreci içerisinde olmaları önem arz etmektedir. Bireylerin yaşam boyu öğrenme, öğrenmeyi öğrenme, eleştirel düşünme gibi becerileri kazanmasında ve bu becerilerin devamlılığının sağlanmasında üniversitelere büyük sorumluluklar düşmektedir.

Örgün eğitimin son basamağını oluşturan üniversiteler gerek taşıdıkları vizyon ve misyonları gerekse de toplumsal sorumluluk bilincine sahip nitelikli bireyler yetiştirme hedefleri ile geleceğe şekil veren kurumlar olarak görülmektedir. Çakın (1998: 49) üniversitelerin; eğitim öğretim süresi boyunca bilgi üretiminde, üretilen bilginin toplumun yararına dönüştürülmesinde, bireyin yaratıcılığının geliştirilmesinde büyük bir potansiyele sahip olduğunu ve ülkelerin gelişimi için gerekli insan gücünün yetiştirilmesinde büyük önem taşıdığını ifade etmiştir.

Rader (1995: 270) bilgi çağında başarıya ulaşmak için bilgi ve teknoloji becerilerinin lisans eğitimine dâhil edildiği yeni eğitim reformlarının hazırlanmasını ve bireylerin bilgi toplumunda yer edinebilmeleri için bilgi okuryazarlığı becerilerine sahip olmaları gerektiğini belirtmiştir.

Gelişmiş ülkelerde 1990'lı yıllardan itibaren üniversiteler, bilgi okuryazarlığı programının boyutunu, önemini ve gerekçesini savunan birçok çalışma, rapor ortaya koymuş ve bu konuda çalışma grupları oluşturmuştur (Polat, 2005: 93). Bilgi Okuryazarlığı Başkanlık Komitesi (ALA, 1989) tarafından yayımlanan bir raporda; bilgi okuryazarlığının kapsamlı bir tanımı yapılarak, tüm insanların bilgi edinme hakkına sahip oldukları belirtilmiş ve bilgi okuryazarı olmanın iş, vatandaşlık, eğitim düzeylerinde ki önemi vurgulanarak bilgi okuryazarlığı programının ulusal eğitim müfredatına entegre edilmesi için gerekçeler sunulmuştur.

IFLA (2006) tarafından yükseköğretime yönelik oluşturulan bilgi okuryazarlığı standartlarında; 21. yüzyıl ve sonrasında insanların ve kurumların başarılı bir şekilde hayatta kalabilmesi ve rekabet edebilmesi için bilgi okuryazarlığı becerilerinin kritik bir öneme sahip olduğu; bilgi okuryazarlığı becerilerinin devamlılığının ve gelişiminin sağlanabilmesi için eğitim müfredatının bir parçası olması gerektiği vurgulanmıştır.

Yükseköğretime yönelik oluşturulan ACRL (2000: 4) bilgi okuryazarlığı standartlarında; yükseköğretim kurumlarının misyonunun temelinde bilgi okuryazarlığı becerilerine sahip yaşam boyu öğrenmeyi bilen kişilerin yetiştirilmesinin gerektiği vurgulanmıştır. Bu nedenle; bilgi okuryazarlığı becerilerinin bilgi toplumunda birey, kurum, kuruluş ve devletlerin başarısı için kritik öneme sahip olduğu ve oluşturulacak bir bilgi okuryazarlığı programının üniversitenin idari hayatı boyunca tüm müfredat, program ve hizmetlere dâhil edilmesi gerektiği belirtilmiştir.

Birçok kurum ve kuruluş tarafından geliştirilen bilgi okuryazarlığı standartları literatürde yer almaktadır (AASL/AECT (1998), ACRL (2000), ANZIIL (2004), IFLA (2006)). Bu standartlar ülkelere ve kurumlara göre farklılık gösterse de ACRL (2000) standartları yükseköğretime yönelik bilgi okuryazarlığı programlarının geliştirilmesinde temel teşkil etmiş ve başvuru kaynağı olmuştur.

ACRL bilgi okuryazarlığı standartlarına (2000: 2) göre bilgi okuryazarı bir kişi;

- İhtiyaç duyduğu bilginin kapsamını belirleyebilir,
- Gerekli bilgiye etkin ve verimli bir şekilde erişebilir,
- Bilgi kaynaklarını eleştirel bakış açısıyla değerlendirebilir,

- Yeni edindiği bilgileri mevcut bilgi birikimine entegre edebilir,
- Belirli bir amacı gerçekleştirmek için bilgiyi etkin şekilde kullanabilir,
- Bilgiye erişmede ve bilgiyi kullanmada yasal ve etik kuralları bilir,

Öğrencilerin kendi kendine öğrenmelerini, araştırma sürecine hâkim olmalarını ve bu süreçte daha fazla kontrol sahibi olmalarını kapsayan bu beceriler yaşam boyu öğrenmenin temelini oluştururken tüm disiplinlerde, öğrenme ortamlarında ve özellikle araştırmaya dayalı eğitim öğretim faaliyeti yürüten yükseköğretim kurumlarında eğitimin vazgeçilmez unsurları olarak görülmüştür.

Yapılan tanımlar ve geliştirilen bilgi okuryazarlığı standartları göstermektedir ki geleceğin başarılı bireylerin yetiştirilmesinde ve nitelikli toplumların oluşmasında öncülük eden üniversiteler bilgi okuryazarlığı becerilerinin kazandırılmasında da büyük sorumluluk taşımaktadırlar.

2.6. Üniversite Kütüphaneleri ve Bilgi Okuryazarlığı

Araştırma faaliyetlerinin en üst düzeyde yürütüldüğü, bilginin üretiminde ve tüketiminde aktif rol alan yerlerin başında gelen yükseköğretim kurumlarında kütüphaneler oldukça önemli bir yere sahiptir. Bünyesinde yürütülen eğitim, öğretim ve araştırmaları destekleyecek bilimsel içeriği sağlayarak tüm paydaşlarını nitelikli bilgiye en kolay, en güvenilir ve en hızlı şekilde eriştirme görevini üstlenen üniversite kütüphaneleri, yükseköğretimde bilgi okuryazarlığı becerilerinin kazandırılmasında ve bu becerilerin geliştirilmesinde de öncülük eden kurumların başında gelmektedir.

Rader (1995: 271) araştırma ve kütüphane kullanma becerisinin bireylere kazandırılmasını akademik başarının anahtarı olarak görmüş ve "bu sebepledir ki bilgi okuryazarlığı konusu gündeme geldiği ilk yıllardan itibaren üniversite kütüphaneleri için önem arz etmiştir" ifadesini dile getirmiştir. Kütüphane kullanıcı eğitiminin temelini oluşturan; araştırma yapma, bilgiye erişim, bilgi kaynaklarının değerlendirilmesi, bilginin organizasyonu ve bilgiyi kullanma becerileri; bilgi okuryazarı bir kişide de bulunması gereken özellikler olarak değerlendirilmektedir.

Polat'a (2005: 87) göre üniversite kütüphaneleri için bilgi okuryazarlığının önemi kütüphanelerin kullanıcı eğitimine verdiği önemden kaynaklanmaktadır. Üniversite

kütüphaneleri verdikleri kullanıcı eğitimleri ile sunduğu hizmetlerden paydaşlarının daha iyi yararlanmasını ve bünyesinde hizmet verdikleri üniversitelerin eğitim öğretim faaliyetini layıkıyla yerine getirmesini desteklemeyi amaç edinmiştir. Reitz (2004) kullanıcı eğitimini; "kütüphaneci veya bilgi uzmanı personel tarafından birebir veya grup halindeki kullanıcılara kütüphane kaynaklarını, hizmetlerini ve olanaklarını en iyi şekilde nasıl kullanacaklarını öğretmek amaçlı verilen tüm etkinlikler" olarak tanımlamaktadır.

Fidzani (1995) kullanıcı eğitiminin tüm kullanıcı grupları için devamlılık gerektiren bir süreç olduğunu; kullanıcı eğitiminin amacının kullanıcıların araştırma çıktılarının kalitesini arttırmak ve yaşam boyu öğrenmeyi sağlamak olması gerektiğini ve bu sebeple kullanıcıların, çeşitli kaynaklardan gelen bilgilere erişmek, bilgileri tutarlı bir bütün halinde sentezlemek ve bilgiyi değerlendirmek için birtakım becerilerle donatılmış olmalarının kaçınılmaz olduğunu ifade ederek, kütüphane eğitimleri kapsamında bireylere bilgi okuryazarlığı becerilerinin de kazandırılmasının önemine vurgu yapmıştır.

IFLA (2006: 4) tarafından yükseköğretime yönelik sunulan bir çalışmada; bilgi okuryazarlığı becerilerinin yaşam boyu öğrenme için önemine değinilerek; yaşam boyu öğrenen bireylerin yetiştirilmesinde ve eğitim öğretim hayatları boyunca bireylerin araştırma becerilerinin geliştirilmesinde kütüphanecilerin ve bilgi uzmanlarının anahtar rol üstlenmeleri gerektiği vurgulanmıştır.

Zabel (2004: 20), 2000'li yıllardan itibaren Amerika'da birçok üniversitede bilgi okuryazarlığı eğitimlerinin uygulandığını belirtmiştir. Bu eğitimler, özellikle birinci sınıf öğrencilerine yönelik zorunlu dersler olarak kütüphane eğitimlerine dâhil edilmiştir. İlk yıllarda sınıf içerisinde yüz yüze verilen bilgi okuryazarlığı eğitimleri, zamanla öğrencilerin farklı öğrenme stilleri de göz önünde bulundurularak çeşitli öğrenme yöntemleriyle desteklenmiştir. Örneğin, San Francisco Eyalet Üniversitesi'nde kütüphaneciler tarafından geliştirilen web tabanlı eğitim yöntemi kullanılmış; bu sayede uzaktan eğitim alan ve İngilizceden farklı bir dil konuşan öğrencilerin de eğitimlerden yararlanabileceği ihtimali düşünülmüştür.

Türkiye'de de yükseköğretimde bilgi okuryazarlığı eğitiminin önemini ve gerekliliğini vurgulayan çalışmalar literatürde yer almıştır (Polat (2005),Aldemir (2004) ve Özel

(2013)). Uygulamaya bakıldığında, bilgi okuryazarlığı eğitimleri daha çok kütüphane hizmetlerinin tanıtılması ve kütüphanenin daha aktif kullanılmasına yönelik hazırlanan kütüphane oryantasyonu eğitimi şeklinde olmuştur (Polat, 2005: 126). Yüz yüze eğitim şeklinde verilen bilgi okuryazarlığı eğitimleri ise proje bazlı veya bir akademik çalışmaya yönelik olarak kısa süreli uygulanmış ve akademik çalışma sonlanınca eğitim programı da sonlandırılmıştır.

Akademik başarı, araştırma ve yaşamboyu öğrenme için bilgiyi etkili bir şekilde keşfedebilen, bilgiye erişebilen ve bu bilgileri kullanabilen bilgi okuryazarı bireyler yetiştirmeyi kendisine misyon edinmiş yükseköğretim kurumlarının en önemli ortakları arasında, güvenilir bilgiye erişimde temel başvuru merkezi olarak görülen kütüphaneler gelmektedir. Gerek eğitim öğretim müfredatına dâhil edilecek bir bilgi okuryazarlığı programının hazırlanmasında ve uygulanmasında, gerekse de kütüphane kullanıcı eğitimlerinin bilgi okuryazarlığı becerilerine yönelik olarak geliştirilmesinde kütüphanecilere ve üniversite kütüphanelerine büyük sorumluluklar düşmektedir.

3: VERİLERİN ANALİZİ

Araştırmanın bu bölümünde, deney ve kontrol grubundan oluşan örnekleme uygulanan anket ve test sorularından elde edilen veriler değerlendirilmiştir. Soru formu oluşturulmadan önce konuyla ilgili olarak literatür taraması yapılmış, kaynaklar incelenmiş ve alandaki uzman ve akademisyenlerin görüşlerinden yararlanılmıştır. Hazırlanan form iki bölümden ve toplamda 80 sorudan oluşmaktadır. İlk bölümde deneklerin demografik bilgileri ile bilgi okuryazarlığı becerileri düzeylerini etkilemesi muhtemel olan etkenlere ilişkin sorular (10 soru) yer almaktadır. İkinci bölümde ise deneklerin bilgi okuryazarlığı beceri düzeylerini ölçmeye yönelik sorular (70 soru) bulunmaktadır (Bkz. Ek-1).

Tezin giriş kısmında yer alan "araştırmanın evreni ve örneklemi" bölümünde de belirtildiği gibi soru formunun geçerliği ve güvenilirliğinin doğrulanması için, öncelikle ÇOMÜ Eğitim Fakültesinde öğrenim görmekte olan 19 lisans öğrencisi üzerinde pilot çalışma uygulanmıştır. Bu uygulamadan elde edilen veriler PASW Statistics 18 programına girilmiş, Cronbach Alpha değeri ile güvenilirliğini ölçmek üzere ilgili analiz yapılmıştır. Cronbach Alpha test değerine göre soru formunun güvenilirliğinin geçerli olması için güvenilirlik değerinin 0,60'dan yüksek olması istenmektedir (Kozak, 2017: 146). Bu kapsamda soru formunun güvenilirlik testi yapılmış ve Alpha değeri 0,77 olarak tespit edilmiştir. Güvenilirlik testi sonucuna göre soru formu güvenilir ve geçerli kabul edilmiştir. Ayrıca pilot uygulama sonucunda kullanıcılardan gelen geribildirimler neticesinde soru formunun geçerliliği ve soruların tutarlılığı da test edilmiş, hata ve eksiklikleri belirlenerek gerekli düzenlemeler yapılmış ve nihai soru formu oluşturulmuştur.

Pilot uygulama ve sonrasındaki değerlendirmeler sonucu oluşturulan nihai soru formu 26 Şubat-28 Mayıs 2014 tarihleri arasında kontrol grubundan 28, deney grubundan da 22 lisans öğrencisine uygulanmıştır. Kontrol grubu ve deney grubu arasındaki sayı farkı yürütülen programın ÇOMÜ Eğitim Fakültesi İngilizce Öğretmenliği Topluma Hizmet dersini alan öğrenciler üzerinde olması ve bu dersi alan gruplar arasında sayısal farklılığın bulunmasındandır. Basılı kâğıt form şeklinde hazırlanan soru formu, deneklerle birebir görüşme yöntemi ile sınıf ortamında uygulanmıştır. Böylece öğrencilerin anlayamadığı ya da açıklama bekledikleri sorulara ilişkin eş zamanlı

yardım yapılmış ve yanıtların daha güvenilir olması sağlanmıştır. Elde edilen veriler, PASW Statistics 18 (Predictive Analytics Software) programına aktarılıp, gerekli değerlendirilmeler yapılıp araştırmanın bulgular ve yorumlar kısmı oluşturulmuştur.

3.1. Katılımcılara İlişkin Demografik Özellikler

Bu kısımda, soru formuna yanıt veren deneklerin (69 kişi) kişisel (cinsiyet, öğrenim gördüğü bölüm) ve bilgi okuryazarlığı ile ilişkili olduğu düşünülen bazı konularla (kütüphane kullanım sıklığı ve amacı, bilgi okuryazarlığı eğitimi alıp almadığı, kütüphane oryantasyonu programına katılımı, internet-bilgisayar kullanım sıklığı ve beceri düzeyi) ilgili bilgiler ve değerlendirmeler yer almaktadır (Tablo 2.1).

Tablo 3. 1: Katılımcılara ilişkin genel bilgiler ve özellikler (N=69)

Sorular ve cevaplar	**N**	**%**
1. Cinsiyet		
Kadın	59	85,5
Erkek	10	14,5
2. Eğitim aldığınız birim nedir?		
Bilgisayar ve öğretim teknolojileri birimi	2	2,9
Sınıf öğretmenliği	3	4,3
Okul öncesi eğitimi	16	23,2
Yabancı diller eğitimi	28	40,6
Fen ve matematik eğitimi	1	1,4
Diğer	19	27,5
3. Kütüphane kullanım sıklığınız nedir?		
Yılda birkaç defa	23	33,3
Ayda birkaç defa	27	39,1
Haftada birkaç defa	9	13,0
Her gün	5	7,2
Hiç kullanmıyorum	5	7,2
4. Kütüphane kullanım amacınız nedir?		
Ders çalışmak	18	26,1
Araştırma yapmak	28	40,6
Kitap okumak	15	21,7
Diğer	8	11,6

Tablo 3.1 (devam)

Sorular ve cevaplar	**N**	**%**
5. Şimdiye kadar ki eğitim-öğretim hayatınızda "bilgi okuryazarlığı eğitimi-bilgi arama davranışları-kütüphane eğitimi-bilgiye erişim" vb. içeriğe sahip olan bir eğitim aldınız mı?		
Evet	4	5,8
Hayır	63	91,3
Fikrim yok	2	2,9
6. ÇOMÜ Merkez Kütüphanesi tarafından sunulan oryantasyon (kütüphane tanıtımı ve eğitimi) programına katıldınız mı?		
Evet	3	4,3
Hayır	66	95,7
7. ÇOMÜ Merkez Kütüphanesi tarafından sunulan oryantasyon programını yeterli buluyor musunuz?		
Fikrim yok	66	95,7
Kısmen yeterli	2	2,9
Yeterli	1	1,4
8. ÇOMÜ Kütüphanesi hizmetlerinden ve bilgi kaynaklarından yeterince yararlandığınızı düşünüyor musunuz?		
Hayır	41	59,4
Evet	27	39,1
Fikrim yok	1	1,4
9. Bilgisayar ve internet kullanım sıklığınızı değerlendiriniz?		
Ayda birkaç defa	2	2,9
Haftada birkaç defa	3	4,3
Her gün	63	91,3
Hiç kullanmıyorum	1	1,4
10. Bilgisayar ve internet kullanım beceri ve düzeyinizi değerlendiriniz?		
Yetersiz	1	1,4
Kısmen yeterli	32	46,4
Yeterli	35	50,7
Fikrim yok	1	1,4
Toplam	**69**	**100**

N= Katılımcı sayısı*

Araştırmaya katılan kişilerin %85,5'i (59 kişi) kadın, %14,5'i (10 kişi) ise erkektir; %40,6'sı (28 kişi) Yabancı Diller Eğitimi, %23,2'si (16 kişi) Okul Öncesi Eğitimi, %8,6'sı (6 kişi) BÖTE (Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Bölümü), Sınıf Öğretmenliği ile Fen ve Matematik Eğitimi bölümlerinde, %27,5'i (19 kişi) de diğer

(Sanat Tarihi, İşletme, Edebiyat vb.) bölümlerde öğrenim görmektedir. Yabancı Diller Eğitimi bölümünde öğrenim gören katılımcılar, araştırmanın deney grubunu; diğer bölümler ise kontrol grubu ile soru formunun güvenilirlik testinin ölçülmesine katılan katılımcıları kapsamaktadır.

Bilgi okuryazarlığı becerileri ile ilişkili olduğu değerlendirilerek yöneltilen, "*Kütüphane kullanım sıklığınız nedir*?" (Soru 3) sorusunda, her gün kütüphane kullananların oranının yalnızca %7,2 olması manidardır. Öğrencilerin %39,1'i kütüphaneyi ayda birkaç defa, %33,3'ü de yılda birkaç defa kullanmaktadırlar. Elde edilen veriler öğrencilerin üniversite kütüphanesini kullanım sıklıklarının düşük olduğunu göstermektedir. Bunun yanında kütüphane kullanım amacının yöneltildiği soruya (Soru 4) verilen yanıtlardan, öğrenciler tarafından kütüphanenin büyük oranda (%40,6) üniversitenin amacına uygun olarak araştırma amaçlı kullanıldığı görülmektedir. Ders çalışma amaçlı kullanım %26,1 iken, %21,7 oranında ise kitap okuma amaçlı kullanım bildirilmiştir. Bulgular, kütüphane, öğrenciler tarafından kullanım sıklığı itibariyle genel anlamda iyi olarak değerlendirilse de, kütüphanenin, içerisinde bilgi okuryazarlığı eğitim programı da dâhil öğrencilerin tamamını kütüphane kullanıcısı yapacak faaliyetler yürütmesi gerektiğine işaret etmektedir. Bununla birlikte, kütüphanenin araştırma ve kitap okuma amaçlı kullanımına ilişkin oran, katılımcıların kütüphaneyi üniversite eğitiminin amacı doğrultusunda kullandığını göstermektedir. Her dört öğrenciden birinin kütüphaneyi çoğunlukla ders çalışma amaçlı kullanıyor olması, bu kişilerin kütüphaneye fiziksel olarak gelen kişiler olarak görülüp, "potansiyel müşteri" olarak değerlendirmesi gerektiğine işaret etmektedir.

Tabloda ilgili satırlara bakıldığında, beklenildiği gibi öğrencilerin üniversite eğitimi öncesinde ya da sırasında herhangi bir bilgi okuryazarlığı eğitimi almadığı anlaşılmaktadır (Soru 5). Nitekim ilgili soruyu öğrencilerin %91,3'ü herhangi bir bilgi okuryazarlığı eğitimi almadığı biçiminde yanıtlamışlardır. Bilgi okuryazarlığı eğitimine ilişkin kütüphanenin sorumluluğu düşünüldüğünde, bilgi okuryazarlığı eğitimi almadığını belirten oldukça önemli bir öğrenci kitlesinin ÇOMÜ kütüphanesinden geniş kapsamlı ve katılımlı kullanıcı eğitim programları için gerekli adımları atmasını beklediğini söylemek mümkündür.

Kapsamlı bir kütüphane ve bilgi merkezi kullanım eğitimi olmasa da kütüphane oryantasyon programlarının öğrencilerin kütüphane kullanımını olumlu yönde etkilediği bilinmektedir. Bu bağlamda öğrencilere ÇOMÜ Merkez Kütüphanesi tarafından sunulan oryantasyon programına katıldınız mı sorusu (Soru 6) yöneltilmiştir. Öğrencilerin yalnızca 3'ü bu programa katıldığını belirtmiş olması kütüphane açısından son derece manidardır. Oryantasyon programının etkinliğine ilişkin bir sonraki değerlendirme sorusunda ise (Soru 7), soru formu üzerinde yalnızca eğitime katılanların cevaplaması yönünde uyarı bulunmasına rağmen sorunun 69 kişi tarafından cevaplanmış olması, ÇOMÜ Merkez kütüphanesinin sunduğu oryantasyon programı üzerinde sağlıklı bir değerlendirme yapmayı engellemektedir. Bununla birlikte, kütüphane kullanım sıklığı ve amacının, kütüphane eğitim programının yetersizliğinin belki de bir sonucu olarak, öğrencilerin %59,4'ü ÇOMÜ kütüphanesi hizmetlerinden ve kaynaklarından yeterince yararlanmadığını belirtmişlerdir (Soru 8). Hiç şüphesiz bu olumsuz durumda tarafların her ikisini de ilgilendiren nedenler vardır. Öğrencilerin kütüphaneye olan ilgisizliklerinin nedenleri değişkenlik göstermektedir. Bunun yanında kütüphanenin oryantasyon programına katılımın düşüklüğünün öğrencilerin bu ilgisizlikleri ile açıklanması doğru olmaz. Kütüphane, özellikle yeni gelen öğrencilerin kütüphane ve hizmetlerle tanıştırılması anlamında oryantasyon programlarına katılımın artması için farklı çalışmalar yapması gerekmektedir. Bunun yanında, bilgi toplumunda kütüphanenin yeri bağlamında planlı, programlı, sistematik ve sürekli bir bilgi okuryazarlığı programı kütüphane açısından öncelikle ele alınması gereken konu olarak değerlendirilmelidir.

Bilgi erişim ve paylaşımında günümüzün en etkin aracı olan bilgisayar ve internet kullanımına ilişkin öğrencilere yöneltilen sorularda alınan yanıtlara göre; öğrencilerin neredeyse tamamına yakını %91,3 her gün bilgisayar ve internet kullanmaktadır (Soru 9). Bilgisayar ve internet kullanımı konusunda öğrencilerin yine neredeyse tamamı (%97,1) kendilerini yeterli görmektedirler (Soru 10). Yapılan araştırmalar (Polat, 2005: 146-147; Aldemir, 2004: 97-98) öğrencilerin internetten bilgiye erişme, bu bilgiyi elde etme ve paylaşımda pek çok bilgi eksiğinin olduğunu ortaya koymuştur. Öğrencilerin bu konuda kendilerini yeterli olarak ifade etmelerini, neyi bilmesi gerektiğini bilmemeleri biçiminde değerlendirmek mümkündür. Bu konuda öğrencilerin bilinçlendirilmesi ve eğitilmesi konusunda kütüphane inisiyatif almalıdır.

3.2. Deney ve Kontrol Gruplarının Ön Test ve Son Test Puanlarının Karşılaştırılması

Araştırmanın bu bölümünde bilgi okuryazarlığı programı uygulama öncesinde deney ve kontrol grubuna uygulanan testin sonuçlarıyla, uygulanan program sonrasında deney grubundaki değişime ilişkin yapılan testlerin sonuçları verilmiştir. Araştırmada ön-test / son-test deney ve kontrol gruplu deneysel desen metodu kullanılmıştır ve her iki gruba da ön-test ve son-test uygulaması yapılmıştır.

Araştırma kapsamında oluşturulan deney ve kontrol gruplarına yönelik uygulanan ön-test / son-test puan ortalamalarının arasında anlamlı bir fark olup olmadığını test etmek amacıyla bağımlı örneklem t-testi (paired samples t-test) ve bağımsız örneklem t-testi (independent sample t-test) uygulaması yapılmıştır.

Ön-test son-test deney ve kontrol gruplu desen metodu ilişkili aynı zamanda da ilişkisiz bir desendir (Büyüköztürk vd., 2009: 202). Bu nedenle t-testi hesaplamaları yapılırken her iki yöntem (paired samples t-test ve independent sample t-test) de kullanılmıştır. Uygulanan yöntemlerin sonucunda elde edilen bulgular benzerlik gösterdiğinden ve örneklem grubunun az sayıda kişiden (deney grubu N= 22, kontrol grubu N=28) oluşmasından dolayı bulguların değerlendirilmesinde bağımsız örneklem t-testi (independent sample t-test) verilerinin alınması uygun görülmüştür.

Deney ve kontrol gruplarına ilişkin yapılan t-testi sonuçları Tablo 3.2'de verilmiştir. Bulgular yorumlanırken bir değişkenin iki farklı durumda nasıl değişiklik gösterdiğini anlamlandırmak ve iki durum arasında farklılık olup olmadığını incelemek için anlamlılık düzeyi (p değeri) $p<0.05$ olarak belirlenmiştir.

Tablo 3.2: Deney ve kontrol gruplarının ön-test son-test t-testi değerlerinin karşılaştırılması

Gruplar	Denek Sayısı (N)	Aritmetik Ortalama ($\bar{x}$)	Standart Sapma (s)	Serbestlik Derecesi (sd)	t Değeri t	Anlamlılık Düzeyi p
Deney Grubu Ön-test	22	26,91	4,84	48	0,325	0,747
Kontrol Grubu Ön-test	28	26,18	9,63			
Deney Grubu Ön-test	22	26,91	4,84	37	-32,225	0,000
Deney Grubu Son-test	17	73,12	3,85			
Deney Grubu Son-test	17	73,12	3,85	43	42,209	0,000
Kontrol Grubu Son-test	28	17,54	4,52			

Tablo 3.2'ye bakıldığında, deney grubu ve kontrol grubuna uygulanan ön-test sonuçlarında gruplar arasında anlamlı bir fark bulunmadığı görülmektedir ($t_{(48)}$= -0,325: p>0.05). Deney grubu ön-test sonuçlarının ortalaması $\bar{X}$= 26,91 kontrol grubu ön-test sonuçlarının ortalaması ise $\bar{X}$= 26,18'dir. Kontrol grubu ön-test ve deney grubu ön-test sonuçlarının aritmetik ortalamaları arasında 0,74 gibi bir fark gözükmektedir. İki grubun ön-test ortalamalarının birbirine yakın olduğu görülmektedir. İki grup için uygulanan bağımsız t-testi sonucu 0,325 bulunmuştur. Bağımsız t-testi sonucunda alınan verilere bakıldığında (p<0,05 anlamlılık düzeyinde) kontrol grubu ve deney grubu arasında bilgi okuryazarlığı beceri düzeyi bakımından anlamlı bir fark olmadığı saptanmıştır. Deney grubu ön-test ve son-test sonuçları arasındaki farka bakıldığında ($t_{(37)}$= -32,225: p<0.05) ise uygulanan bilgi okuryazarlığı eğitimi sonucunda deney grubunun beceri düzeyinin arttığı görülmüştür. T değerinin – (eksi) çıkması, ikinci grubun (deney grubu son-test) ortalamasının birinci gruptan (deney grubu ön-test) yüksek olduğunu göstermektedir. Yapılan t-testi sonucunda deney grubu ön-test ve son-test arasında anlamlı bir fark olduğu sonucuna varılmıştır.

Deney grubu ve kontrol grubu son-test sonuçlarının karşılaştırılmasına baktığımızda ise ($t_{(43)}$= 42,209: p<0.05) iki grup için uygulanan bağımsız t-testi sonucu t = -42,209 ve p = 0,00<0,05 (p<0,05 anlamlılık düzeyinde) bulunmuştur. Bu sonuca göre iki grup arasında anlamlı bir fark olduğu saptanmıştır. Bu sonuç, verilen eğitim sonrası öğrencilerin soruları doğru cevaplama oranının anlamlı düzeyde arttığını, başka bir deyişle de bilgi okuryazarlığı programının amacına ulaştığını ortaya koymaktadır. Yürütülen programa ilişkin veriler ve değerlendirmeler ilgili bölümde verilmiştir.

3.3. Deney ve Kontrol Gruplarının Ön Test ve Son Test Değerleri ve Bulguların Yorumlanması

Bu bölümde deney ve kontrol gruplarına uygulanan ön-test ve son-test arasındaki fark verilerek, deney grubuna uygulanan bilgi okuryazarlığı eğitiminin deneklerin bilgi okuryazarlığı beceri düzeylerini geliştirmede ne kadar etkili olduğu bulgulara bakılarak yorumlanacaktır.

Deneklere uygulanana soru formu toplam 80 sorudan oluşmaktadır. Bu formda ilk 1-10 arasındaki sorular demografik bilgilerin sorulduğu olgusal soruları, 11-80 arasındaki sorular ise deneklerin bilgi okuryazarlığı beceri düzeylerini ölçmeye yönelik sorulan bilgi sorularını kapsamaktadır (Bkz. Ek 1). Bu bilgi soruları, bilgi okuryazarlığı becerileri standartlarında geçen konuları kapsayacak biçimde tasarlanmıştır. Bu nedenle, elde edilen bulgular ACRL'nin yükseköğretim için geliştirmiş olduğu standartlarda işaret edilen konular bağlamında değerlendirilmiştir. Buna göre bilgi okuryazarlığı becerilerini; "Bilme, Erişim, Değerlendirme, Kullanma ve Yasal/Etik Konular" çerçevesinde gruplandırmak mümkündür (Polat, 2005). Bunun yanı sıra katılımcıların bilgi okuryazarlığı becerilerini olumlu yönde etkileyeceği düşünülen kütüphane hizmetleri ve kütüphanede bulunan bilgi kaynağı türlerinin özelliklerine dair bilgi ve beceri düzeylerini ölçmeye yönelik sorulara da oluşturulan soru formunda yer verilmiş olup bu bölümde ele alınacaktır. Hazırlanan soru formunda 11-80 arasındaki soruların, standartlarda geçen bilgi okuryazarlığı becerileri konuları çerçevesinde dağılımı şu şekildedir:

-Bilme aşaması; bilgi gereksiniminin ifade edilmesi, etkili bir araştırma sorusunun ve anahtar kelimelerin oluşturulması (11-20 arası sorular),

-Bilme aşaması; bilgi kaynağı türleri ve özellikleri (21-37 arası sorular)

-Erişim aşaması; gereksinim duyulan bilgiye erişilmesi (38-46 arası sorular),

-Erişim aşaması; kütüphane hizmetleri ve kütüphanede bulunan bilgi kaynağı türlerinin özellikleri (47-64 arası sorular),

-Değerlendirme aşaması; Erişilen bilgi kaynaklarının değerlendirilmesi ve bilginin yeniden üretilmesi (65-67 arası sorular),

-Kullanma aşaması; üretilen bilginin paylaşılması (68-70),

-Yasal/etik konular aşaması; kaynakça hazırlama ve bilginin etik/yasal şartlarda kullanılması (71-80 arası sorular).

Bu bölümde değerlendirilen bulgular elde edilirken, deney ve kontrol gruplarına sorulan her bir soruya verilen doğru/yanlış cevapların frekans yüzdesi verilmiş ve ön-test / son-test arasındaki doğru/ yanlış cevaplama farkı gösterilmiştir. Deney grubunun yüzdelik farkları alınırken son-teste verilen doğru yanıt oranı ile ön-teste verilen doğru yanıt oranı arasındaki fark değerlendirilmiştir. Kontrol grubunun yüzdelik farkları alınırken ise son-teste verilen yanlış yanıt oranı ile ön-teste verilen yanlış yanıt oranı arasındaki fark değerlendirilmiştir.

Tablo 3.3: Deney ve kontrol gruplarının "bilme aşaması" becerilerine ait ön-test son-test değerleri

	Deney Grubu					**Kontrol Grubu**				
	Ön-test		**Son-test**			**Ön-test**		**Son-test**		
Sorular	**Doğru %**	**Yanlış %**	**Doğru %**	**Yanlış %**	**Fark %**	**Doğru %**	**Yanlış %**	**Doğru %**	**Yanlış %**	**Fark %**
Soru.11	31,8	68,2	76,5	23,5	44,7	35,7	64,3	21,4	78,6	14,3
Soru.12	36,4	63,6	100	0,0	63,6	64,3	35,7	57,1	42,9	7,2
Soru.13	9,1	90,9	76,5	23,5	67,4	3,6	96,4	7,1	92,9	-3,5
Soru.14	22,7	77,3	88,2	11,8	65,5	21,4	78,6	7,1	92,9	14,3
Soru.15	27,3	72,7	88,2	11,8	60,9	25,0	75,0	10,7	89,3	14,3
Soru.16	31,8	68,2	100	0,0	68,2	46,4	53,6	25,0	75,0	21,4
Soru.17	27,3	72,7	88,2	11,8	60,9	39,3	60,7	14,3	85,7	25,0
Soru.18	27,3	72,7	88,2	11,8	60,9	21,4	78,6	10,7	89,3	10,7
Soru.19	22,7	77,3	82,4	17,6	59,7	28,6	71,4	17,9	82,1	10,7
Soru.20	31,8	68,2	94,1	5,9	62,3	17,9	82,1	10,7	89,3	7,2
Soru.21	0,0	100	100	0,0	100	3,6	96,4	3,6	96,4	0,0
Soru.22/1	54,5	45,5	100	0,0	45,5	100	0,0	96,4	3,6	3,6
Soru.22/2	9,1	90,9	100	0,0	90,9	10,7	89,3	7,1	92,9	3,6
Soru.22/3	40,9	59,1	94,1	5,9	53,2	64,3	35,7	35,7	64,3	28,6
Soru.22/4	40,9	59,1	94,1	5,9	53,2	46,4	53,6	25,0	75,0	21,4
Soru.22/5	72,7	27,3	100	0,0	27,3	71,4	28,6	42,9	57,1	28,5
Soru.23	31,8	68,2	100	0,0	68,2	50,0	50,0	32,1	67,9	17,9
Soru.24	36,4	63,6	100	0,0	63,6	50,0	50,0	35,7	64,3	14,3
Soru.25	9,1	90,9	94,1	5,9	85,0	3,6	96,4	7,1	92,9	-3,5
Soru.26	13,6	86,4	94,1	5,9	80,5	10,7	89,3	7,1	92,9	3,6
Soru.27	40,9	59,1	100	0,0	59,1	46,4	53,6	21,4	78,6	25,0
Soru.28	50,0	50,0	100	0,0	50,0	25,0	75,0	14,3	85,7	10,7
Soru.29	22,7	77,3	82,4	17,6	59,7	17,9	82,1	10,7	89,3	7,2
Soru.30	4,5	95,5	82,4	17,6	77,9	7,1	92,9	7,1	92,9	0,0
Soru.31	40,9	59,1	100	0,0	59,1	53,6	46,4	25,0	75,0	28,6
Soru.32	13,6	86,4	70,6	29,4	57,0	17,9	82,1	10,7	89,3	7,2
Soru.33	86,4	13,6	94,1	5,9	7,7	60,7	39,3	35,7	64,3	25,0
Soru.34	27,3	72,7	100	0,0	72,7	32,1	67,9	25,0	75,0	7,1
Soru.35	13,6	86,4	76,5	23,5	62,9	14,3	85,7	10,7	89,3	3,6
Soru.36	36,4	63,6	94,1	5,9	57,7	7,1	92,9	3,6	96,4	3,5
Soru.37	27,3	72,7	100	0,0	72,7	28,6	71,4	21,4	78,6	7,2
x̄ %	30,35	69,65	92,22	7,78	61,87	33,06	66,93	21,3	78,7	11,76

ACRL standartlarında geçen bilgi okuryazarlığı becerilerinden ilki bilgi gereksiniminin ifade edilmesi ve bu gereksinimi karşılamada olası bilgi kaynakları ile ilgili bilgi sahibi olunmasıdır. Bilme aşaması olarak gruplandırılan bu beceriler, kişinin bilgi ihtiyacını tanımlaması, genel ve özel bilgi kaynakları arasındaki farkı ayırt edebilmesi, bir araştırma sorusu oluşturma, araştırma konusuyla ilgili anahtar kelime ve kavramları belirleme, bilgi kaynağı türlerini ve özelliklerini bilme, vb. gibi becerileri kapsamaktadır (ACRL, 2001). Bir araştırma sürecinin başlangıcını oluşturan bu beceriler, üniversite öğrencileri düzeyinde planlanacak olan bilgi okuryazarlığı becerilerinin de temelini oluşturmaktadır. Bilme aşaması kapsamında deneklere ön-testte ve son-testte sorulan ve Tablo 3.3'de verilen 11-37 numaralar arasındaki sorular, deneklerin bilgi okuryazarlığı becerilerinden bilme beceri düzeylerini ölçmeye yöneliktir. Tabloya bakıldığında, deney grubunun ön-testteki soruların bilme aşaması ile ilgili olanlarını doğru cevaplama ortalaması %30,35 iken, son-testte bu ortalaması %92,22 'ye yükselmiştir. Deney grubunun son-test ve ön-test doğru cevaplama yüzdelik oranları arasındaki %61,87'lik artış istatistiksel açıdan anlamlıdır (Bkz. Tablo 2.3). Bu sonuç, deney grubuna uygulanan bilgi okuryazarlığı eğitiminin bilme aşamasına ilişkin becerilerin gelişim için faydalı olduğunu, deneklerin eğitim sonrası bilgi okuryazarlığı becerilerinden ilki kabul edilen bilme beceri düzeylerinin geliştiğini göstermektedir. Soruların doğru cevaplanmasına yönelik bu gelişme hemen hemen tüm sorularda oldukça yüksektir. Bazı sorulara ise öğrencilerin tamamı program sonrası doğru cevap vermişlerdir. Örneğin, etkili ve doğru bir araştırma sorusu oluşturma beceri düzeylerini ölçmeye yönelik sorulan 13. soruya (Bkz. Ek 1), ön-testte deneklerin yalnızca %9,1'i doğru yanıt verirken, son-testte %76,5'i doğru yanıt vermiştir. Yine aynı şekilde deneklerin bilgi kaynağı türleri arasındaki farkları bilme beceri düzeylerini ölçmeye yönelik sorulan 21. soruya (Bkz. Ek 1), ön-testte deneklerin hiçbirisi doğru yanıt veremezken, son-testte %100'ü doğru yanıt vermiştir. Bilme beceri düzeyi açısından kontrol grubunun ön-test ve son-test yüzdelik oranlarına bakıldığında ise, ön-test ortalaması %66,93 iken, son-test ortalaması % 78,7'dir. Bu durum, kontrol grubunun bilme beceri düzeyinin sabit kaldığını hatta son-testte yanlış yanıt oranının %11,77 oranında arttığını göstermektedir. Başka bir deyişle, deney grubuna uygulanan program sonrası deneklerin doğru cevaplama oranlarındaki anlamlı yükseliş tesadüfi değildir, programın etkisini ve başarısını ortaya koymaktadır.

Aynı zamanda da kütüphanelere bu tür programların öğrencilere yönelik olumlu katkılar sağlayacağına da işaret etmektedir.

Tablo 3.4: Deney ve kontrol gruplarının "erişim" becerilerine ait ön-test son-test değerleri

	Deney Grubu					Kontrol Grubu				
	Ön-test		Son-test			Ön-test		Son-test		
Sorular	Doğru %	Yanlış %	Doğru %	Yanlış %	Fark %	Doğru %	Yanlış %	Doğru %	Yanlış %	Fark %
Soru.38	27,3	72,7	94,1	5,9	66,8	53,6	46,4	32,1	67,9	21,5
Soru.39	18,2	81,8	94,1	5,9	75,9	32,1	67,9	21,4	78,6	10,7
Soru.40	22,7	77,3	94,1	5,9	71,4	25,0	75,0	17,9	82,1	7,1
Soru.41	9,1	90,9	100	0,0	90,9	28,6	71,4	17,9	82,1	10,7
Soru.42	31,8	68,2	100	0,0	68,2	35,7	64,3	21,4	78,6	14,3
Soru.43	27,3	72,7	94,1	5,9	66,8	60,7	39,3	35,7	64,3	25,0
Soru.44	27,3	72,7	94,1	5,9	66,8	64,3	35,7	35,7	64,3	28,6
Soru.45	90,9	9,1	100	0,0	9,1	60,7	39,3	39,3	60,7	21,4
Soru.46	9,1	90,9	82,4	17,6	73,3	0,0	100	3,6	96,4	-3,6
x̄ %	29,3	70,7	94,77	5,23	65,47	40,08	59,92	25,00	75,00	15,08

Bilgi okuryazarlığı standartlarında, bilgi gereksiniminin ve gereksinim duyulan bilginin karşılanmasına yönelik bilgi kaynaklarını bilme becerileri sonrasındaki ikinci adım, gereksinim duyulan bilgiye çok çeşitli ortam ve araçlardan karşılanması bağlamında bilgiye erişim becerileri olarak ifade edilmektedir. Bu beceriler kapsamında kişinin gerek duyduğu bilgiye etkili ve verimli bir şekilde erişme, gerekli bilgilere erişmek için en uygun arama yöntemlerini veya bilgi erişim sistemlerini seçme, etkili arama stratejileri oluşturma, kütüphane kaynaklarına nasıl erişeceğini bilme, eriştiği bilgi kaynaklarını kaydedip yönetebilme becerilerine işaret edilmektedir. Bilgi okuryazarlığı becerilerinin birinci adımında bilgi ihtiyacını tanımlayan ve araştırma sorgusu oluşturan kişinin ihtiyacı olan doğru ve güvenilir bilgiye kısa sürede ve etkili bir şekilde ulaşabilmesi, bireyin bilgi okuryazarı kişi olarak tanımlanmasında, bilgiye dayalı doğru kararları zamanında alabilmesi, karşılaştığı sorunu bilgi temelli olarak çözebilmesi için şüphesiz son derece önemlidir. Bilgi okuryazarlığı standartlarında işaret edilen erişim aşaması kapsamında oluşturulan 38-46 arasındaki sorulara ön-test ve son testte verilen yanıtlara ilişkin bulgular Tablo 3.4'te verilmiştir. Buna göre, deney grubundaki kişilerin ön-testte bu soru grubuna doğru yanıt verme ortalamaları %29,3 iken, son-testte doğru yanıt verme ortalaması % 94,77'ye yükselmiştir. Bilme aşamasında olduğu gibi erişim aşamasında

da soru bazında program sonrası doğru yanıt verme oranları genel anlamda oldukça yüksek düzeydedir. Örneğin, deneklerin bilgiye erişim için etkili bir araştırma sorgusu oluşturma beceri düzeylerini ölçmeye yönelik sorulan 41. soruda (Bkz. Ek 1), ön-testte deneklerin %9,1'i doğru yanıt verirken, son-testte yanlış cevap veren öğrenci yoktur. Benzer şekilde veri tabanında tarama tekniğine ilişkin 42. soruda, ön test doğru cevaplama oranı %31,8'den son testte %100'e yükselmiştir. Deney grubunun son-test ve ön-test yüzdelik oranları arasındaki bu olumlu artış deney grubundaki bireylerin bilgiye erişim becerilerinin geliştiğini göstermektedir. Kontrol grubunda ise deneklerin ön-testte ortalama %40,08'i bu soru grubunu doğru yanıtlarken, son-testte %25'i bu gruptaki sorulara doğru yanıt vermiştir. Kontrol grubunun ön-test ve son-test doğru yanıt oranları arasında bir artış olmadığı hatta tersine bir durum söz konusu olduğu, dolayısıyla da bu gruptaki deneklerin bilgi erişim beceri düzeyinin gelişmediği görülmektedir. Bilgiye çok çeşitli ortam ve araçlardan erişimin mümkün olduğu günümüzde, bu araç ve ortamların etkin kullanımının hem üniversite eğitiminin niteliğini artıracağı hem de bireylerin yaşam boyu öğrenme için gereksinim duyacağı bilgiye hayatının her aşamasında etkin erişmesine katkı sağlayacağı açıktır. Üniversite kütüphaneleri, planlayacakları ve uygulayacakları bilgi okuryazarlığı programlarında kütüphane kataloglarından, veri tabanlarından ve web'den doğru bilgiye etkin erişmeye yönelik araç ve tekniklerle ilgili hedef kitleyi bilgilendirmelidir.

Tablo 3.5: Deney ve kontrol gruplarının "kütüphane kullanımı" becerilerine ait ön-test son-test değerleri

	Deney Grubu					Kontrol Grubu				
	Ön-test		Son-test			Ön-test		Son-test		
Sorular	Doğru %	Yanlış %	Doğru %	Yanlış %	Fark %	Doğru %	Yanlış %	Doğru %	Yanlış %	Fark %
Soru.47	22,7	77,3	94,1	5,9	71,4	35,7	64,3	21,4	78,6	14,3
Soru.48	27,3	72,7	100	0,0	72,7	42,9	57,1	21,4	78,6	21,5
Soru.49	18,2	81,8	88,2	11,8	70,0	21,4	78,6	14,3	85,7	7,1
Soru.50	36,4	63,6	94,1	5,9	57,7	35,7	64,3	14,3	85,7	21,4
Soru.51	40,9	59,1	100	0,0	59,1	25,0	75,0	17,9	82,1	7,1
Soru.52	31,8	68,2	100	0,0	68,2	7,1	92,9	3,6	96,4	3,5
Soru.53	36,4	63,6	100	0,0	63,6	25,0	75,0	21,4	78,6	3,6
Soru.54	13,6	86,4	100	0,0	86,4	28,6	71,4	25,0	75,0	3,6
Soru.55	22,7	77,3	88,2	11,8	65,5	14,3	85,7	14,3	85,7	0,0
Soru.56	36,4	63,6	100	0,0	63,6	35,7	64,3	17,9	82,1	17,8
Soru.57	31,8	68,2	94,1	5,9	62,3	32,1	67,9	17,9	82,1	14,2
Soru.58	4,5	95,5	94,1	5,9	89,6	3,6	96,4	7,1	92,9	-3,5
Soru.59	27,3	72,7	94,1	5,9	66,8	10,7	89,3	7,1	92,9	3,6

Tablo 3.5 (devam)

Sorular	Deney Grubu					Kontrol Grubu				
	Ön-test		Son-test		Fark	Ön-test		Son-test		Fark
	Doğru %	Yanlış %	Doğru %	Yanlış %	%	Doğru %	Yanlış %	Doğru %	Yanlış %	%
Soru.60	9,1	90,9	88,2	11,8	79,1	10,7	89,3	14,3	85,7	-3,6
Soru.61	9,1	90,9	88,2	11,8	79,1	21,4	78,6	21,4	78,6	0,0
Soru.62	36,4	63,6	100	0,0	63,6	14,3	85,7	14,3	85,7	0,0
Soru.63	4,5	95,5	88,2	11,8	83,7	3,6	96,4	7,1	92,9	-3,5
Soru.64 /1	9,1	90,9	100	0,0	90,9	67,9	32,1	46,5	53,6	21,5
Soru.64 /2	9,1	90,9	94,1	5,9	85,0	50,0	50,0	25,0	75,0	25,0
Soru.64 /3	9,1	90,9	100	0,0	90,9	50,0	50,0	32,1	67,9	17,9
Soru.64 /4	18,2	81,8	100	0,0	81,8	46,4	53,6	28,6	71,4	17,8
Soru.64 /5	45,5	54,5	100	0,0	54,5	42,9	57,1	25,0	75,0	17,9
x̄ %	22,73	77,27	95,71	4,29	72,98	28,41	71,59	18,99	81,01	9,42

Özellikle internetin yaygın kullanımıyla birlikte bilgi üretim/tüketim hızının arttığı bilgi çağında, nitelikli ve güvenilir bilgiye kısa sürede erişmek araştırmacılar için bir sorun haline gelmiştir. Nitelikli bilgiye erişimde, bireylerin bilgi ihtiyacının karşılanmasında ve bilgi okuryazarlığı becerilerinin gelişmesinde kütüphanelerin sunduğu hizmetlerin bilinmesi ve bu hizmetlerin etkin şekilde kullanılması oldukça önemlidir. Bu doğrultuda deneklere, kütüphane kullanım becerilerini ve kütüphanenin sunduğu hizmetlerden yararlanma düzeylerini ölçmeye yönelik Tablo 2.5'deki sorular sorulmuştur. Tabloya bakıldığında, deneklerin ön-testte verdikleri yanıtlardan kütüphane kaynaklarından ve kütüphanenin sunduğu hizmetlerden yararlanma düzeylerinin düşük olduğu anlaşılmaktadır. Örneğin, kütüphanenin sunduğu ILL (International Library Loan/Kütüphaneler Arası Ödünç) hizmetine dair deneklerin bilgi düzeylerini ölçmeye yönelik sorulan 54.soruya (Bkz. Ek 1) deney grubundaki kişilerin ön-testte yalnızca %13,6'sı doğru yanıt verirken, kontrol grubundaki kişilerin ise %28,6'sı doğru yanıt vermiştir. Kontrol grubundaki kişilerin doğru yanıt verme oranı deney grubundaki kişilere göre yüksek görünse de her iki gruptaki deneklerin çoğunluğunun (%78,9) kütüphanenin sunduğu ILL hizmetinden haberdar olmadığı söylenebilir. Yine aynı şekilde, kütüphanenin erişim hizmeti sunduğu veritabanlarına yönelik sorulan 58. soruya (Bkz. Ek 1), deney grubundaki deneklerin sadece %4,5'i ön-testte doğru yanıt verirken, son-testte ise deneklerin neredeyse tamamı (%94,1) doğru yanıt vermiştir. Doğru yanıt oranının %89,6 artması deneklere verilen bilgi okuryazarlığı eğitiminin etkili olduğunu göstermektedir.

Tablo 3.1'de sorulan sorularda (Bkz. Soru 6 - Soru 8) kütüphane oryantasyon eğitimi almadıklarını ve kütüphane kaynaklarından yeterince yararlanmadıklarını ifade eden deneklerin, kütüphane kullanım becerilerinin de düşük olduğu ve kütüphane hizmetlerinden haberdar olmadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Bilgiye erişim, bilginin elde edilmesi ve kullanılmasında oldukça önem arz eden kütüphane kullanım becerisinin bireylere kazandırılmasında, kütüphane hizmetlerinin tanıtılmasında ve kütüphane kaynaklarının aktif şekilde kullanılmasında kütüphane tarafından verilecek oryantasyon eğitimleri ve kütüphane kullanımını da içeren bilgi okuryazarlığı programlarının hazırlanması oldukça önem taşımaktadır.

Tablo 3.6: Deney ve kontrol gruplarının "bilginin değerlendirilmesi ve paylaşılması" becerilerine ait ön-test son-test değerleri

	Deney Grubu					Kontrol Grubu				
	Ön-test		Son-test			Ön-test		Son-test		
Sorular	Doğru %	Yanlış %	Doğru %	Yanlış %	Fark %	Doğru %	Yanlış %	Doğru %	Yanlış %	Fark %
Soru.65	27,3	72,7	100	0,0	72,7	32,1	67,9	21,4	78,6	10,7
Soru.66	27,3	72,7	100	0,0	72,7	28,6	71,4	21,4	78,6	7,2
Soru.67	31,8	68,2	88,2	11,8	56,4	35,7	64,3	25,0	75,0	10,7
Soru.68	18,2	81,8	82,4	17,6	64,2	32,1	67,9	21,4	78,6	10,7
Soru.69	95,5	4,5	100	0,0	4,5	64,3	35,7	42,9	57,1	21,4
Soru.70	13,6	86,4	94,1	5,9	80,5	28,6	71,4	21,4	78,6	7,2
x̄ %	35,62	64,38	94,12	5,88	58,5	36,9	63,1	25,58	74,42	11,32

Basılı formatta erişilen bilimsel bilgiler doğruluk, güvenirlik ve benzer birçok açıdan gözden geçirilmiş ve değerlendirilmiş bilgiler olarak nitelendirilir. Bunun yanı sıra elektronik ortamda erişilen bilgilerin birtakım değerlendirme ölçütlerine göre gözden geçirilmesi ve analiz edilmesi gerekmektedir. Web ortamında erişilen bilgi kaynağı sayısının fazlalığı ve günümüz bilgi kirliliği sorunu bu kaynakların gözden geçirilip ayıklanmasını zorunlu kılmaktadır. Erişilen bilgi kaynaklarının değerlendirilmesi aşamasında her bilgi okuryazarı bireyin birtakım becerilere sahip olması gerekmektedir. ACRL standartlarına göre bilgi okuryazarı birey, eriştiği bilgi kaynaklarını değerlendirir, eleştirel bakış açısıyla kaynakların doğruluğunu, tarafsızlığını, niteliğini ve geçerliliğini sorgular, bir yayının yayın tarihinin ve güncelliğinin önemini bilir, erişilen bilgi kaynaklarının yeterli düzeyde olup olmadığını gözden geçirir, eriştiği yeni bilgiler ile kendi mevcut bilgisini karşılaştırır ve erişilen bilgi kaynaklarının uygun olup olmadığını belirler. Bu kapsamda erişilen

bilgi kaynaklarını değerlendirme beceri düzeylerini öğrenmeye yönelik deneklere sorulan 65. soruda (Bkz. Ek 1); deney grubunda ön-testte denklerin %27,3'ü doğru yanıt verirken, son-testte %100'ü doğru yanıt vermiştir. Kontrol grubuna yöneltilen aynı soruda ise deneklerin ön-test ve son-test yanıt oranı arasındaki fark (10,7) birbirine çok yakındır. Erişilen dijital bir bilgi kaynağının yayın tarihinin önemini değerlendirmeye yönelik deneklere sorulan 67. soruda (Bkz. Ek 1); deney grubunda ön-testte deneklerin çoğunun bu konuda bilgi sahibi olmadıkları (%68,2) belirlenmiştir. Verilen bilgi okuryazarlığı eğitimi sonrasında ise deney grubundaki deneklerin bu konudaki bilgi ve beceri düzeylerinin geliştiği son-test uygulamasına verilen doğru yanıt oranının (%88,2) artmasından anlaşılmaktadır. Kontrol grubuna bakıldığında ise çoğunluğunun bu soruya ön-testte (%64,3) ve son-testte (%75) yanlış yanıt verdiği tespit edilmiştir. Bulgulara bakıldığında, deneklerin internet üzerinden erişilen çevrimiçi bilginin niteliğinin ve güvenilirliğinin analiz edilmesi konusunda bilgi ve beceri düzeylerinin zayıf olduğu ve bu konuda eğitime ihtiyaç duydukları tespit edilmiştir.

Bilgi kayıt ortamlarının ve formatlarının bilinmesi, hem gerek duyulan bilgiye erişim aşamasında hem de yeni üretilen bir bilginin kayıt altına alınıp ilgili kişilere iletilmesinde oldukça önemlidir. Konuyla ilgili deneklere yöneltilen "Dijital ortamdaki dosyaların uzantısını doğru seçeneklerle eşleştiriniz" sorusuna (Soru 69 – Bkz. Ek 1), deney grubundaki deneklerin çoğunun ön-testte (%95,5) ve son-testte (%100) doğru yanıt verdiği; kontrol grubundaki kişilerin ise ön-testte (%64,3) ve son-testte (%42,9) neredeyse yarıya yakınının doğru yanıt verdiği saptanmıştır. Deney grubundaki kişilerin neredeyse tamamı bilgi kayıt ortamları ve dijital ortamdaki dosya uzantıları konusunda bilgi sahibiyken, kontrol grubundaki kişilerin yaklaşık yarısının bu konuda bilgi sahibi olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 3.1'de yöneltilen soruda (Bkz. Soru 10) bilgisayar ve internet kullanım beceri düzeylerinin yeterli olduğunu söyleyen deneklerin, bilgi kayıt ortamları ve dosya formatları konusunda beceri düzeylerinin de bulgulara bakıldığında yeterli olduğu söylenebilir. Bilginin kayıt altına alınmasında ve uygun formatlarda başkalarıyla paylaşılmasında kişilerin bu beceriye sahip olması son derece önemlidir.

Tablo 3.7: Deney ve kontrol gruplarının "bilginin kullanılmasındaki yasal ve etik kurallara" yönelik becerilerine ait ön-test son-test değerleri

Sorular	Deney Grubu					Kontrol Grubu				
	Ön-test		Son-test		Fark	Ön-test		Son-test		Fark
	Doğru %	Yanlış %	Doğru %	Yanlış %	%	Doğru %	Yanlış %	Doğru %	Yanlış %	%
Soru.71	9,1	90,9	100	0,0	90,9	67,9	32,1	53,6	46,4	14,3
Soru.72	31,8	68,2	100	0,0	68,2	60,7	39,3	42,9	57,1	17,8
Soru.73	31,8	68,2	94,1	5,9	62,3	42,9	57,1	32,1	67,9	10,8
Soru.74	4,5	95,5	100	0,0	95,5	42,9	57,1	28,6	71,4	14,3
Soru.75	31,8	68,2	82,4	17,6	50,6	50,0	50,0	28,6	71,4	21,4
Soru.76	22,7	77,3	82,4	17,6	59,7	25,0	75,0	25,0	75,0	0,0
Soru.77	4,5	95,5	88,2	11,8	83,7	25,0	75,0	17,9	82,1	7,1
Soru.78	18,2	81,8	100	0,0	81,8	32,1	67,9	25,0	75,0	7,1
Soru.79	4,5	95,5	82,4	17,6	77,9	10,7	89,3	14,3	85,7	-3,6
Soru.80	31,8	68,2	100	0,0	68,2	28,6	71,4	28,6	71,4	0,0
x̄ %	19,07	80,93	92,95	7,05	73,88	38,58	61,42	29,66	70,34	8,92

Bir araştırmada, ihtiyaç duyulan bilginin elde edilmesinde, erişilen bilgilerin kullanılıp yeni bilgiler üretilmesinde ve bu bilgilerin iletilmesinde bilimsel etik ve yasal konuların bilinmesi oldukça önemlidir. Özellikle son dönemde bilgi teknolojilerindeki gelişmeler ile birlikte bilginin dürüst kullanımı ve paylaşılması hususunda bu bilgi ve becerilere sahip olunması gereklilik göstermektedir. Bilgi okuryazarı bir kişi, bilgiye erişim sürecinde gerekli yasal kuralları bilir ve bunlara uyar, ayrıca çalışmasında alıntı yapma, atıf yapma tekniklerini kullanma bilgi ve becerisine de sahiptir. Bu kapsamda Tablo 3.7'de verilen, deneklere ön-testte ve son-testte sorulan 71-80 arasındaki sorular, deneklerin bilginin elde edilmesi ve yeni bilgilerin üretilip paylaşılması sürecinde etik ve yasal konulardaki bilgi düzeylerini ölçmeye yöneliktir. Tablo 2.7'e bakıldığında, deney grubunun ön-test ortalaması %19,07 iken, son-test ortalaması %92,95'dir. Deney grubunun son-test ve ön-test yüzdelik oranları arasındaki %73,88'lik artış, deney grubuna uygulanan bilgi okuryazarlığı eğitiminin faydalı olduğunu, deneklerin eğitim sonrası bilimsel etik ve yasal konular hakkında bilgi ve beceri düzeylerinin geliştiğini göstermektedir.

Bir araştırma sürecinde kaynakça oluşturma bilgi düzeylerini ölçmeye yönelik denklere sorulan ilgili soruya (Soru 71 – Bkz. Ek 1) deney grubundaki deneklerin ön-testte %9,1'i doğru yanıt verirken, son-testte doğru yanıt oranı %100'e yükselmiştir. Kontrol grubuna bakıldığında ise ön-testte (%67,9) ve son-testte (53,6) deneklerin yaklaşık yarısından fazlasının kaynakça gösterme konusunda bilgi sahibi olduğu görülmektedir. Sonuca bakıldığında, özellikle deney grubundaki deneklerin kaynakça

oluşturma, kaynakça hazırlarken gerekli bilgilerin neler olduğunu bilme becerilerinin zayıf ve yetersiz olduğu görülmektedir.

Araştırma sürecinde başkalarına ait fikir ve düşüncelerden yararlanırken telif haklarına, yasal, etik ve akademik kurallara uymak önemlidir. Bu kapsamda deneklere yöneltilen sorudan (Soru 74 – Bkz. Ek 1) alınan yanıtlardan deney grubundaki bireylerin büyük çoğunluğunun (%95,5), kontrol grubundaki kişilerin ise yarıdan fazlasının (%57,1) telif hakları ve yasal kurallar hakkında bilgi sahibi olmadıkları tespit edilmiştir. İlgili soruya (Soru 74 – Bkz. Ek 1) deney grubundaki deneklerin ön-testte %4,5'i doğru yanıt verirken, son-testte doğru yanıt oranı %100'e yükselmiştir. Kontrol grubunda ise ön-testte doğru yanıt oranı %42,9 iken son-testte doğru yanıt oranı %28,6'ya düşmüştür. Bilimsel kuralların başında gelen ve bir araştırmanın bilimsel nitelik taşımasında son derece önemli olan telif hakları ve etik kuralların bilinmesi hem ortaya konan araştırmanın kalitesini artıracak hem de sonraki araştırmalara, araştırmacılara yol gösterici olacaktır. Bilgi okuryazarı bireylerden bilimsel etik kuralların farkında olması ve bu kurallara uyması beklenmektedir.

Son dönemde bilgi teknolojilerindeki gelişmeler, bilgiye erişim, erişilen kaynakların kayıt altına alınması, bilginin kullanılması ve yeni bilgilerin üretilmesi aşamasında araştırmacıların çokça zamanını alan kaynakça oluşturma, atıf verme gibi konularda birtakım kolaylıkları da beraberinde getirmiştir. Mendeley, Zotero, EndNote vb. programlar sayesinde araştırmacılar zaman kaybetmeden araştırma verilerini yönetip bibliyografya oluşturabilmektedirler. Konuyla ilgili deneklere yöneltilen soru (Soru 77 – Bkz. Ek 1) sayesinde, deney grubundaki kişilerin birçoğunun ön-testte (%95,5) kaynakça oluşturma ve yönetme programları hakkında bilgi sahibi olmadıkları ve ilgili soruyu yanlış yanıtladıkları tespit edilmiştir. Deney grubundaki kişilere yönelik verilen bilgi okuryazarlığı eğitimi sonrasında uygulanan son-testte ise bu oran oldukça azalmış deneklerin %88,2'si ilgili soruyu doğru yanıtlamıştır. Kontrol grubunun büyük çoğunluğunun ön-test uygulamasında (%75,0) ve son-test uygulamasında (%82,1) ilgili soruya yanlış yanıt verdiği belirlenmiştir. Literatürde referans yönetim aracı olarak adlandırılan yazılımların bilinmesi ve kullanılması araştırmacıların hem zamandan tasarruf etmelerini sağlayacaktır hem de bilimsel bir çalışmanın olmazsa olmazı olan kaynakça oluşturma, alıntı yapma konularında onlara kolaylık sağlayacaktır.

Bilgi teknolojilerindeki gelişmelerin sonucunda, araştırmalarda bilgi hırsızlığının engellenmesi, izinsiz alıntı veya çalıntıların önüne geçilmesi konularında da birtakım yazılım ve programlar ortaya çıkmıştır. Kullanılan bu yazılım ve programlar hakkında deney ve kontrol grubundaki kişilerin bilgi düzeylerini ölçmeye yönelik sorulan sorulara (Soru 79-80 – Bkz. Ek 1), deney grubundaki kişilerin büyük çoğunluğunun (%81,85) ön-testte yanlış yanıt verdiği, verilen bilgi okuryazarlığı eğitimi sonrasında yapılan son-test uygulamasında ise doğru yanıt oranının (%91,2) arttığı görülmüştür. Kontrol grubunun ise büyük çoğunluğunun hem ön-test (%80,35) uygulamasında hem de son-test (%78,55) uygulamasında ilgili sorulara yanlış yanıt verdiği saptanmıştır. Bilimsel bir çalışmanın yazım aşamasında ve sonrasında intihal oranını belirlemek, ortaya çıkan verinin özgünlüğünü test etmek amacıyla ücretli ve ücretsiz bir çok yazılım geliştirilmiştir. Çalışmanın sonuçlarına bakıldığında, deneklerin çoğunluğunun intihal engelleme amaçlı kullanılan bu yazılım programlarından haberdar olmadıkları bu konuda bir eğitime ihtiyaç duydukları anlaşılmaktadır.

Genel olarak bakıldığında, deneklerin daha önceki eğitim öğretim hayatlarında herhangi bir bilgi okuryazarlığı eğitimi almadıkları ve ÇOMÜ Merkez Kütüphanesi tarafından her yıl eğitim öğretim döneminin başında verilen oryantasyon eğitimine katılmadıkları saptanmıştır. Yine aynı şekilde deneklerin, kütüphane kullanım sıklıklarının genel olarak düşük, bilgisayar ve internet kullanım oranlarının ise yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Bilgi okuryazarlığı beceri düzeylerini ölçmeye yönelik sorulan sorulardan da anlaşılacağı üzere deneklerin, özellikle bir araştırmaya başlarken araştırma sorusu ve Boolean işleçlerini kullanarak arama stratejileri oluşturma; araştırma yapacakları kaynak türlerini belirleme ve kütüphane kaynakları ve hizmetlerini kullanma becerileri; açık bilim/açık veri ve açık kaynak kodlu yazılımlar hakkındaki bilgi düzeyleri; kaynakça oluşturma, alıntı yapma ve intihal engelleme programlarına dair bilgi ve becerilerinin zayıf olduğu sonucuna varılmış ve bu konuları da kapsayan bir eğitime ihtiyaçları olduğu belirlenmiştir.

Deney grubuna uygulanan bilgi okuryazarlığı eğitimi sonrası bu gruptaki deneklerin bilgi okuryazarlığı becerileri gelişim gösterirken, kontrol grubundaki deneklerin bilgi seviyeleri ve bilgi okuryazarlığı becerilerinde bir artış gözlemlenmemiştir.

Araştırmada kontrol grubuna dair dikkat çekici bir diğer bulgu ise; deneklerin ön-test doğru yanıt oranlarının yüksek, son-test doğru yanıt oranlarının ise düşük olduğudur. Bu durum, kontrol grubunun bilgi okuryazarlığı konusunda bilgi birikimine sahip olmadığı, sadece test sırasında rastlantıya dayanan anlık doğru yanıtlar verildiği şeklinde yorumlanabilir.

Sonuç olarak, bilgi gereksiniminin ifade edilmesi, etkili bir araştırma sorusunun ve anahtar kelimelerin oluşturulmasına yönelik bilgi ve becerilerin geliştirilmesi, bilgi kaynağı türleri ve özellikleri hakkında bilgi sahibi olunması, kütüphane hizmetlerinden daha aktif yararlanılması ve kütüphanede bulunan bilgi kaynağı türlerinin özelliklerinin bilinmesi, gereksinim duyulan bilgiye erişilmesi, erişilen bilgi kaynaklarının değerlendirilmesi, bilginin elde edilmesi, kaynakça hazırlama ve bilginin etik/yasal şartlarda kullanılması konularını içeren bir bilgi okuryazarlığı programının uygulanması bireyler için bu eğitimin önemini göstermektedir.

4: SONUÇ VE ÖNERİLER

4.1. Sonuç

Bilgi ve iletişim teknolojilerinin hızla gelişmesi sonucu 21. yüzyıl bilgi çağı olarak nitelendirilmiş bu dönem toplumuna uyum sağlama adına kişilerde bulunması gereken özellikler "bilgi okuryazarlığı becerileri" terimi ile ifade edilmiştir. Hedef kitle, amaç ve hedeflere göre farklılık gösterse de, kısaca; bilgi ihtiyacının farkında olunması, bilginin elde edilmesi, kullanılması, yeni bilgilerin üretilmesi ve iletilmesi becerilerini kapsayan bilgi okuryazarlığı becerileri, bireyin değişime ayak uydurması, gelişmeleri takip edebilmesi anlamında yaşam boyu öğrenme becerisinin de temelini oluşturmaktadır. Yaşam boyu öğrenme, sürekli ve bağımsız öğrenme, öğrenmeyi öğrenme, eleştirel düşünme, aktif öğrenme gibi bilgi toplumunda öğrenme adına sık telaffuz edilen kavramlar, bilgi okuryazarı birey olmanın doğal bir sonucu olarak değerlendirilebilir.

Bilginin ve bilmenin önem kazandığı günümüz toplumlarında bu becerilere sahip kişiler başarılı olabilecek kişiler olarak nitelendirilmektedir. Bilgi ihtiyacının farkında olan ve bu ihtiyacını karşılayabilen, teknolojinin getirdiği yeniliklere uyum sağlayabilen ve kendi kendine öğrenebilen bilgi okuryazarı kişiler, karşılaştıkları bir sorunu çözmede ya da bir karar almada doğru ve yetkin bilgiye başvurma becerisine sahip olduğundan yaşam boyu öğrenmeye de açık kişilerdir.

Bilgi toplumuna uygun yaşam boyu öğrenmeye açık ve bilgi okuryazarlığı becerilerine sahip kişilerin yetiştirilmesi, eğitim ve öğretim kurumlarına önemli sorumluluklar yüklemektedir. Eğitim kurumları; bireylerin yaşam boyu öğrenme, öğrenmeyi öğrenme, eleştirel düşünme gibi becerileri kazanmasında rol alan baş aktörlerdendir. Dolayısıyla bilgi okuryazarlığı becerilerinin de bireylere kazandırılmasında eğitim kurumlarının yeri ve etkisi önemlidir.

Eğitim ve öğretim zincirinin son halkasını oluşturan üniversitelerin, toplumun gelişmişliğine ayak uydurabilen, bunun da ötesinde gelişmişliğe yön veren bireylerin eğitilmesi adına, yaşam boyu öğrenme becerisine sahip bireylerin yetiştirilmesindeki sorumluluğu yadsınamaz. Üniversiteye kadar ki eğitim ve öğretim hayatlarında bilgi okuryazarlığı becerilerini kazanamamış bireylerin, söz konusu becerilere sahip olması için son durak olarak da üniversiteler gösterilebilir. Çağın gereklerine uygun bilgili,

donanımlı ve nitelikli bireyler yetiştirmeyi görev edinen üniversiteler öğrencilerini bilgi okuryazarı bireyler olarak yetiştirme görevini yerine getirmelidirler.

Üniversite bünyesinde hizmet veren, eğitim-öğretim ve araştırmaları bilgi kaynakları ve hizmetleri aracılığıyla destekleyen, bilgi hizmetleri aracılığıyla tüm paydaşlarının eğitim-öğretimine katkı sağlamakla sorumlu olan kütüphanelerin de, bilgi okuryazarlığı becerilerinin bireylere kazandırılmasındaki rolü yadsınamaz. Çünkü kütüphaneler geçmişten günümüze bilginin yoğun, faal ve yetkin tüketimine ilişkin kullanıcılarını eğitme, onları bu konuda bilinçlendirme sorumluluğu vardır. Bu nedenle doğru, güvenilir ve seçkin bilgiye erişimde ilk adres olarak görülen kütüphanelerin, kendileri dışından farklı ortamlarda bilgi elde etme, tüketme ve paylaşma konularında da kullanıcılarını eğitim vermedeki, daha açık bir ifadeyle de planlı, sistematik, programlı ve sürekli bilgi okuryazarlığı programlarının düzenlenmesindeki sorumluluğu büyüktür.

Bu çalışmada, bilgi okuryazarlığı becerilerinin birey ve toplum için önemi, eğitim kurumlarının bilgi okuryazarlığı becerilerinin kazandırılmasındaki rolü, üniversite kütüphanelerinin bilgi okuryazarlığı programlarının düzenlenmesine ilişkin niçin ve nasıl sorularına cevap bulunması, bilgi okuryazarlığı programının öğrencilere kazandırılmasına yönelik uygulama örneği ve bu uygulamanın sonuçlarının ülkemiz üniversite kütüphanelerine yönelik önerilere dönüştürülmesi temel argümanlar olmuştur. Bu çerçevede bireyin bilgi okuryazarı olabilmesi ve bilgi okuryazarlığı becerileri konusundaki eksikliğin giderilmesi için üniversitelerde üniversite/kütüphane işbirliği çerçevesinde uygulanabilecek bir bilgi okuryazarlığı programının önemi üzerinde durulmuş, bilgi okuryazarlığı eğitimi alan kişilerle almayan kişiler arasındaki beceriler üzerinde bir araştırma yapılmış ve ortaya çıkan sonuçlar arasındaki farklar değerlendirilip öneriler sunulmuştur.

Çalışmanın temel amacı, bilgi okuryazarlığı becerilerinin kazandırılmasında üniversite kütüphanelerinin rolüne ve önemine yönelik farkındalık oluşturmaktır. Bu doğrultuda bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan sürekli değişime paralel olarak farklı formatlarda verilen ve paylaşılan bilginin elde edilmesine ve kullanılmasına ilişkin beceriler, bilgi okuryazarlığı becerilerinin üniversiteler ve üniversite kütüphaneleri için önemi, bireylere bilgi okuryazarlığı becerilerinin kazandırılmasında ve kütüphane

kaynaklarının-hizmetlerinin daha etkin kullanılmasında kütüphane oryantasyonunun önemi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Fakültesi İngilizce Öğretmenliği 3. sınıf öğrencilerine uygulanan "bilgi okuryazarlığı eğitimi" programı ve elde edilen sonuçlar ile üniversitelerde kütüphaneler tarafından verilen kütüphane oryantasyonu için bir bilgi okuryazarlığı programının altyapısının oluşturulması çalışmada irdelenen konular arasında yer almaktadır.

Çalışma "üniversite düzeyinde öğrenim görmekte olan öğrencilerin, şimdiye kadar ki eğitim-öğretim hayatlarında bilgi okuryazarlığı eğitimi almamış olmaları ve bu sebeple de bilgi okuryazarlığı becerilerinden yoksun olmaları, bilgi toplumunun bir parçası olarak yaşam boyu öğrenen bireyler olmanın gerektirdiği belli başlı becerilerden yoksun olmalarına mı neden olmaktadır?" sorusuna cevap bulunması üzerine odaklanmıştır.

Bu soruya bağlı olarak araştırma, "ÇOMÜ Kütüphanesi öncülüğünde bilgi okuryazarlığı becerilerini kapsayan bir kütüphane kullanıcı eğitim programının olmaması üniversite kütüphanesinin öğrenciler tarafından etkin ve aktif kullanamamalarına neden olmaktadır" temel varsayımının test edilmesi üzerine kurgulanmış ve elde edilen sonuçlara bakıldığında araştırmanın temel hipotezi doğrulanmıştır.

Çalışma, ÇOMÜ Eğitim Fakültesinde eğitim gören öğrencilerden oluşturulan örneklem grup üzerinde uygulanmış olup, çalışmaya bilgi okuryazarlığı konusunda varolan basılı ve elektronik kaynakların belirlenmesi, incelenmesi ve elde edilmesi amacıyla literatür taraması yapılarak başlanmıştır. Çalışmada daha sonra, bilgi okuryazarlığı standartları, modelleri ve becerileri hakkında bilgi verilerek yükseköğretimde bilgi okuryazarlığının önemi üzerinde durulmuş, belirlenen örneklem grup üzerinde araştırma hipotezlerinin sınanması için anket uygulaması yapılmış ve elde edilen bulgular yorumlanıp değerlendirilmiştir. Son olarak araştırma kapsamında ulaşılan sonuçlar aktarılmış ve bu sonuçlara bağlı öneriler sunulmuştur.

Araştırmada alan çalışması uygulamasından elde edilen bulgular doğrultusunda aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

- Katılımcıların kütüphane kullanım sıklığının çok düşük olduğu, sadece %7,2'sinin kütüphaneyi her gün kullandığı tespit edilmiştir. Katılımcıların yarısına yakını (%40,6) kütüphaneyi araştırma yapmak amacıyla kullanırken, geriye kalanlar ise kitap okumak, dinlenmek ve ders çalışmak amacı ile kullandıklarını belirtmişlerdir. Uygulanan anket sonucunda katılımcıların büyük çoğunluğunun (%60,8) kütüphane hizmetlerinden ve bilgi kaynaklarından yeterince yararlanmadığını düşündüğü ortaya çıkmıştır. Bu sonuca bakıldığında, bireylerin fiziki olarak kütüphane kullanım sıklığının düşük olmasının yanı sıra elektronik ortamda sunulan kütüphane hizmetlerini de yeteri kadar kullanmadıkları ya da bu hizmetlerden haberdar olmadıkları söylenebilir. Bu sonuçlar araştırmanın temel hipotezi olan; ÇOMÜ'de kapsamlı bir kütüphane eğitim programının yokluğunun, kütüphanenin etkin kullanımı önündeki engel olduğu varsayımını doğrulamaktadır.
- Bireylerin üniversiteye kadarki eğitim öğretim hayatlarında bilgi okuryazarlığı eğitimi ve kütüphane eğitimi almadıkları saptanmıştır. Bu eksiklik, öğrencilerin üniversite öğretimini akademik yönden olumsuz etkileyecek bir durumdur. Yanı sıra, üniversite kütüphanesi ve hizmetlerinin de etkin kullanımının önünde engeldir.
- Katılımcılar, kütüphane hizmetleri ve kütüphanede bulunan bilgi kaynağı türleri konularında da yeterli bilgiye sahip değildir. Özellikle, kütüphanedeki hizmet birimleri (referans, teknik hizmetler vb. birimler) arasındaki fark, kütüphane kataloğunu etkin kullanabilme ve katalogdan erişilen bilgi kaynaklarının özelliklerini okuyabilme, kütüphane hizmetlerinden birisi olan kütüphaneler arası ödünç hizmeti, kütüphanenin erişim sağladığı veritabanlarının özellikleri konularında katılımcıların zorlandıkları tespit edilmiştir. Çalışma kapsamında uygulanan testte, deneklerin kütüphane kullanım becerilerini ölçmek amacıyla yöneltilen 47-64 arası soru grubunda (Bkz. Ek 1) deney grubunda ön-testte deneklerin % 77,27'si, kontrol grubunda ise ön-testte % 71,59'u yöneltilen sorulara yanlış yanıt vermiştir. Deneklerin kütüphane kullanım becerisinin düşük olmasında ve kütüphanenin sunduğu hizmetlerden haberdar olmamalarında, kütüphanenin sunduğu nitelikli bir oryantasyon eğitiminin olmaması en büyük neden ve araştırmanın temel hipotezini doğrulayıcı veri olarak değerlendirilmiştir.

- Uygulanan anket sonucunda katılımcıların bilgi kaynağı türleri ve özellikleri konularında da yeterli bilgiye sahip olmadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Özellikle birincil/ikincil bilgi kaynağı türleri, bilimsel bilgi, danışma kaynakları ve veritabanları konularında bilgi düzeylerinin yetersiz olduğu tespit edilmiştir. Nitelikli araştırma ödevlerine dayalı verimli bir üniversite öğretimi amacına ulaşabilmesinde, öğrencilerin bilgi gereksinimine uygun bilgi kaynağını seçme ve kullanama becerisinin olması önemli bir etkendir. Kütüphane kullanıcı eğitimleri ile kazandırılması mümkün olan bu becerilerin eksikliği, temel hipotezimizi destekleyen bir sonuca işaret etmektedir.
- Katılımcılar bilgisayar ve internet kullanım beceri düzeylerini yeterli bulduklarını, internet ve bilgisayarı günlük hayatlarında sıklıkla kullandıklarını belirtmişlerdir. Denekler, bilgisayar kullanım becerilerinin ve internet erişim imkânlarının da yeterli olduğunu söylemelerine rağmen; deneklerin Google Drive, Google Alerts gibi web kaynakları hakkında yeterli düzeyde bilgi sahibi olmadıkları uygulanan testte ilgili sorulara (Bkz. Ek 1) verdikleri yanıtlardan tespit edilmiştir.
- Bireylere uygulanan anket sorularından elde edilenler ve ön test sorularına verilen yanıtların sonuçlarıyla katılımcıların bilgi okuryazarlığı becerilerinin yetersiz olduğu tespit edilmiştir. Deney grubu ile yapılan bilgi okuryazarlığı eğitimi sonrasında uygulanan son-testte ise bu gruptaki kişilerin bilgi okuryazarlığı becerilerinin geliştiği görülmüş, kontrol grubunda bulunan kişilerin ise bilgi okuryazarlığı beceri düzeylerinde herhangi bir değişim gözlemlenmemiştir (Bkz. Tablo 2.2). Program öncesi ve sonrası bilgi okuryazarlığı kapsamındaki becerilerde meydana gelen anlamlı düzeydeki olumlu değişim, bilgi okuryazarlığı programlarının gerekliliğine ve yararına işaret etmektedir.
- Bulgular ışığında, literatürde geçen kaynaklarda bilgi okuryazarlığı becerilerinden ilki olarak kabul edilen "bilme" aşamasında, katılımcıların en çok zorlandıkları konular, etkili bir araştırma sorusu oluşturma ve araştırma konusuyla ilgili dar ve geniş kapsamlı anahtar kelimeleri belirleme becerileri olmuştur.
- Bilgi okuryazarlığı becerilerinden ikincisi olarak kabul edilen "erişim" aşamasında katılımcıların özellikle Boolean operatörleri kullanarak etkili

arama soruları oluşturma, aramayı genişletme ve daraltma en az bilgi sahibi oldukları ve en çok zorlandıkları konulardır.

- Bilgi okuryazarlığı becerilerinden üçüncüsü olarak bilinen değerlendirme aşamasında da katılımcılar yeterli bilgiye ve beceriye sahip değildir. Erişilen bilgiyi kapsam, güvenilirlik, tarafsızlık vb. ölçütlere göre değerlendirme, dijital bilgi kaynaklarını değerlendirme ölçütleri hakkında bilgi sahibi olma konularında katılımcıların yetersiz oldukları ve dolayısıyla da üniversite eğitiminin hedeflerine ulaşmasında önemli olan bu konularla ilgili eğitime gereksinim duydukları görülmüştür.
- Bilgi okuryazarlığının bir diğer adımı olan üretilen bilginin paylaşılması ve iletilmesi aşamasında katılımcıların zorlandıkları görülse de dijital bilgi kayıt ortamları ve dosya uzantıları hakkında yeterli bilgiye sahip oldukları tespit edilmiştir.
- Anket verilerine bakıldığında katılımcıların en çok zorlandıkları alanın başında bilginin etik ve yasal şartlarda kullanılması, telif hakları ve kaynakça hazırlama konuları gelmektedir. Bu kapsamda bireylerin özellikle, kütüphanenin abonelik sağladığı intihal engelleme programları, kaynakça hazırlama kuralları ve otomatik referans yönetim araçları hakkında bilgi sahibi olmadıkları saptanmıştır.

Araştırma sonuçları, araştırmanın amacı, hedefi ve varsayımları bağlamında bütünsel olarak değerlendirildiğinde,

Katılımcıların kütüphane kullanım sıklığı, olması gerektiğinden çok düşüktür. Katılımcıların yaklaşık yarısı (%40,6) kütüphaneyi "araştırma yapmak" amacıyla kullandığını belirtse de, diğer sorulara verilen yanıtlardan yetkin ve aktif birer araştırmacı olmadıkları anlaşılmıştır. Böylece; "üniversite öğrencileri kütüphaneyi sık kullanmamaktadır ve kullananların ise öncelikli amacı ders çalışmaktır" hipotezimiz kısmen doğrulanmıştır.

Öğrencilerin ÇOMÜ Kütüphanesi kullanıcı eğitimine ilişkin verdikleri yanıtlar, verilen kütüphane kullanıcı eğitiminin temel düzeyde bir kütüphaneyi tanıtma etkinliği olduğunu, olması gerektiği biçimiyle zengin içerikli ve etkileşimli bir bilgi okuryazarlığı becerilerini kapsamadığını ortaya çıkarmış ve araştırmanın temel hipotezi olan; ÇOMÜ kütüphanesinde kapsamlı bir kütüphane eğitim programının

olmaması, kütüphanenin etkin kullanımı önündeki engel olduğu varsayımını doğrulamıştır.

Çalışmada, eğitim öğretim hayatları boyunca öğrencilerin kütüphaneden aktif şekilde yararlanmalarında önemli bir rolü olan kütüphane eğitiminin içeriğinin yetersiz ve katılımcıların çoğunluğunun (%95,7) kütüphane eğitiminden habersiz olduğu tespit edilmiş olup "ÇOMÜ öğrencilerinin kütüphane kullanıcı eğitimi ile ilgili bilgi düzeyleri yeterli değildir" şeklinde çalışmanın başlangıcında öne sürülen hipotez kanıtlanmıştır.

Deneklere sorulan "ÇOMÜ kütüphanesinde her eğitim-öğretim yılının başında verilen kütüphane oryantasyon eğitimine katıldınız mı" sorusuna katılımcıların neredeyse tamamı (% 95,7) katılmadığını belirtmiş; bunun bir sonucu olarak da bilgi elde etme ve kullanımına ilişkin ön test sorularına verilen yanıtlardan deneklerin kütüphane kullanım becerilerinin ve kütüphane hizmetlerine yönelik bilgi düzeylerinin zayıf olduğu anlaşılmıştır. Bu durum, "öğrencilerin kütüphane ve bilgi kaynaklarını yeterince kullanmamasındaki en önemli neden ÇOMÜ öğrencilerine yönelik etkin bir kullanıcı eğitim programının olmamasıdır" şeklindeki hipotezi desteklemektedir.

Araştırmada deneklerin bilgi okuryazarlığı beceri düzeylerini ölçmeye yönelik deney ve kontrol grupları oluşturularak ön-test/son-test uygulaması yapılmış; deneklerin bilgi okuryazarlığı adımlarını oluşturan "*Bilme, Erişim, Değerlendirme, Kullanma, Yasal ve Etik Konular*" hakkında bilgi düzeylerinin zayıf olduğu ve bilgi okuryazarlığı becerilerine sahip olmadıkları ön-test sonuçlarında tespit edilmiştir. Deney grubuyla yapılan eğitim programı sonrasında ise deneklerin bilgi okuryazarlığı beceri düzeylerinin geliştiği ve ön-testte yanlış yanıt verdikleri birçok soruya son-testte doğru yanıt verdikleri tespit edilmiştir. Böylece "ÇOMÜ öğrencilerinin bilgi okuryazarlığı beceri düzeyleri düşüktür" şeklindeki hipotez de doğrulanmıştır. Bu becerilerin nitelikli bir üniversite eğitimine katkıya dönüşmesinde, üniversite kütüphanelerinin öncülüğünde yürütülecek planlı, programlı ve sürekli bilgi becerileri öğretim programlarının önemi çalışmanın diğer sonuçlarındandır.

4.2. Öneriler

Araştırma kapsamında yükseköğretimde bilgi okuryazarlığı becerilerinin önemi üzerinde durularak, bilgi okuryazarlığı becerilerini bireylere kazandırmada kütüphane kullanıcı eğitiminin önemi vurgulanmıştır. Araştırmada deneklere yönelik test uygulaması yapılmış ve uygulama sonucunda elde edilen bulgulara dayalı olarak çeşitli öneriler sunulmuştur.

Bu öneriler, yaşam boyu öğrenmeye açık ve bilgi okuryazarlığı becerilerine sahip kişilerin yetiştirilmesine yönelik yükseköğretim kurumlarının yapması gerekenler ve üniversiteye kadar ki eğitim öğretim hayatlarında bilgi okuryazarlığı eğitimi, araştırma yöntemleri eğitimi veya kütüphane eğitimi almamış bireylerin, bilgi ihtiyacının farkında olup, bilgiye etkili ve en doğru şekilde erişip, araştırma yapabilen niteliklere sahip bireyler olmalarında üniversite kütüphanelerine düşen görev ve sorumluluklar ile ilgilidir.

Çalışmanın alana katkı sağlaması düşünülerek araştırmadan elde edilen sonuçlar doğrultusunda konuyla ilgili öneriler şu şekilde sıralanmıştır:

- Üniversite kapsamında geliştirilecek olan bir eğitim programı ile bireylere bilgi okuryazarlığı becerileri kazandırılmalıdır. Bu becerilerin kazandırılmasında somut adımların atılması ve sürekliliğin sağlanması için öncelikle bilgi okuryazarlığı konusunda alanında uzman kişilerden oluşan bir ekip oluşturulmalıdır. Bu ekipte kütüphaneciler, eğitimciler ve bilişim teknolojileri çalışanları ortaklaşa ve işbirliği içinde olmalıdır.

- Gelecekteki öğrencilerin, bilgi okuryazarlığı becerileri ve bilgi çağına uygun becerilerle yükseköğretimden mezun olmaları için, eğitim ve öğretimin hedeflerini ve amaçlarını destekleyen zorunlu/zorunlu seçmeli bilgi okuryazarlığı programları öğretim programlarına eklenmelidir.

- Yükseköğretimde bilgi okuryazarlığı becerilerinin gerekliliğini anlatan; üst yönetimin, ilgililerin ve öğrencilerin konuyla ilgili farkındalık kazanmasını sağlayan seminerler, eğitimler ve toplantılar düzenlenmelidir.

- Bilgi okuryazarlığı programlarında hedef bilgi becerilerinin kazandırılması olsa ve bu hedef çerçevesinde bazı temel başlıklar belirlenmiş olsa da, her disiplinde ve çalışma alanında bilgi kaynakları ve bu kaynaklardan bilginin elde edilmesi sürecinde farklılıklar olabilir. Bu nedenle, bilgi okuryazarlığı programlarının içeriğinin planlanmasında "disipline özel" bir yaklaşım benimsenmelidir.

- Eğitim programı hazırlanmadan önce bireylerin ihtiyaçlarını, bilgi eksikliklerini ve var olan bilgi ve becerilerini tespit etmek amacıyla pilot bir uygulama ya da anket çalışması yapılabilir. Böylece, hedef kitlenin bilgi ve beceri eksikliğinin en çok hangi konularda yoğunlaştığı tespit edilerek, bilgi okuryazarlığı programlarının içeriği daha uygun olarak planlanabilir.

- Oluşturulacak eğitim programının içeriğinde asgari müşterek olarak; araştırmaya nereden ve nasıl başlanacağının belirlenmesi, etkili bir araştırma sorusu ve anahtar kelime oluşturma, arama stratejileri ve bilgiye erişim, erişilen bilginin değerlendirilmesi, elektronik ve basılı kaynakları değerlendirme ölçütleri, bilginin kullanılması aşamasında karşılaşılan yasal ve etik kuralların neler olduğu, telif haklarının neleri kapsadığı, yazılı ve sözlü sunum yapma teknikleri, ortaya çıkan bilginin iletilmesi, kütüphane hizmetleri, çevrimiçi kütüphane kataloglarını etkin kullanma, bilgi kaynağı ve türleri konuları mutlaka olmalıdır. Oluşturulacak eğitim programının içeriği eğitim öğretim faaliyetini kapsamalı, gerek görülürse alanlara göre veya bireylerin ihtiyaçlarına göre özelleştirmelere gidilmelidir.

- Bilgi okuryazarlığı ve becerilerinin değerlendirilmesini ve öğrenciler tarafından ciddiye alınmasını sağlamak için değerlendirme ölçütleri uygulanmalıdır. Öğrencilere verilecek bir araştırma ödevi ya da projenin değerlendirilmesinde intihal yazılım programları kullanılabilir ve çalışma bu yazılım üzerinden değerlendirip puanlanabilir.

- Etkili bir bilgi okuryazarlığı eğitimi için üniversite, kütüphane ve öğrencilerin işbirliği içerisinde hareket etmeleri önemlidir. Müfredata eklenecek bir eğitim programı oluşturulurken kütüphanecilerden, bilgi ve belge yöneticilerinden,

bilgi okuryazarlığı konusunda uzman akademisyenlerden ve bilişim teknolojileri alanına hâkim kişilerden görüş ve öneriler alınmalıdır.

- Bilgi okuryazarlığı becerileri, öğrencilerin üniversite hayatı boyunca desteklenmeli ve geliştirilmelidir. Temel bilgisayar becerilerinin kazandırılması, araştırma ödevlerinin bilgi becerileri düşünülerek planlanması, öğrencilerin araştırma faaliyetlerinde aktif rol almasını sağlayacak ders müfredatlarının oluşturulması, eğitim öğretimin ilk yıllarından itibaren kütüphane turlarının düzenlenmesi vb. uygulamalar bu konuda pekiştirici olabilir.

- Öğrenci merkezli eğitim ve öğretim sistemi ile öğrenciler üniversitede verilen derslerde araştırma yapmaya yönlendirilmeli, yapılan araştırmalar üniversite çapında uygulanacak bir politika ile Turnitin, iThenticate vb. programlar aracılığı ile değerlendirilmelidir. Böylece, araştırma sürecine dâhil edilen öğrencilerin, bilimsel bir araştırmanın olmazsa olmazı telif hakları, yasal ve etik kurallar kapsamında farkındalık kazanması da sağlanmış olacaktır.

- Kütüphane oryantasyon programı için akademik birimlerle görüşülüp ortak bir takvim oluşturulmalı ve her yıl yeni gelen öğrencilere eğitim öğretimin başında oryantasyon programı uygulanmalıdır. Oryantasyon programının her yıl düzenli olarak uygulanması gerek kütüphane kullanımı gerekse de bilgi okuryazarlığı becerilerinin bireylere kazandırılması açısından da son derece önemlidir.

- Kütüphanelerin eğitim ve tanıtım faaliyetlerine önem vermeleri gerekmektedir. Araştırmada, kütüphanenin düzenlediği oryantasyon eğitiminden deneklerin haberdar olmadığı sonucuna erişilmiştir (Bkz. Tablo 2.2/ Soru.6). Bu nedenle, görsel işitsel ve yazılı kaynakların yanı sıra sosyal medya platformlarından da yardım alınarak kütüphane etkinlikleri ve hizmetleri çeşitli iletişim ortamları kullanılarak paydaşlara duyurulabilir. Özellikle oryantasyon eğitimleri ile ilgili kütüphane yönetimi tarafından belirlenecek bir personel, akademik birimlerle iletişim halinde olarak her yıl eğitim öğretim döneminin başında yeni gelen öğrencilere yönelik kullanıcı eğitimi takvimi oluşturabilir.

- İyi planlanmış bir kütüphane oryantasyon eğitimi bireylere bilgi okuryazarlığı becerilerini kazandırmada temel oluşturacaktır. Özellikle bilgi okuryazarlığı eğitiminin uygulama sürecinde kütüphanecilere büyük sorumluluklar düşmektedir. Üniversite kütüphanesi hem kütüphanenin etkin kullanımının sağlanması, hem de akademik süreçte daha fazla yer alması için planlı, programlı, sistematik ve sürekli bilgi okuryazarlığı programları oluşturmalıdır. Bu programların oluşturulmasında kütüphanecilerin katkısı yanında, akademik birimlerin de bilgi okuryazarlığı becerilerinin gerekliliği konusunda ikna olmaları son derece önemlidir. Bu nedenle, kütüphanenin bu konuda atması gereken ilk adım, akademik birimlere bilgi okuryazarlığının önemi konusunda tanıtım sunumları ve ortaklaşa çalışmalar yapmak olmalıdır.

- Kütüphane eğitim programı ya da oryantasyon eğitimleri ile ilgili değerlendirme ölçütleri yapılmalıdır. Örneğin memnuniyet anketi çalışması yapılması, kütüphanenin verdiği eğitimin içeriğini gözden geçirmesine, paydaşlarının eksikliklerini belirlemesine, onları daha iyi tanımasına ve buna yönelik hizmetlerini planlanmasına yardımcı olacaktır.

- Bu sürecin yürütücüsü olarak düşünülen kütüphaneciler hizmet içi eğitim ya da özel kurslarla kendilerini geliştirmelidir. İlgili personelin kendini geliştirmesinin yanı sıra, dışa dönük, iletişim becerisi yüksek, öğrenmeye meraklı, öğrendiklerini başkalarıyla paylaşan ve ekip çalışmasına yatkın, bilgi okuryazarlığı becerilerini de kapsayan kütüphane oryantasyonu programını geliştirebilecek ve bu programın yürütücüsü olabilecek düzeyde bilgi ve beceriye sahip olması da gerekmektedir.

- Ulusal düzeyde ilk ve orta öğretimde bilgi okuryazarlığı becerileri kazandırılmalıdır. Okul kütüphanelerinin mutlaka eğitimin işlevsel bir parçası haline getirilmesi, okul kütüphanelerinde Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü mezunu kütüphanecilerin görevlendirilmesi gerekmektedir. Bilgi okuryazarlığı becerilerinin bireylere kazandırılmasında kütüphanelerin teknik donanımı, nitelikli personel sayısı ve gerekli alt yapıya sahip olması da son derece önemlidir.

KAYNAKÇA

AASL/AECT (American Association of School Librarians/Association for Educational Communication and Technology) (1998). *Information Literacy Standards for Student Learning*. Chicago, ALA.

ACRL (Association of College and Research Libraries) (2000). Information Literacy Competency Standards For Higher Education. Chicago: American Library Association.https://alair.ala.org/bitstream/handle/11213/7668/ACRL%20Information%20Literacy%20Competency%20Standards%20for%20Higher%20Education.pdf?sequence=1&isAllowed=y (Erişim Tarihi: 13.03.2019).

ACRL (Association of College and Research Libraries) Standards, Guidelines, and Frameworks (Ocak, 2001). *Objectives for Information Literacy Instruction: A Model Statement for Academic Librarians.* http://www.ala.org/acrl/standards/objectivesinformation (Erişim Tarihi: 19.11.2018).

Aldemir, A. (2004). *Öğretmen Adaylarının Bilgi Okuryazarlığı Düzeyleri Üzerine Bir Araştırma: Sakarya Üniversitesi Örneği*. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Alexandria Proclamation On Information Literacy And Lifelong Learning: Beacons Of The Information Society. (2005). https://www.ifla.org/publications/beacons-of-the-information-society-the-alexandria-proclamation-on-information-literacy (Erişim Tarihi: 24.03.2019).

ALA (American Library Association). (1989). Presidential Committee on Information Literacy: final report. Chicago: ALA. http://www.ala.org/acrl/publications/whitepapers/presidential (Erişim Tarihi: 13.03.2019).

ANZIIL (Australian and New Zealand Institute for Information Literacy) (2nd Edition). (2004). *Australian And New Zealand Information Literacy Framework*. http://archive.caul.edu.au/info-literacy/InfoLiteracyFramework.pdf (Erişim Tarihi: 24.03.2019).

Bruce, C. (1997). Seven Faces Of Information Literacy In Higher Education. http://www.christinebruce.com.au/informed-learning/seven-faces-of-information-literacy-in-higher-education/ (Erişim Tarihi: 24.03.2019).

Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2009). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri.* Ankara: Pegem Akademi

Çakın, İ. (1998). Üniversitelerimizin Bilgiye Erişim Ortamları: Genel Değerlendirme. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Cumhuriyetimizin 75. Yılı Özel Sayısı: 37-67.

Can, A. (2014). *SPSS ile Bilimsel Araştırma Sürecinde Nicel Veri Analizi*. Ankara: Pegem Akademi.

Doyle, C. S. (1992). Outcome Measures For Information Literacy Within The National Educational Goals Of 1990. Final report to National Forum on Information Literacy. AZ: National Forum on Information Literacy.

Doyle, C. S. (1994). *Information Literacy in an Information Society: A Concept for the Information Age*. New York, Syracuse University.

Eisenberg, M. B. ve Berkowitz, R. E. (1999). *Teaching Information & Technology Skills: The Big6 in Elementary Schools*. Worthington, Ohio: Linworth

Eisenberg, M. B. ve Berkowitz, R. E. (2003). Information Problem-Solving: The Big Six Skills Approach. https://www.researchgate.net/publication/234713449_Information_Problem-Solving_The_Big_Six_Skills_Approach (Erişim Tarihi: 23.04.2019).

Fidzani, B. T. (1995). User Education In Academic Libraries: A Study Of Trends And Developments In Southern Africa. http://archive.ifla.org/IV/ifla61/61-fidb.htm (Erişim Tarihi: 23.04.2019).

Gürdal, O. (2000). Yaşamboyu Öğrenme Etkinliği: Enformasyon Okuryazarlığı. *Türk Kütüphaneciliği,* 14(2): 176-187.

IFLA (International Federation of Library Associations and Institutions). (2006). Guidelines On Information Literacy For Lifelong Learning. Veracruz: IFLA. https://www.ifla.org/files/assets/information-literacy/publications/ifla-guidelines-en.pdf/ (Erişim Tarihi: 13.03.2019).

Kaptan, S. (1998). *Bilimsel Araştırma ve İstatistik Teknikleri*. Ankara: Tekışık Matbaası.

Kızılaslan, D. (2007). *Bilgi Okuryazarlığı Ve Üniversite Kütüphaneleri: Bilgi Okuryazarlığı Planı Hazırlama Unsurları.* İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Kozak, M. (2017). *Bilimsel Araştırma: Tasarım, Yazım ve Yayım Teknikleri*. Ankara: Detay Yayıncılık

Kuhlthau, C. C. (1987). Information Skills For An Information Society: A Review Of Research. Syracuse. NY: ERIC Clearinghouse on Information Resources.

Kurbanoğlu, S. ve Akkoyunlu, B. (2001). Öğrencilere Bilgi Okuryazarlığı Becerilerinin Kazandırılması Üzerine Bir Çalışma". *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21: 81-88.

Kurbanoğlu, S. S. ve Akkoyunlu, B. (2002). Bilgi Okuryazarlığı: Bir İlköğretim Okulunda Yürütülen Uygulama Çalışması. *Türk Kütüphaneciliği*, 16(1): 20-40.

Kurbanoğlu, S. S. (2010). Bilgi Okuryazarlığı: Kavramsal Bir Analiz. *Türk Kütüphaneciliği,* 24(4): 723-747.

Oberg, D. (1999). Teaching The Research Process - For Discovery And Personal Growth [Bildiri]. *65th IFLA Council and General Conference,* 20-28 August, 1999, Bangkok, Thailand.

Özel, N. (2013). *Araştırma Görevlilerine Bilgi Ve İletişim Teknolojileri Bağlamında Bilgi Okuryazarlığı Becerilerinin Kazandırılması*. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara.

Polat, C. (2005a). Bilgi Okuryazarlığı Ve Üniversiteler. M. Emin Küçük (Haz.). *Prof. Dr. Nilüfer Tuncer'e Armağan* (s. 261-277). Ankara: Türk Kütüphaneciler Derneği.

Polat, C. (2005b). Üniversite Öğrencilerinin Bilgi Okuryazarlığı Becerilerindeki Zorlanma Düzeyleri Üzerine Bir Araştırma. *Türk Kütüphaneciliği*, 19(4): 408-431.

Polat, C. (2005c). *Üniversitelerde Kütüphane Merkezli Bilgi Okuryazarlığı Programlarının Geliştirilmesi: Hacettepe Üniversitesi Örneği*. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara.

Polat, C. (2006). Bilgi Çağında Üniversite Eğitimi İçin Bir Açılım: Bilgi Okuryazarlığı Öğretimi. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi,* 30(12): 249-266.

Polat, C. ve Odabaş, H. (2008). Bilgi Toplumunda Yaşam Boyu Öğrenmenin Anahtarı: Bilgi Okuryazarlığı [Bildiri]. *I. Küreselleşme, Demokratikleşme ve Türkiye Uluslararası Sempozyumu*, 27-30 Mart 2008, Antalya

Rader, H. B. (1995). Information Literacy and the Undergraduate Curriculum. (The Library and Undergraduate Education). *Library Trends*, 44(2): 270-278

Reitz, J. M. (2004). Online Dictionary for Library and Information Science. https://www.abc-clio.com/ODLIS/odlis_u.aspx (Erişim Tarihi: 24.04.2019).

SCONUL (Society of College, National & University Libraries) (2011). *Seven Pillars of Information Literacy.* https://www.sconul.ac.uk/sites/default/files/documents/coremodel.pdf (Erişim Tarihi: 24.03.2019).

Seyidoğlu, H. (2000). *Bilimsel Araştırma ve Yazma El Kitabı.* İstanbul: Güzem Yayınları.

Şahin, Ç. (2010). Veri Toplama Teknikleri. Remzi Y. Kıncal (Ed.). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri.* Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Tamdoğan, O. G. (2006). Enformasyon Okuryazarlığı: 'Değer' Yaratma Fırsatı. Erol Yılmaz, Ebru Kaya (Haz.). *Türkiye'de Bilgi Hizmetleri Ve Yeni Yaklaşımlar: 42.*

Kütüphane Haftası Bildirileri, 27 Mart-2 Nisan 2006, (ss. 101-130). Ankara: Türk Kütüphaneciler Derneği

The Big6. (2019). Information & Technology Skills for Student Success. https://thebig6.org/ (Erişim Tarihi: 06.05.2019).

The Prague Declaration: Towards an Information Literate Society. (2003). http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/CI/CI/pdf/PragueDeclaration.pdf (Erişim Tarihi: 13.03.2019).

TDK. (2019). Büyük Türkçe Sözlük. http://www.tdk.gov.tr/ (Erişim Tarihi: 24.03.2019).

Yalvaç, M. (2001). 21. Yüzyılda Enformasyon Profesyonellerinin Eğitim ve Öğretiminde Enformasyon Okuryazarlığı Standartları. *Türk Kütüphaneciliği*. 15(2): 13.

Zabel, D. (2004). A Reaction to "Information Literacy and Higher Education". *Journal of Academic Librarianship*, 30(1): 17-21.

Zurkowski, P. G. (1974). *The Information Service Environment: Relationships and Priorities*. Washington DC: National Commission on Libraries and Information Science.

EKLER

Ek-1: Anket Formu

ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ EĞİTİM FAKÜLTESİ ÖĞRENCİLERİNİN BİLGİ OKURYAZARLIĞI BECERİLERİNİN, KÜTÜPHANE KULLANIM SEVİYELERİNİN VE ETKİLİ BİLGİ ARAMA DAVRANIŞLARININ ÖLÇÜLMESİ TESTİ

Bu çalışma, lisans öğrencilerinin bilgi okuryazarlığı becerilerinin, kütüphane hizmetlerinden ve kaynaklarından etkili yararlanma becerilerinin ve bilgi arama-bilgiye erişim davranışlarının tespitine yönelik hazırlanmıştır.

Elde edilen bulgular yüksek lisans tez çalışmasında kullanılacaktır. Formu cevaplayarak araştırmaya katkı sağlayacağınız için şükranlarımı sunarım.

Ülkü ÖZGÜVEN
Atatürk Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Bilgi ve Belge Yön. Böl.
ulkuozguven@gmail.com

1. Cinsiyetiniz nedir?

a) Bayan b) Bay

2. Eğitim aldığınız birim nedir?

a) Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Birimi
b) Sınıf Öğretmenliği
c) Müzik-Resim İş Eğitimi
d) Okul Öncesi Eğitimi
e) Yabancı Diller Eğitimi
f) Fen ve Matematik Eğitimi
g) Diğer ☐

3. Kütüphane kullanım sıklığınız nedir?

a) Yılda birkaç defa
b) Ayda birkaç defa
c) Haftada birkaç defa
d) Her gün
e) Hiç kullanmıyorum

4. Kütüphane kullanım amacınız nedir? (Lütfen tek bir şık işaretleyiniz.)

a) Ders çalışmak

b) Araştırma yapmak

c) Kitap okumak

d) İnternet imkanından yararlanmak

e) Diğer

5. Şimdiye kadar ki eğitim-öğretim hayatınızda "Bilgi okuryazarlığı eğitimi-Bilgi arama davranışları-Kütüphane eğitimi-Bilgiye erişim" vb. içeriğe sahip olan bir eğitim aldınız mı?

a) Evet b) Hayır c) Fikrim yok

6. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi (ÇOMÜ) Merkez Kütüphanesi tarafından sunulan oryantasyon (kütüphane tanıtımı ve eğitimi) programına katıldınız mı?

a) Evet b) Hayır

(6. soruya verdiğiniz cevap HAYIR ise lütfen 8. soruya geçiniz!)

7. ÇOMÜ Merkez Kütüphanesi tarafından sunulan oryantasyon (kütüphane tanıtımı ve eğitimi) programını yeterli buluyor musunuz?

a) Fikrim yok

b) Yetersiz

c) Kısmen yeterli

d) Yeterli

8. ÇOMÜ Kütüphanesi hizmetlerinden ve bilgi kaynaklarından yeterince yararlandığınızı düşünüyor musunuz?

a) Evet b) Hayır c) Fikrim yok

9. Bilgisayar ve internet kullanım sıklığınızı değerlendiriniz?

a) Yılda birkaç defa

b) Ayda birkaç defa

c) Haftada birkaç defa

d) Her gün

e) Hiç kullanmıyorum

10. Bilgisayar ve internet kullanım beceri ve düzeyinizi değerlendiriniz?

a) Yetersiz

b) Kısmen yeterli

c) Yeterli

d) Fikrim yok

11. Bir ders kapsamında hazırlamanız istenen bir konunun araştırılmasında sıkıntı yaşıyorsanız bunun nedeni ile ilgili aşağıdakilerden hangisi doğrudur?

a) Araştırma sorusu iyi tanımlanmamıştır

b) Konu çok geniştir

c) Konu çok dardır

d) Yukarıdakilerin hepsi

e) b ve c seçenekleri

12. Aşağıdakilerin hangisi araştırma konusu seçiminde başvurulabilecek uygun bir yöntemdir?

a) Konu ile ilgili beyin fırtınası yapmak

b) İlgili konu ansiklopedisine başvurmak

c) İlgili dersin notlarına bakmak

d) Ders sorumlusuna danışmak

e) Yukarıdakilerin tamamı

13. "Son on yılda dünyadaki esrar üretiminde durum nedir?" sorusu nasıl bir araştırma sorusudur?

a) Dar bir araştırma sorusudur

b) Geniş bir araştırma sorusudur

c) İyi bir araştırma sorusudur

d) Araştırılamaz bir araştırma sorusudur

e) Araştırma sorusu yeterli tanımlanmamıştır

14. "Türkiye'de üniversitelerde ne kadar kadın profesör görev almaktadır?" sorusu nasıl bir araştırma sorusudur?

a) Dar bir araştırma sorusudur

b) Geniş bir araştırma sorusudur

c) İyi bir araştırma sorusudur

d) Araştırılamaz bir araştırma sorusudur

e) Araştırma sorusu yeterli tanımlanmamıştır

15. "Yoksulluğun nedenleri nelerdir?" sorusu nasıl bir araştırma sorusudur?

a) Dar bir araştırma sorusudur

b) Geniş bir araştırma sorusudur

c) İyi bir araştırma sorusudur

d) Araştırılamaz bir araştırma sorusudur

e) Araştırma sorusu yeterli tanımlanmamıştır

16. "Sansürün kitap okuma alışkanlığı üzerindeki etkileri nelerdir?" sorusu nasıl bir araştırma sorusudur?

a) Dar bir araştırma sorusudur

b) Geniş bir araştırma sorusudur

c) İyi bir araştırma sorusudur

d) Araştırılamaz bir araştırma sorusudur

e) Araştırma sorusu yeterli tanımlanmamıştır

17. "Soğutucu Akışkanların Ozon Tabakası Üzerine Etkilerinin Araştırılması ve Alternatif Soğutucu Akışkanlar" başlıklı bir araştırma için en uygun anahtar sözcükler hangi seçenekte doğru verilmiştir?

a) Alternatif, akışkan, soğutucu, ozon, tabaka

b) Ozon tabakası, etki, akışkan, soğutucu, alternatif

c) Soğutucu akışkan, ozon tabakası, alternatif soğutucu akışkan

d) Soğutucu, akışkan, ozon tabakasına etkisi, alternatif soğutucu

e) Alternatif soğutucu, alternatif akışkan, soğutucu, akışkan, ozon, ozon tabakası

18. "Türkiye'de 20-30 yaş aralığındaki evli erkeklerin eşlerine yönelik şiddet uygulama nedenleri nelerdir?" başlıklı bir araştırma için en uygun anahtar sözcükler hangi seçenekte doğru verilmiştir?

a) Türkiye, kadın, şiddet, eşler, erkekler, 20-30 yaş

b) Kadın, şiddet, neden, uygulama, 20-30 yaş

c) Kadın, şiddet, evli erkek, 20-30 yaş, Türkiye

d) 20-30 yaş, evli, erkek, şiddet, kadın, neden

e) Evli kadın, genç evliler, şiddet uygulaması, Türkiye, şiddet nedenleri

19. "Meyve" kelimesi için daha geniş, dar ve ilişkili (bu sırayla) terimler kümesini seçiniz?

a) Elma, havuç, market

b) Tarım, elma, reçel sanayii

c) Tohumlar, üretmek, depolama

d) Meyveler, şeftali, meyveli pasta

e) Gübreleme, ilaç sanayii, meyveler

20. Aşağıdakilerden hangisi kısa bir araştırma ödevi için iyi bir konu seçimi olurdu?

a) Okulda şiddet

b) Sweat mağazaları ve Amerikalı firmalar

c) Küba nüfusunun yüzde kaçı yoksulluk sınırının altında yaşıyor

d) HIV/AIDS virüsünün insan genomunun haritalandırılmasında ki etkisi nedir?

e) A ve C şıkları

21. TÜBİTAK tarafından çıkarılan "Bilim ve Teknik" dergisi nasıl bir süreli yayındır?

a) Bilimsel

b) Popüler

c) Sosyal

d) Akademik

e) Ticari

22. Aşağıdaki ifadelerin yanına doğru (D) ya da yanlış (Y) olduklarını belirtiniz?

( ) Tüm araştırma konuları araştırma sorusu ve anahtar kelimeler içermelidir

( ) TÜBİTAK'ın Bilim ve Teknik dergisi bilimsel bir dergidir

( ) Üniversite akademisyenleri tarafından yazılan bütün kitaplar bilimseldir

( ) Bilimsel süreli yayınlar genelde mesleki dernekler ya da akademik kuruluşlar tarafından çıkarılır

( ) Dijital bir bilgi kaynağının değerlendirilmesinde yayın tarihi önemli değildir

23. 30 Mart 2014 yerel seçim sonuçları hakkında bilgi edinmek için hangi kaynağa başvurursunuz?

a) Kitaplar

b) Dergiler

c) Gazeteler

d) Veritabanları

e) Fikrim yok

24. Bir konu hakkında ki <u>en genel bilgiyi</u> aşağıdaki kaynaklardan hangisinde bulabilirsiniz?

a) Yıllıklar

b) Kitaplar

c) Dergiler

d) Ansiklopediler

e) Fikrim yok

25. Aşağıdakilerden hangisi danışma kaynakları arasında yer almaz?

a) Bibliyografya

b) Tam metin veritabanı

c) Ansiklopedi

d) Thesaurus

e) Fikrim yok

26. Aşağıdakilerden hangisi meta arama (metasearch) motorudur?

a) Yahoo

b) Dogpile

c) Google

d) Hiçbirisi

e) A ve C seçenekleri

27. Meta arama motorları aynı anda birden fazla arama motorunda taramanızı gerçekleştirir?

a) Doğru b) Yanlış c) Fikrim yok

28. Aşağıdaki bilgi kaynaklarından hangisi ön bir inceleme ve seçim sürecinden geçmiştir?

a) Kitap

b) Dergi makalesi

c) Gazete yazısı

d) A ve C seçenekleri

e) Veritabanları

29. Aşağıdakilerden hangisi bilimsel dergilerin bir özelliğidir?

a)Genellikle haftalık yayınlanırlar

b)Güncel olaylar ile ilgili öncelikle başvurulması gereken kaynaklardır

c)Genel kamuoyunu ilgilendiren konulara değinirler

d)Bibliyografyalar ve dipnotlar vardır

e) Hepsi

30. Aşağıdakilerden hangisi bir birincil kaynak örneğidir?

a) Film eleştirisi

b) Bir kimyagerin laboratuar notları

c) Cadılar ve büyücülük ansiklopedisi

d) Gazete yazısı

e) Hiçbirisi

31. Bir gazete köşesindeki film inceleme yazısı ikincil kaynak olur?

a) Doğru b)Yanlış c) Fikrim yok

32. Aşağıdakilerden hangisi birincil bilgi kaynağıdır?

a) II. Dünya Savaşı hakkında ki bir tarih ders kitabı

b) II. Dünya savaşı sırasında bir asker tarafından yazılmış günlük

c) II. Dünya Savaşı hakkında yazılmış dergi makalesi

d) Hiçbirisi

e) A-B ve C şıkları

33. Üniversiteler için bilimsel dergiler popüler dergilerden daha çok önem taşır; Çünkü?

a) Bilimsel dergilere erişmek daha kolaydır

b) Bilimsel dergiler genel bir kitleye yöneliktir

c) Bilimsel dergiler alanında uzman kişiler tarafından yazılmış içeriğe sahiptir

d) Bilimsel dergiler resim, şekil, grafik vb. özellikler ile görsellik yönünden zengindir

e) Hepsi

34. "Nükleer santraller ve çevre kirliliği" konusunda size verilecek bir araştırma ödevinde aşağıda verilen adımları hangi sırada takip edersiniz? (Verilen şıkları ilk adımdan son adıma doğru 1-2-3-4-5 numaralarını kullanarak sıralayınız lütfen!)

a) İlgili veritabanında aramalar yapmak ( )

b) Anahtar kelimeleri belirlemek ( )

c) Araştırma sorusunu oluşturmak ( )

d) Erişilen bir bilimsel makalenin bibliyografyasına göz atmak ( )

e) Arama yapılacak ortamları ve kaynakları tespit etmek ( )

35. Hazırlayacağınız bir ödevde ilk olarak "bilgi okuryazarlığı" kelimesini tanımlamanız gerekmektedir. Bu kelimenin tanımı ile ilgili bilgi edinmek için nasıl bir yol izlersiniz?

a) Konuyla ilgili katalog taramaları yaparım

b) Temel danışma kaynaklarına bakarım

c) Anahtar kelimeler oluştururum

d) Konuyla ilgili web sayfalarına göz atarım

e) Konuyla ilgili benzer çalışmaların bibliyografyalarını incelerim

36. Aşağıdaki bilgi kaynaklarından hangisini anahtar sözcüklerle ilgili eş anlamlı-dar kapsamlı ve geniş kapsamlı sözcükleri bulmakta kullanırsınız?

a) Ansiklopedi

b) Sözlük

c) Thesaurus

d) Almanak

e) C ve D seçenekleri

37. Aşağıda verilen bilgi gereksinimi ve doğru bilgi kaynağı eşleştirmelerini yapınız?

a) H3N2 virüsü ( )	1) TUİK veritabanı
b) Güney Afrika'nın para birimi ( )	2) PubMed veritabanı
c) 2014 Ocak ayı enflasyon oranları ( )	3) Biographical dictionary
d) John F. Kennedy kimdir? ( )	4) Cnnturk.com
e) 2012 yılında Türkiye'den yurt dışına giden toplam kişi sayısı ( )	5) Encyclopedia Britannica

38.Hangi arama örneği "öğrencilerin sınavlar sırasında uğradığı stres-kaygı-zorlanma" kelimelerini kapsar?

a) (stres OR kaygı OR zorlanma) AND sınav*

b) (sınav* OR stres) AND (zorlanma OR kaygı)

c) stres AND (sınav* OR kaygı OR zorlanma)

d. A ve C seçenekleri

e) Hiçbirisi

39. Aşağıdaki anahtar kelimelerden hangisi ile yapılan bir web taraması sonucunda daha az kaynağa erişilir?

a) Burçlar AND Astroloji

b) Astroloji OR Burç

c) (Burçlar AND Astroloji) NOT Yıldızlar

d) Burçlar

e) Fikrim yok

40. İnternette yapacağınız bir araştırmada astronomi, astroloji, astronot, astrofizik kelimelerinin tamamını arama kapsamına almak için arama motorları ve veritabanlarında en yaygın kullanılan yöntem aşağıdakilerden hangisidir?

a) Her kelimeyi tek tek ararım

b) Astronomi AND astroloji AND astronot AND... anahtar kelimesi oluştururum

c) Astro* anahtar kelimesini kullanırım

d) Astronomi, astroloji, astronot, ... anahtar kelimesini kullanırım

e) Fikrim yok

41. Aşağıdaki sorgulardan hangisinde daha fazla sonuç elde edilmesi muhtemeldir?

a) Dogs NOT cats

b)Dogs AND cats

c) Dogs OR cats OR birds

d) (Dogs AND cats) NOT birds

e) Dogs AND birds AND cats

42. Bir veritabanında tarama yaparken anahtar kelimenizi tırnak içinde (örn. "English literature" şeklinde) yazmanız ne işe yarar?

a) Arama kapsamını genişletmiş oluruz

b) Arama kapsamını daraltmış oluruz

c) Sadece tırnak içerisinde yan yana yazan kelimelerin geçtiği sonuçları görmek isteriz

d) Tarama sonucuna aradığımız konuyla ilgili olabilecek diğer sonuçları da dahil etmiş oluruz

e) Hiçbirisi

43. Aşağıdakilerden hangisi Web'de bilimsel bilgi aramak için kullanılır?

a) Online kütüphane katalogları

b) Veritabanları

c) Google scholar

d) Tam metin e-dergi web sayfaları

e) Hepsi

44. Veritabanından ne tür bir bilgiye erişebilirsiniz?

a) Bibliyografik künye

b) Tam metin makale

c) Abstract

d) DOI numarası

e) Hepsi

45. Yaptığınız bir taramada çok fazla bilgiye eriştiyseniz eğer yapacağınız ilk işlem ne olurdu?

a) Araştırma sorusunu genişletmek

b) Araştırma sorusunu daraltmak

c) Konuyu değiştirmek

d) Sadece ilk bir kaç sonuca göz atmak

e) A ve D seçenekleri

46. Aşağıdakilerden hangisi bir veritabanı değildir?

a) World Wide Web

b) Telefon rehberi

c) Kütüphane kataloğu

d) Yukarıdakilerin hepsi

e) B ve C şıkları

47. Bir araştırma projesinde strateji belirlemek ve yardım almak için kütüphane birimlerinden hangisine başvururdunuz?

a) Özel koleksiyonlar

b) Referans

c) Ödünç verme

d) Süreli yayınlar

e) Teknik hizmetler birimi

48. Çevrimiçi kütüphane kataloğu ile yapılabilecek işlemler nelerdir?

a) Konu başlığı, dizi kaydı ve ISBN sınırlamaları yaparak arama yapabilirim

b) Bölüm, şekil, ortam ve dil seçeneklerinden yararlanarak aramamda kısıtlamalar yapabilirim

c) Kişisel hesabımla oturum açıp, üzerimdeki kitapları ve geçmişteki işlemlerimi görebilirim

d) Eser istek menüsünden kütüphanede olmayan eserlerin alınmasını talep edebilirim

e) Hepsi

49. <u>330.9561/ÖZT</u> aşağıdakilerden hangisini temsil eder?

a) Kayıt numarası

b) Kaynak türü

c) Konu ve yer numarası

d) Bibliyografik künye

e) Fikrim yok

50. Çevrimiçi kütüphane kataloğundan eriştiğiniz bir bilgi kaynağı hakkında aşağıda verilen ipucundan hangi bilgilere erişebilirsiniz?

330.9561/ÖZT 1986 k.3

a) Yer numarası

b) Kopya sayısı

c) Eser yayın yılı

d) Sınıflama sistemi bilgisi

e) Hepsi

51. Aşağıdakilerden hangisi bir yayıncı olabilir?

a) Birleşmiş Milletler

b) Microsoft

c) Sen

d) Yukarıdakilerin hepsi

e) A ve B şıkları

52. Aşağıda verilen tanımları karşılarında verilen doğru şıklar ile eşleştiriniz? (Doğru şıkkın numarasını parantez içine yazınız lütfen.)

a) Uluslararası standart kitap numarası ( )	1. Zotero/EndNode
b) Bibliyografik künyelerin düzenlenmesi ( )	2. ISBN
c) İntihal vb. özelliklerin denetlenmesi ( )	3. APA/MLA
d) Kaynakça gösterme stili ( )	4. Dewey/LC
e) Kütüphane sınıflama sistemi ( )	5. Turnitin

53. Bir konu hakkındaki tüm kitapları toplu olarak görebileceğiniz bilgi kaynağı aşağıdakilerden hangisi olabilir?

a) Google arama motoru

b) Basılı dizinler

c) Elektronik dizinler

d) Veritabanları ve indeksler

e) Kütüphane katalogları/Worldcat

54. Araştırmanızda kullanacağınız bir kitap kendi üniversitenizin kütüphanesinde yoksa eğer o kaynağa erişmek için kullanacağınız en ekonomik ve hızlı yöntem ne olurdu?

a) Kitabı satın alırdım

b) Toplu katalogdan tarama yapıp kitabın hangi kütüphanelerde olduğunu tespit ederdim

c) Kaynağın satın alınması için kütüphaneye yayın istek formu doldurup gönderirdim

d) Kütüphaneler arası ödünç sistemini kullanarak kaynağa erişirdim

e) B ve D şıkları

55. Kütüphane içinde eriştiğiniz bir veritabanına daha sonra evden erişmek istediğinizde erişemiyorsanız bunun sebebi ne olabilir?

a) Veritabanı ile kütüphanenin sözleşmesi sona ermiş olabilir

b) Veritabanı erişim için şifre ve kullanıcı adı talep etmektedir

c) Proxy ayarlarınızı değiştirmeniz gerekebilir

d) TÜBİTAK veritabanına erişimi engellemiş olabilir

e) A ve C şıkları

56. Kısaca adı ILL olan (Inter Library Loan) kütüphane hizmetinin işlevi nedir?

a) Kütüphane yayın istek hizmetidir

b) Kütüphaneler arası işbirliği sistemidir

c) Veritabanları üyelik sistemidir

d) Referans hizmetlerinin diğer adıdır

e) Fikrim yok

57. Gelişmiş aramada erişilen sonuçlar hangi unsurlara göre sıralanabilir?

a) Tarih

b) İlgi

c) Eser adı

d) A-B ve C şıkları

e) Fikrim yok

58. Disiplinler arası bir konuda araştırma yaparken aşağıdaki veritabanlarından hangisini kullanırsınız?

a) ERIC

b) ScienFinder

c) Medline

d) ScienceDirect

e) Fikrim yok

59. Google Drive veri tabanı ile neler yapabilirsiniz?

a) Powerpoint sunusu oluşturulabilir

b) Excel ve Word belgeleri oluşturulup ilgili kişilerle paylaşılabilir

c) Anket formları oluşturulup birden fazla kişiyle paylaşılabilir

d) Yukarıdakilerin hepsi

e) Fikrim yok

60. Google veri tabanlarından birisi olan Google Alerts nedir?

a) Çeşitli konularda haberlerin sunulduğu veri tabanı

b) Akademik belgelere kısa yoldan erişim imkanı sunan veri tabanı

c) Belirlediğiniz bir konu hakkındaki gelişmeleri takip edebileceğiniz veri tabanı

d) A ve C şıkları

e) Fikrim yok

61. Açık erişim arşivi (açık arşivler) nedir?

a) Her türlü kullanıcıya açık olan arşivlerdir

b) Her türlü materyale erişim olanağı sağlayan internet erişimli arşivlerdir

c) Ücretsiz arşivlerdir

d) B ve C şıkları

e) Fikrim yok

62. Aşağıdaki ortam, uygulama ve araçlardan hangisi ikinci nesil internet (Web 2.0) hizmetlerine örnektir?

a) WordPress

b) Vikipedia

c) Youtube

d) Yukarıdakilerin hepsi

e) Fikrim yok

63. Aşağıdakilerden hangisi açık erişimli dergilerin listelendiği bir web dizinidir?

a) MedOANet

b) DOAJ

c) Pre-Print

d) JSTOR

e) Fikrim yok

64. Açık kaynak kodlu bilgi kaynakları hakkında aşağıda verilen bilgileri Doğru (D)-Yanlış (Y) bilgiler olarak cevaplayınız?

a) Eksik ya da yanlış bilgiler içerebilir ( )

b) Formatları gereği herkesin erişimine kapalıdır ( )

c) İçeriği herhangi bir kişi tarafından oluşturulabilir ( )

d) İçeriği değiştirilemez ( )

e) Bilgiler organize edilmemiştir ( )

65. Eriştiğiniz bir bilgi kaynağının araştırmanız ile ilgili olup olmadığını tespit etmenin en hızlı yolu nedir?

a) Özel bir konuya yönelik olup olmadığından emin olurum

b) Sadece birincil kaynakları kullanırım

c) İçindekiler kısmına ve varsa dizin tablosuna göz atarım

d) Alanında uzman kişiler tarafından mı yazılmış ona bakarım

e) Fikrim yok

66. Web sayfasından eriştiğiniz bir bilgiyi değerlendirirken aşağıdakilerden hangisine bakarsınız?

a) Kapsam

b) Güvenilirlik

c) Tarafsızlık

d) A-B ve C şıkları

e) Fikrim yok

67. Dijital bir bilgi kaynağını değerlendirirken, bilgi kaynağının yayın tarihi:

a) önemli değildir

b) sadece tıp ve sağlık bilimleri çalışmalarında kritik öneme sahiptir

c) konusuna bağlı olarak önemlidir

d) bilgi kaynağı güvenilir bir kaynaksa önemli değildir

e) 10 yıldan eski olmamalıdır

68. Hangi Google veritabanı hazırladığınız ödev çalışmasını birden fazla kişi ile paylaşmanıza olanak sağlar?

a) Google alerts

b) Google scholar

c) Google drive

d) Google books

e) Google keep

69. Dijital ortamlardaki dosyaları uzantıları ile eşleştiriniz?

a) .xls ( )	1. MS Word
b) .doc ( )	2. Power Point
c) .gif ( )	3. Sıkıştırılmış dosya
d) .ppt ( )	4.Excel
e) .rar ( )	5. Resim

70. Yaptığınız araştırma sonuçlarını, ödev projelerinizi ya da hazırladığınız Powerpoint sunusunu hızlı ve en ekonomik şekilde paylaşabileceğiniz web ortamı aşağıdakilerden hangisidir?

a) Google drive

b) Wordpress

c)Blogger

d) Yukarıdakilerin hepsi

e) Fikrim yok

71. Araştırmanızda kullandığınız bir bilimsel dergi makalesini kaynakçanızda gösterebilmeniz için ihtiyacınız olan bilgiler aşağıdakilerden hangileridir?

a) Tarih

b) Yazar/Eser adı

c) Cilt/Sayı bilgisi

d) Dergi adı

e) Hepsi

72. Bir bilimsel çalışmada başkalarının fikrine-görüşüne yer verirken dikkat edilmesi gereken kural aşağıdakilerden hangisidir?

a) Fikrin kime ait olduğu belirtilmelidir

b) Gerekirse dipnotlar kullanılmalıdır

c) Alıntı ve gönderme yapma kurallarına dikkat edilmelidir

d) Kaynakçada bibliyografik künyeler verilmelidir

e) Hepsi

73. Aşağıdakilerden hangisi ile intihalin önüne geçebilirsiniz?

a) Başka bir kişinin sözlerini doğrudan alıntı yaparken tırnak işareti kullanmak

b) Kendi hipotezini savunurken başkalarının sözlerini yeteri kadar kullanmak

c) Web kaynakları da dâhil olmak üzere tüm kaynakların atıf bilgisini vermek

d) Metin içerisinde gerekli yerlerde dipnotlar kullanmak

e) Hepsi

74. Yaptığınız bir araştırmada başkalarının fikirlerini (cümlelerini) kullanmak doğru mudur?

a) Evet; ama o kişilerden izin alınmalıdır

b) Evet; ama gerekli yasal prosedürlere uyulmalıdır

c) Hayır; intihal kurallarına aykırı bir davranıştır

d) Hayır; başkalarının cümlelerini kendi çalışmamda kullanmam etik olmaz

e) Fikrim yok

75. Aşağıdaki bilgi kaynaklarından hangisi telif hakkı kapsamına girer?

a) Kitap

b) Dergi makalesi

c) Fotoğraf

d) Yukarıdakilerin hepsi

e) A ve B şıkları

76. Çalışmada kullanılan tüm bilgi kaynaklarını gösteren listeye ne ad verilir?

a) İndeks

b) Bibliyografya

c) Alıntı

d) Gönderme

e) Künye

77. Aşağıdakilerden hangisi kaynakça hazırlama programıdır?

a) Mendeley

b) EndNote

c) APA-MLA

d) Quark

e) A ve B şıkları

78. Aşağıda verilen bilgiler hangi tür bilgi kaynağına aittir?

Polat, C. (2005). Üniversite Öğrencilerinin Bilgi Okuryazarlığı Becerilerindeki Zorlanma Düzeyleri Üzerine Bir Araştırma. *Türk Kütüphaneciliği*, 4 (19), 408-431

a) Kitap

b) Makale

c) Bildiri

d) Almanak

e) Fikrim yok

79. ÇOMÜ Kütüphanesi'nin abone olduğu intihali engelleme programı aşağıdakilerden hangisidir?

a) iThenticat

b) EThOS

c) AllPlus

d) DaRT

e) Turnitin

80. ÇOMÜ Kütüphanesi'nin abone olduğu öğrenci ödevleri ve projelerinde intihali engelleme programı aşağıdakilerden hangisidir?

a) EThOS

b) DaRT

c) Turnitin

d) DoDC

e) iThenticat

Test bitti; Teşekkürler...

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı	Ülkü ÖZGÜVEN
Doğum Yeri	
Doğum Tarihi	

LİSANS EĞİTİM BİLGİLERİ

Üniversite	Atatürk Üniversitesi
Fakülte	Edebiyat Fakültesi
Bölüm	Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü

YABANCI DİL BİLGİSİ

İngilizce	**KPDS (…..) ÜDS (….) TOEFL (….) EILTS (….)**
…	

İŞ DENEYİMİ

Çalıştığı Kurum	
Görevi/Pozisyonu	
Tecrübe Süresi	

KATILDIĞI

Kurslar	
Projeler	

İLETİŞİM

Adres	
E-mail	ulkuozguven@gmail.com